

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Søllerødbogen 2006

Søllerødbogen 2006

Søllerødbogen 2006

udgivet af

Historisk-topografisk Selskab for

Søllerød Kommune

i samarbejde med Søllerød Museum

Søllerødbogen 2006 er sat med Janson Text
papiret er Galerie Art Silk 115 g.
Tekstbehandlet af redaktionen,
opsætning udført af Options-Grafisk
og trykt hos SL Møller.
Oplag: 1.400 eksemplarer.

Redaktion:
Peter M. M. Christensen,
Jens Johansen og
Niels Peter Stilling (ansv.)

Omslag: Akvarel af Johan Adolph Kittendorff: Kystparti ved Strandmøllen, oktober 1891. Akvarellen blev sammen med to andre motiver fra Strandmøllen malet af J. A. Kittendorff (1820-1902) erhvervet af Søllerød Museum den 28. februar 2006 i Museumsbygningens Kunstauktioner. Søllerød Museum ejer tre andre akvareller med øjeblikbilleder fra kysten ved Strandmøllen, malet 1891 af Kittendorff. De er ophængt i Skodsborg-rummet på Søllerød Museum.

ISBN 87-87113-77-5
ISSN 0085-6339

Kort er reproduceret med tilladelse fra
Kort- og Matrikelstyrelsen ifølge kontrakt af 4. juni 1997
mellem KMS og Dansk Historisk Fællesråd.

Manuskripter, der ønskes optaget i årbogen, eller som kunne indgå i Selskabets øvrige publikationsvirksomhed, bedes sendt til Selskabets Sekretariat ved redaktøren, museumsinspektør Niels Peter Stilling, Søllerød Museum, Mothsgården, Søllerødvej 25, 2840 Holte. Telefon 45 80 20 46. E-mail nps@sollerod.dk. Eftertryk er ikke tilladt. Tilladelse indhentes gennem redaktionen.

INDHOLD

En virksomhed grundlægges – Søllerød Kommune i gamle dage
af Niels Peter Stilling 7

Et lærerdynasti i Nordsjælland
af Svend Balslev 15

Om Aggershvile og en ufredelig fredning
af Ernst Goldschmidt 39

Badeanstalten i Frederikslund Skov
af Christian Schultz 65

Min røde ungdom
af Jørgen Berg 71

Det »topografiske« Selskab
af Jens Johansen 105

Lokalaviserne – det stod i aviserne 1920
af Morten Trommer 114

Beretninger fra Museum, Arkiv og Selskab 2005

SØLLERØD MUSEUM – MOTHSGÅRDEN
af Niels Peter Stilling og Jens Johansen 139

VEDBÆKFUNDENE
af Jens Hallin 161

BYHISTORISK ARKIV
af Morten Trommer 170

HISTORISK-TOPOGRAFISK SELSKAB FOR SØLLERØD KOMMUNE
af Palle Schiff 181

SELSKABETS REGNSKAB 2005
af Henrik Støtt 188

SELSKABETS BESTYRELSE 2005-2006 192

En virksomhed grundlægges

Søllerød Kommune i gamle dage

af Niels Peter Stilling

Da Niels Peter Stilling ankom til kommunen som nyansat arkivar i 1982 var den kommunale verden ganske ny for ham. For at forstå tingenes sammenhæng skrev han sig igennem problemstillingerne – og lagde betragtningerne i en skuffe. Nu i opbrudstiden for kommunen dukkede det lille essay frem – og det trykkes med enkelte tilføjelser; fordi det måske kunne være andre til nytte og glæde i disse opbrudstider. – Manchetten er skrevet af en af medredaktørerne.

Firmaet Søllerød Kommune er en gammel hæderkronet virksomhed. Som i de fleste andre store foretagender ligger der en lang række firmafusioner til grund for den virksomhed, vi i dag kender som Søllerød Kommune. For 200 år siden var der tale om en yderst beskedent forretning. I følge folketællingen 1787 bestod kundekredsen kun af 1.350 personer. Slår man op i den seneste tabel læser man, at tallet i 2006 er 31.920.

Firmaet Søllerød var i gamle dage (dvs. i middelalderen) ejet først af staten, siden kirken og til sidst af kongen. Kun de ansatte, der havde den højeste indtægt, dvs. bønderne, havde en vis begrænset råderet i hus og på mark. Deres »kontor« var en samling sten, kaldet bystævnet, hvoraf endnu er bevaret nogle rester her i firmaet på Øverød Torv. Herfra kunne de bl.a. afgøre, hvor gærder og hegn skulle stå til »byens nytte og tarv« og uddele bøder til dem, der nedbrød gærderne – dog med regnskabspligt for, at beløbene »ej til gilde og drik anvendes«.

I slutningen af 1700-tallet gennemførte den enevældige konge forskellige reformer på sit gods. Hertil hørte privatisering af produktionsapparatet, jordbruget. Til at styre begivenhedernes gang lokalt ansattes en direktør kaldet »sognefogeden«. En forordning herom blev i 1791 startskuddet til firmaet Søllerød Kommune. Erik Fabrins forgænger på sognefogedposten hed i 1791 Jochum Jensen, og også den gang præciseredes, at den man valgte burde være »en af de skikkeligste, redeligste og mest kyndige mænd blandt sognets almue«. I parentes må det bemærkes, at

Bystævnet på Øverød Torv med seks store marksten svarende til landsbyen Øverøds seks gårde: Vejlegård, Paradisgård, Skovly, Højbjerggård, Havarthigård og Rygård. Bystævnet til istandsat i 1999 i anledning af Grundlovens 150 års jubilæum, 5. juni 1999. Fotografiet er optaget af Jens Johansen, Søllerød Museum, den 4. juni 1999.

Søllerøds første »borgmester« i slutningen af 1790'erne kom for skade at vinde flere bøndergårde ved hasardspil på sin smugkro i Nærum - og således næppe helt levede op til de ovennævnte valgidealer. Siden er det - med en enkelt undtagelse i begyndelsen af 1900-tallet - gået meget bedre.

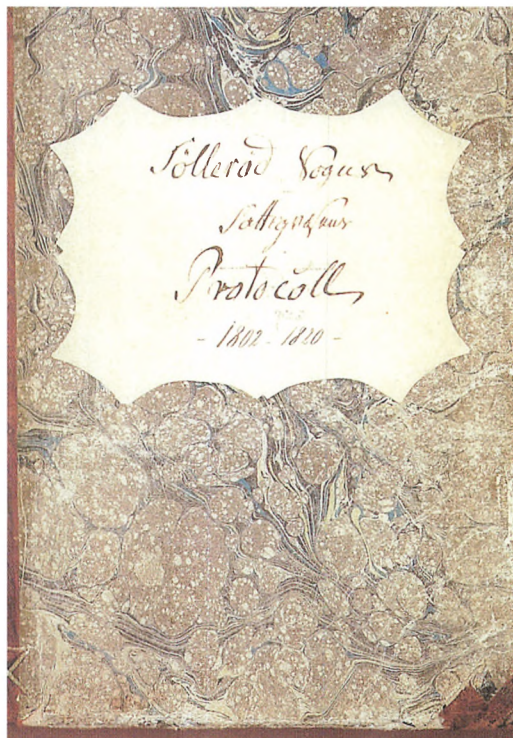
Fra 1791 har vi altså en slags borgmester i spidsen for firmaet Søllerød. Opgaverne var dog begrænsede. Ved siden af sognefogedens politi-

myndighed var han formand for, hvad vi i dag ville kalde teknisk udvalg, idet han efter Vejforordningen af 1793 skulle føre opsyn med sognets veje og sørgede for, at de ansatte fyldte hullerne op.

Næste etape kommer ved forordningerne 1802 og 1803 om »Fattigvæsenets indretning og bestyrelse på landet«. »Fødte« medlemmer af dette socialudvalg var sognepræsten, sognefogeden og kommunens største ejendomsbesidder. Dertil kom tre-fire af »de bedste mænd i sognet«. De sidste blev valgt for tre år af de tre førstnævnte. Det svarer altså til, at nutidens præst ved Søllerød Kirke satte sig sammen med politimesteren i Lyngby og en fremtrædende erhvervsmand fra Dronninggårdskvarteret for at udpege de øvrige gode mænd til at styre kommunens sociale forhold.

Udvalgets forhandlingsprotokoller er bevaret på Byhistorisk Arkiv helt tilbage fra begyndelsen i 1802. Det første møde blev holdt den 19. september 1802 hos præsten. Man konstaterede her, at startkapitalen var 11 rigsdaler, og de fremmødte gik derefter fornuftigvis over til at diskutere, hvordan man kunne inddrive yderligere midler. Allerede ved næste møde kort tid efter var kassebeholdningen forøget til 138 rigsdaler. Blandt de

Omslaget og et udsnit af første side i den ældste protokol for »Søllerød Sogns Fattigvæsen«. Den første sætning lyder: »Ao 1802 d. 19. September holdt Søllerød Sogns Fattig Commission sit første Møde«. Byhistorisk Arkiv.

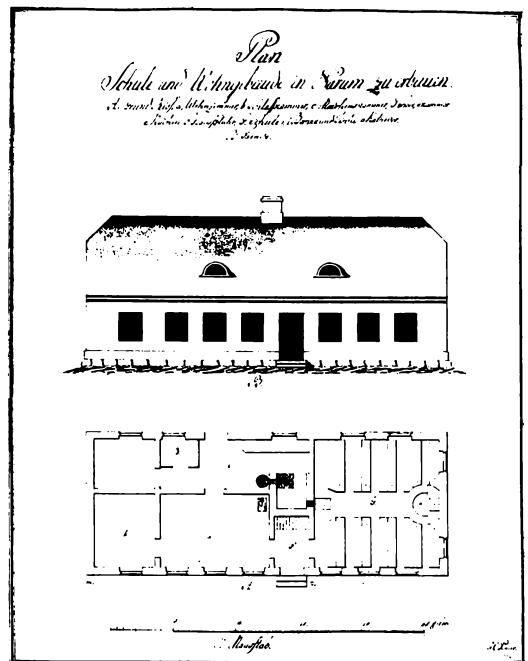
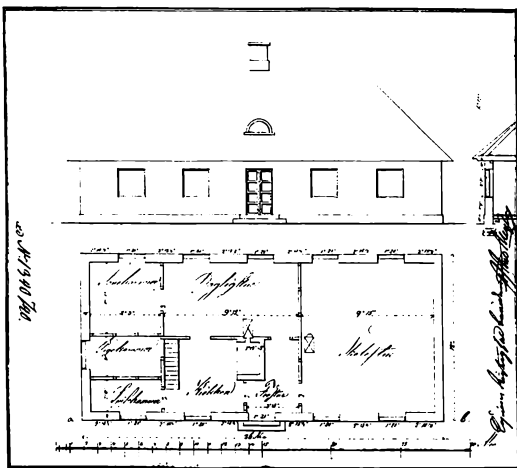

største bidragydere var storkøbmanden *Frédéric de Coninck* fra Dronninggård og fabrikant *J.C. Drewsen* på Strandmøllen. Desuden måtte samtlige egnens kroholdere, der åbenbart havde gode fortjenester, spytte godt i kassen. Udvalgsformanden, pastor Bach, mente nok, at den samlede kassebeholdning ved årets udgang ville være på ca. 660 rdl. Budgettet kom dog langt fra til at holde.

I forbindelse med de store skolereformer i begyndelsen af 1800-tallet bestemte kongen i 1814, at skolerne i Bagsværd, Virum, Nærum og Trørød skulle ombygges som en slags modeller for det fremtidige skolebyggeri. Til at forestå byggeriet blev udpeget arkitekterne Johan Andreas Meyer og Christian Meyn, der begge som henholdsvis kgl. bygningskommissær og kgl. bygningsinspektør tilhørte hofetaten omkring Frederik 6.

Oprindeligt skulle de nye skolebygninger være opført af ubrændte lersten, men det lykkedes Meyer at overbevise kongen om at bruge ordentlige materialer til de nye skoler, dvs. enten mursten (Trørød) eller bindingsværk (Nærum). Skolerne blev bygget i 1822 efter Meyers tegninger. J. A. Meyer oplevede ikke selv deres færdiggørelse, idet han døde kun 38 år gammel den 30. marts 1822. Men han fik ret i sit syn på materialevalget, idet hans skolebygning i Trørød står endnu og bindingsværkshuset i Nærum først blev endegyldigt nedrevet i begyndelsen af det ny årtusind efter at have udgjort sine sidste år som værtshus ved det nu udslettede torv i det gamle Nærum.

Byhistorisk Arkiv (originaltegninger på Rigsarkivet).

I protokollen møder vi ikke blot alle, der yder, men også de, der «nyder». I oktober kvartal 1802 f.eks. i Øverød: »Ane Katrine, 78 år, plaget af gigt«, »Åke Gudmans enke bestandig sengeliggende«. I (Gl.) Holte: »Mette Katrine Nielsdatter, ældgammel og svag«. I Trørød: »Maren Sørensdatter, 80 år går med Kæp«. I Nærum, »Peder Hofmann, 78 år, konen i lang tid sengeliggende, 68 år gammel«. I Søllerød: »Johanne den stumme, vanvittig«, »Ane Marie, den bortrømte, Christen Peersens kone, tilstået busleje«. Listen er meget længere. Gennemsnitlig var socialydelsen 4 rdl. i kvartalet. Året endte med en kassebeholdning på 154 rdl. Altså 75% lavere end beregnet få måneder tidligere. Det var næppe gået i dag.

Næste betydningsfulde skridt i udviklingen af firmaet »Søllerød Kommune« finder sted i 1814: Forordningen »for Almueskolevæsenet i Danmark«, der med sin lokale skolekommission bestående af præst, skolepatron og to skoleforstandere valgt blandt de hæderligste bønder i sognet, svarer til vore dages skoleudvalg. Med sognefogedinstitution, fattigvæsen og skole-

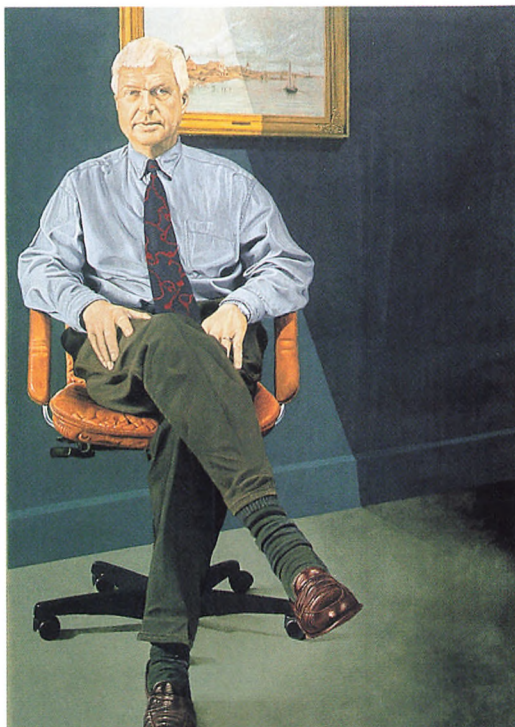
Søllerøds første »borgmester«, sognepræst, senere pastor, Boie Frederik Outzen Boisen (1793-1876). Boie Boisen var sogneforstander for Søllerød Sogn i 10 år, fra 1842 til han i 1852 blev forflyttet til Gentofte. I 1872 blev den 79-årige pastor Boisen afskediget fra alle sine embeder – uden pension – da en nidkær politimand i Søllerød afslørede, at Boisen i sin embedsperiode havde »bedrevet hor« med en gift kone i Nærum! Litografi af ubekendt kunstner ca. 1850. Byhistorisk Arkiv – Søllerød Museum.

kommission – eller med moderne begreber: Borgmester, socialudvalg og folkeskole – var grundlaget for det kommunale selvstyre på landet lagt.

Det virkelige gennembrud, den store fusion kom i 1841 med »Anordning ang. Landkommunevæsenet«. Her fastsloges begreber som Amtsråd og Sogneforstanderskab, det sidste til varetagelse af kommunale anliggender. Firmaet Søllerød Kommune begyndte sin virksomhed ved årsskiftet 1841/1842 under navnet »Søllerød Sogneforstanderskab«. I firmaet var der naturligvis nogle, der var mere lige end andre. Valgret og valgbarhed krævede, at man var fyldt 25 år og var jordejer (mindst 1 td. hartkorn) eller ejede et hus, der var forsikret for mindst 1.000 rdl. Kvinders og forbryderes udelukkelse fra firmaledelsen behøvede naturligvis ingen nærmere forklaring. Det var jo »begrundet i sagens natur«. Ved siden af de vigtigste opgaver: Fattig- og skolevæsenet fik firmaet nu også beføjelse over vejvæsenet (teknisk udvalg), bygninger og forsikringer (Søllerød Byg- og byplanudvalg), skatteligningen (økonomiudvalget) samt bevilling til håndværk, handel og ikke mindst krovirksomhed.

Direktøren kaldtes indtil 1867 sogneforstander, fra 1867 til 1952 sognerådsformand og fra 1952 borgmester. Den nuværende »direktør«, der har ledet virksomheden i 20 år fra 1986, er nr. 24 i rækken siden 1842 [og den sidste inden for den kommunegrænse, der blev fastlagt ved landets inddeling i sogne omkring 1060]. Firmaledelsen afspejler firmaet. De fem første direktører var to sognepræster og tre proprietærer fra kommunens største »gårde« Wesselsminde, Søllerødgård og Dronninggård. I 1867 indførtes begrebet sogneråd, og firmaledelsen demokratiseredes på forskellig vis. Direktøren blev nu hentet blandt kommunens gårdmænd, hvilket klart afspejlede, at landbruget var virksomhedens hovedindtægtskilde. I takt med den omsiggribende byudvikling indrettede vort firma sig efter nye signaler. Fra århundredskiftet (1900) og frem til vore dage, har direktørerne haft gode borgerlige erhverv, og virksomheden fik sågar i 1980 sin første kvindelige direktør. Virksomhedens hovedkvarter har også undergået ændringer i de forløbne år. I 1800-tallet mødtes ledelsen enten på præstegården eller på kroen, og det ser faktisk ud til, at man for det meste holdt sig til Søllerød Præstegård. Der var jo heller ikke så langt til kroen, hvis der skulle føres forhandlinger uden for protokol efter det egentlige møde. Først i 1903-04 – og igen typisk for den bymæssige udvikling i Søllerød Kommune i begyndelsen af 1900-tallet – fik kommunen sit rådhus på Søllerødvej. Dette blev efter nogen debat og slagsmål omkring økonomien afløst af det nuværende hovedkvarter ved Kongevejskrydset i 1942.

Med indførelsen af moderne virksomhedsledelse i 1841 blev det også nødvendigt at systematisere ledelsens forhandlinger og at nedfælde det

Søllerøds sidste borgmester Erik Fabrin (f. 1941), der med sine 20 år i borgmesterstolen – 1986-2006 - nåede at være den næstlængstsiddende leder af »sognestyret« i Søllerød Kommune. Længst sad kammerherren fra Henriksholm i Vedbæk, Sophus Anthon Gottlieb Carl von Rosen (1819-1891), der var sognerådsformand for Søllerød i 21 år og 11 måneder fra 1868 til sin død i 1891. Fabrin fortsætter i 2007 som borgmester i sammenlægningskommunen Rudersdal. Maleri af Jørgen Boberg, 2000. Søllerød Rådhus.

Søllerøds første – og eneste – kvindelige »sogneforstander«, borgmester Birgitta Broberg (f. 1934). Birgitta Broberg overtog borgmesterposten i august 1979 og beholdt embedet til årsskiftet 1985/86. Maleri af Niels Strøbek, 1987. Søllerød Rådhus.

forhandlede på papir. Det var naturligvis borgmestrene, der var pålagt den tunge pligt at føre protokollerne. Den voldsomme vækst i papirarbejdet førte til, at firmaet allerede i 1868 lod en lokal snedkermester konstruere et helt skab til »Søllerød Kommunes Arkiv«. Skabet står nu på Byhistorisk Arkiv omgivet af adskillige hyldemeter kommunale arkiver. I

de kommende år vil Arkivet forestå en indsamling og ordning af de kommunale arkivalier, før firmaet Søllerød Kommune nedlægges til fordel for fusionen »Rudersdal Kommune«.

»Søllerød Sogns Archiv 1868«. Ved et lykketraf blev sognerådets arkivskab fra 1868 reddet fra undergang og kom i 1990 til Søllerød Museum. I dag er det – naturligt nok – opstillet på museumsafdelingen Byhistorisk Arkiv, der netop i 2006 - foreløbigt i en forsøgsordning – er blevet ophøjet til kommunens stadsarkiv. Det kan dog garanteres, at ikke alle kommunens arkivalier kan rummes i skabet fra 1868.

Foto Niels Peter Stilling, Søllerød Museum.

Et lærerdynasti i Nordsjælland

af Svend Balslev

I historien om Søllerød spiller landsbyskolerne og deres lærere en betydelig rolle. Der er skrevet store artikler i Søllerødbogen om denne væsentlige del af lokalhistorien. Ingrid Markussen lagde fundamentet med sin banebrydende afhandling »Prinsesseskolerne i Søllerød Sogn 1721-1823« i 1971. Gunnar Sandfeld fulgte op med »Skoleliv i Søllerød« i 1975, og senest har Torsten Søgaard berettet om »Den poetiske skolelærer« i Søllerødbogen 2004. Nærværende artikel er ikke skolehistorie i traditionel forstand. Målet her er at vise, hvordan skolelovgivningen i begyndelsen af 1800-tallet skabte en ny mellemstand, lærerdynastierne, som også kom til at sætte deres præg på Søllerødegnen.

Svend Balslev, f. 1922, landinspektør, ansat i Matrikeldirektoratet 1950-1989, kontorchef 1974-1989. Svend Balslev har skrevet en række artikler i Søllerødbogen: I 1972 om »Utrykte kort, som findes i Matrikelarkivet«, 1991 om »Landmåler Balle i Søllerød«, 1994 om »Caroline Mathildes Frydenlund 1771«, 1996 »Georg Christian Hilker« og i 2001 »Frydenlund på Auktion«. Han er desuden forfatter til biografiske værker om landmålere, førstkandidater og skovfolk.

INDLEDNING

I 1700-tallets sidste trediedel var Danmark kendetegnet af økonomisk vækst og omfattende moderniseringer af samfundet. Mest berømt er de store landboreformer, hvor det danske hovederhverv blev effektiviseret ved en omfattende privatisering af jorden. Til reformperioden hørte også en udbygning af infrastrukturen med forbedringer for skibsfarten og vejforordninger, der sikrede en udbygning af det danske vejnet. Endelig ønskede man også at højne dannelsesniveaet i det danske folk ved at indføre skolepligt overalt i landet og for alle samfundsklasser. Den store skoleforordning af 29. juli 1814, der dannede grundlaget for »folkeskolen«, er opgangstidens sidste store reform, før Danmark i kølvandet på nederlaget i Napoleonskrigene hensank i en stagnationsperiode, der varede det meste af et kvart århundrede, før det omkring 1840 atter begyndte at gå fremad. Med skolepligtens indførelse opstod der hastigt et

voksende behov for uddannede folkeskolelærere i samtlige landets sogne. Lærerstanden var en af de få samfundsgrupper, der i de triste lavkonjunkturår i 1800-tallets første halvdel oplevede en fremgang inden for deres erhverv, hvorved de også var med til at skabe det folkelige fundament for den industrialisering og samfundsvækst, der satte ind efter 1850.

Skolelærerne blev landsognets ny mellemklasse. Og ligesom bønderne på den ene side og præsterne på den anden skabte de deres egen lille lukkede kreds, skolelærerstanden. Landsbylærerens sønner og døtre blev motiveret til at blive inden for standen, enten gennem giftermål eller ved at uddanne sig til lærer på et af 1800-tallets mange nygrundlagte skolelærerseminarier. Læredynastiet Petersen i Søllerød og Nordsjælland er som sådan typisk for 1800-tallets ny mellemstand.

Den gamle fiskemesterbolig på Folehavevej i Hørsholm. Huset blev oprindeligt opført i 1730'erne for gartneren ved Hørsholm Slot. Navnet hidrører fra, at huset senere blev bolig for fiskemesteren ved slottet, der fra de lokale søer sørgede for slottets forsyning af ferskvandsfisk. Fiskeriet blev nedlagt i 1793 og huset blev indrettet til skole. Den første lærer, der flyttede ind, betalte den højeste pris for husets beliggenhed, idet han ved juletid 1793 druknede i slotsdammen foran huset, da han var på vej hjem fra kroen. I kirkebogen bemærkede den taktfulde præst, at ulykken skete på grund af mørket. Maleri af Andreas Friis ca. 1920. Hørsholm Egnsmuseum.

Historien begynder i hertugdømmet Slesvig i 1700-tallets anden halvdel, hvor bondesønnen *Johan Severin Petersen* (1762-1829) voksede op på slægtens gård. Efter konfirmationen forlader han imidlertid landbrugsbedriften for at tiltræde som garderobedreng hos hertugen af Glücksborg i 1777. Det viste sig her, at den unge mand havde musikalske evner, og han blev sat i lære som musiker hos stadsmusikanten i Flensborg. Efter at han var blevet udlært i begyndelsen af 1780'erne, blev han ansat som skibstrompeter i den danske flåde, og omkring 1790 landede trompeter Johan S. Petersen i København. Her ernærede han sig i nogle år som musiker, mens han samtidig uddannede sig til lærer på det nye Blaagaards Seminarium. Herfra tog han sin lærereksamen i 1794.

Straks efter sin eksamen blev han ansat som lærer i Hørsholm, hvor han forblev til sin død i 1829. Med sin musikalske baggrund virkede han desuden som kirkesanger først i slotskirken i Hørsholm og efter nedrivningen af slottet i den nye kirke, opført af *C. F. Hansen* på slotsøen i begyndelsen af 1820'erne. I øvrigt blev det allerede i 1784 pålagt præsten

Den såkaldte fiskermesterbolig fungerede som skole i 104 år fra 1793 til 1897. Det var her, at skolelæredynastiets »grundlægger« Johan S. Petersen virkede fra 1794 til sin død i 1829. Efter skolens nedlæggelse i 1897 har huset fungeret som privatbolig, fra 1928 til 1950 tilhørte det historikeren og senere undervisningsminister Hartvig Frisch (1893-1950). I dag har huset adressen Folehavevej 25.

Hørsholm lokalhistoriske Arkiv.

i Søllerød at prædike i slotskirken i Hørsholm, efter at resten af slottet var ophørt at fungere som kongelig residens.

Kort efter ankomsten til Hørsholm blev Johan Petersen gift med husholdersken hos birkedommeren i Hørsholm, *Engel Kirstine Schram* (1765-1836). Hun var et barn af dobbeltmonarkiet, idet hun var født i Norge. I sit ægteskab med Petersen blev hun mor til seks børn.

Johan Severin Petersen var en både dygtig og populær lærer i Hørsholm. Han var optaget af alle nye undervisningsformer og gik bl.a. ind for indbyrdes undervisning, hvor de ældre erfarne elever skulle undervise de yngre elever. Desuden var han en af de første lærere i landet, der indførte en slags gymnastiske øvelser i pauserne mellem den traditionelle undervisning.

Ved siden af lærergerningen og embedet som kirkesanger havde J. S. Petersen alsidige interesser. Ud over musikken var han optaget af et andet af tidens store spørgsmål: Forbedringen af folkesundheden, hvor han fremstod som en foregangsmand. I de ernæringsfattige tider under og efter Napoleonskrigene udførte han forsøg med alternativ anvendelse af kartofler, bl.a. forsøgte han at fremstille kartoffelmel, så man kunne bage brød af melet. Det kongelige Landhusholdningsselskab belønnede hans arbejde både med en medalje og et pengebeløb.

Skolelærer Petersen forsøgte sig også med vaccination. Han fremstillede vaccine og afprøvede det efter sigende først på sin ældste sygdomsramte søn, der heldigvis ikke tog nogen skade af vaccinen. For udviklingen af kokoppevaccine modtog han Landhusholdningsselskabets ærespris, et sølvbæger med inskription. Fonden Ad Usus Publicos støttede en udgivelse af et lille skrift om J. S. Petersens vaccination, så det kunne uddeles til præster, degne og skoleholdere på landet.¹

Hørsholm blev i 1790 udskilt fra Birkerød som et selvstændigt kirkesogn, men kirkegården i Birkerød blev fortsat anvendt til begravelser af de døde fra Hørsholm. J. S. Petersen var medlem af en lokal komité, der ansøgte om tilladelse til at oprette en selvstændig kirkegård i Hørsholm. Kirkegården blev etableret omkring 1805, og den første begravelse fandt sted i april 1807. En overleveret tradition beretter, at skolelæreren og kirkesangeren ønskede at være den første, der blev begravet dér, og det så ud til at gå i opfyldelse, da han fik en meget stor byld i halsen, som lægen ikke kunne gøre noget ved. Johan Severin Petersen troede, han skulle dø. Han kørte derfor med sin familie op til kirkegården for at udpege et gravsted. På vejen tilbage fra kirkegården væltede vognen imidlertid, og han slog sig så kraftigt, at bylden sprang, så han døde ikke denne gang, men først en snes år senere i 1829. Det fortælles, at han oprindeligt ønskede følgende inskription på sit gravsted:

Læredynastiet Petersens familie-gravsted på Hørsholm Kirkegård. Gravstenen står umiddelbart inden for indgangen til den gamle afdeling ved Folehavevej. Teksten er i dag stærkt forvitret, men navnet Petersen kan dog lige anes. Gravminde er en såkaldt grotte – symbolet på Jesu grav – et typisk gravminde fra perioden 1850-1890. Foto fra 2006, Niels Peter Stilling, Søllerød Museum.

*»Her hviler uden anger
den første Kirkesanger«²*

Inskriptionen kom dog aldrig på gravstenen, og det er i øvrigt usikkert, om den nuværende sten på familiegravstedet er fra hans tid.³

Ved Johan Severin Petersens død indrykkede enken en annonce i Adresseavisen, for at bekendtgøre dødsfaldet. Den lyder således:

*Den 5te Mai behagede det alvise Forsyn ved en blid og
rolig Død at bortkalde til et bedre Liv min gode og retskafne Mand,
Johan Petersen, Kirkesanger; Skolelærer og
Organist, samt Dannebrogsmænd, i hans Alders 67 Aar; efter
34 Aars lykkelige Ægteskab. 4 Børn og 8 Børnebørn*

*begræde med mig hans Tab.
En Søn og en Datter modtage ham i Evigheden.⁴
De ærede Venner; som ledsagede min
Mand til hans Hvilested,
modtage min forbindligste Tak!
Hirschholm, den 14de Mai, 1829.
Engel Kirstine Petersen,
fød Skram.*

JENS SEVERIN PETERSEN

Selv om J. S. Petersens ældste søn, *Jens Severin Petersen* (1798-1872), ikke blev uddannet som skolelærer, var han alligevel medvirkende til grundlæggelsen af det nordsjællandske lærerdynasti. Allerede det faktum, at sønnen antog slægtsnavnet Petersen fremfor at følge den herskende patronymikonskik på landet, viser at familien havde accepteret rollen som mellemstand.

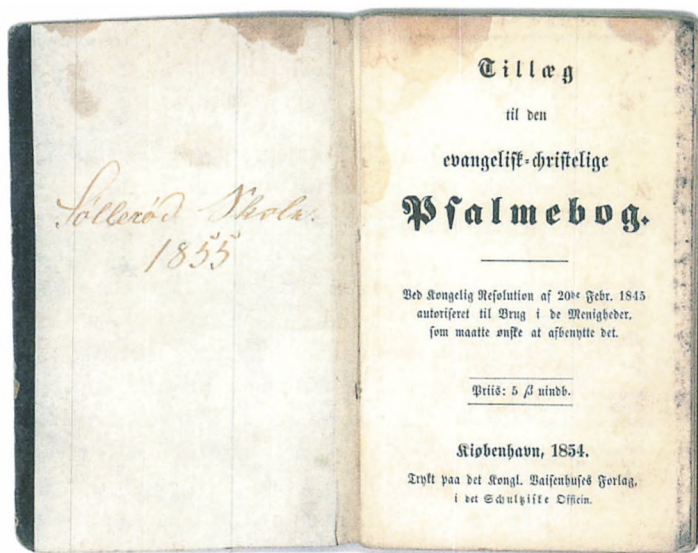
Jens Severin Petersen etablerede sig som snedker i Hørsholm og giftede sig i 1822 med Johanne Marie Jørgensen fra Søllerød. Parrets førstfødte søn, der kom til verden den 29. juni 1823, fik navn efter farfaderen. Den lille *Johan Severin* blev døbt i C. F. Hansens nye kirke den 23. september 1823 to dage efter kirkens indvielse. Dermed indskrev Johan Severin [junior] sig i kirkehistorien som den første, der blev døbt i den nye kirke i Hørsholm.

Knap 10 år senere, i 1832, fødtes datteren, *Jensine Severine*, hvis navn understreger det patriarkalske familieliv, selv om familien havde forkastet patronymikonskikken. Jensine Severine Petersen blev i 1857 gift med hjælperlærer i Græsted, *Christian Christensen*, der kort efter blev forfremmet til førstelærer i Ålsgårde. Brudgommen var selv skolelærersøn, idet hans fader, *Hans Christensen*, var lærer i Hørup ved Slangstrup. Det forstyrrede åbenbart ikke den ægteskabelige lykke, at Christian medbragte »en uægteskabelig søn« som han havde avlet med pigen *Maren Nielsdatter* i Mårup 1849. Drengen, der bar faderens navn *Christian Christensen*, blev åbenbart »lyst i kuld«, og ved hans konfirmation står han anført i kirkebogen som søn af lærer Christian Christensen og Jensine Severine Petersen. Parret flyttede senere til Meløse i Lille Lyngby Sogn, hvor Christensen var lærer, til han blev pensioneret, og hvor han døde næsten 83 år gammel den 17. august 1888.

Det femte barn i Johan Petersens ægteskab blev døbt *Josias Jacob Petersen* (1803-1888). Denne parrets yngste søn fulgte i faderens fodspor og tog lærereksamen ved seminariet »Bernstorffsminde« på Brahetrolleborg i 1824. »Bernstorffsminde« var provinsens første skolelærerseminarium, og til seminariet hørte både en opdragelses- og pensionsanstalt. Seminariet begyndte sin virksomhed 1794, men blev allerede nedlagt 1826, altså to år efter at Josias Petersen havde taget eksamen.

Da Johan Petersen i Hørsholm kom op i årene, havde han tilsyneladende sværere ved at klare lærergerningen, og han fik da sin yngste søn, Josias Jacob Petersen som hjælpelærer. Hvornår præcis Josias Petersen kom til Hørsholm som hjælpelærer, står dog ikke ganske klart. Sandsynligheden taler imidlertid for, at Josias Petersen er kommet til Hørsholm direkte fra eksamensbordet,⁶ efter han 21 år gammel havde bestået lærereksamen. Forud for Josias Petersens optagelse på seminariet havde han et par gange været på den militære kasernes skole i København og der blevet bekendt med den indbyrdes undervisning, som faderen og han selv

Lærer Josias Petersens salmebog fra Søllerød Skole, 1855.
Byhistorisk Arkiv – Søllerød Museum (By).

Skolelærer i Søllerød Josias Petersen (1803-1888) i sine velmagtsdage omkring 1860. Byhistorisk Arkiv.

Læreren søde kone Dorothea Mertz (1805-1856) var som sin mand født i Hørsholm. Hun døde i Søllerød kun 51 år gammel i 1856. Foto (daguerreotypi) fra 1849. Byhistorisk Arkiv.

senere benyttede. Sognepræsten i Hørsholm, *J. W. Plenge*, afgav i 1821 en udtalelse, hvori han antydede, at man forventede, at Josias Petersen ville vende tilbage til Hørsholm efter afsluttet eksamen.⁷ Endvidere er det i skiftet efter faderens død i 1829 anført, at Josias Jacob Petersen var hjælpelærer i Hørsholm, og at han ikke havde fået løn for en stor del af året 1828. Alt tyder således på, at Josias Petersen i flere år har været i Hørsholm som hjælpelærer hos faderen, og hans ophold i Hørsholm underbygges af, at han fandt sin kone, *Ane Dorthea Emilie Mertz* (1805-1856), her. Hun var datter af den velstående købmand og kattuntrykker ved Usserød Klædefabrik *Johan Jacob Mertz*.

Det blev imidlertid ikke i Hørsholm, men i nabosognet Søllerød at Josias Petersen fandt sin fremtid. Samme år som faderen døde, 1829, blev skolelærerembedet ledigt i Søllerød, idet den hidtidige lærer her, *Peder*

Jensen, havde overtaget et embede i Fodby på Sydsjælland. Den 18. oktober 1832 blev Josias Petersen viet i Søllerød Kirke til sin ungdomskære-
ste fra Hørsholm, Ane Dorothea Mertz. Josias Petersen kom til at virke i
Søllerød i ikke mindre end 44 år, indtil han i 1873 tog sin afsked.

Lærerparret i Søllerød fik i alt otte børn. En pige døde som spæd på grund af vand i hovedet, mens de øvrige syv (4 drenge og 3 piger) nåede voksenalder, og den yngste pige, nr. 8 i søskendeflokken, fik navnet Ottemine. To af drengene blev lærere, og alle tre piger blev mere eller mindre direkte knyttet til lærerstanden: Den ene blev gift med en lærer, den anden med en teolog, der virkede som hjælpelærer, og den tredje af pigerne drev en pøgeskole i Frederikslund ved Dronninggård.

Kun husets to ældste sønner fulgte en anden karriere end skolens, men de søgte dog deres udkomme inden for den nye mellemstand, der udviklede sig i løbet af 1800-tallet. Den ældste søn Johan Petersen (1834-1898), der var opkaldt efter sin farfar i Hørsholm, blev sat i apotekerlære og var ved sin død i 1898 forstander for et kemisk laboratorium i København.⁸

Brev fra Far og Mor i Søllerød. Det enestående brev blev erhvervet af Søllerød Museum i 2002. Det er skrevet på Søllerød Skole den 23. juli 1851 af Josias Petersen og Dorothea Mertz og stilet til deres ældste søn Johan, der som 17-årig var kommet i lære som apoteker i Nykøbing S. Udover at brevs indhold giver et herligt øjebliksbillede af Søllerød 1851 (Se Søllerødbogen 2003, s. 190ff) begrundes det enestående i, at kuverten er bevaret intakt med Danmarks første frimærke påklisteret. Det brune, utakkede 4 rigsbankskilling frimærke, der blev lanceret i april 1851.
Byhistorisk Arkiv.

Den næstældste søn, *Peter Theodor Waldemar Petersen* (1835-1905), blev boghandler i Kongens Lyngby. Han var gift med sin kusine, *Caroline Amalie Eleonora Petersen*, datter af Josias Petersens føromtalt broder, Jens Severin Petersen. Fætter-kusine ægteskabet var dog ikke lykkeligt og endte med skilsmisse, da han rent ud sagt tævede og mishandlede hende.⁹ Parrets datter, *Johanne Amalie*, fulgte dog slægtstraditionen, idet hun blev gift med kommunelærer *Peter Kirchheimer* i København. Kirchheimer var fra 1895 lærer og fra 1913 viceinspektør ved Sundby Østre skole. Han var selv ud af lærerfamilie, da hans fader *Peter Christian Carl Kirchheimer* var lærer i Stensved mellem Vordingborg og Kalvehave.

I det børnerige Søllerød Sogn blev det allerede i 1850'erne aktuelt at knytte en hjælpelærer til undervisningen, der foregik i den stråttækte skolebygning mellem kirken og Mothsgården ved Søllerød gadekær. I 1855 fik den da 52 år gamle Josias Petersen sin første hjælpelærer, idet hans kommende svigersøn, teologen *Johannes Emil Wiberg*, blev hjælpelærer ved Søllerød Skole. Wiberg var søn af en sang- og musiklærer i København, men var vist ikke den fødte pædagog: Han fungerede dog i en år-række i Søllerød – og her hentede han også sin senere kone, idet Josias Petersens ældste barn, datteren *Johanne Mariane Eveline*, blev gift med Wiberg i 1859. Wiberg udnyttede senere sin uddannelse som teolog, idet han blev sognepræst i Bregninge på Ærø.

NICOLAI EMIL PETERSEN

Josias Petersen blev efterfulgt i sit embede i Søllerød af sin yngste søn *Nicolai Emil Petersen* (1843-1888). Nicolai fik sin embedseksamen fra Jonstrup Seminarium kun 19 år gammel i 1862.¹⁰ Seks år senere, 1868, kom han tilbage for at bistå sin aldrende fader som hjælpelærer, og da faderen blev pensioneret i 1873, blev Nicolai Emil Petersen udpeget til hans efterfølger. Han virkede resten af sit liv ved Søllerød Skole. Bortset fra hos sognepræsten, den alvorfulde pastor *Wedel*, var N. E. Petersen en populær skikkelse på Søllerødeggen. Det var ikke kun skolebørnene, der holdt af den livlige lærer. Som lejlighedsdigter nød han bevågenhed overalt i sognet, når der skulle være fest, og i sine senere år vandt han sig et mindre navn som digter og børnebogsforfatter. En lovende sidekarriere, der dog blev afbrudt ved hans tidlige død kun 45 år gammel i 1888. Dermed sluttede også familien Petersens tid som skolelærere ved landsbyskolen i Søllerød by. Nicolai Emil Petersens enke, Johanne blev dog boende i Søllerød med sine 10 børn. Hun blev siden gift med en skomager i Søllerød og fik endnu fire børn. Ingen af hendes børn fulgte

lærerembedsvejen. Flere af dem udvandrede til Amerika, hvor Johanne havde tætte familiekontakter. Hun døde i sin lille lejlighed på Mothsgården, 84 år gammel i 1937."

Tre af skolelærer Petersens børn i Søllerød. Fra venstre Nicolai Emil (f. 1843), Ottemine (f. 1847) og Frederik Severin (f. 1838). Foto (daguerreotypi) fra ca. 1855. Byhistorisk Arkiv.

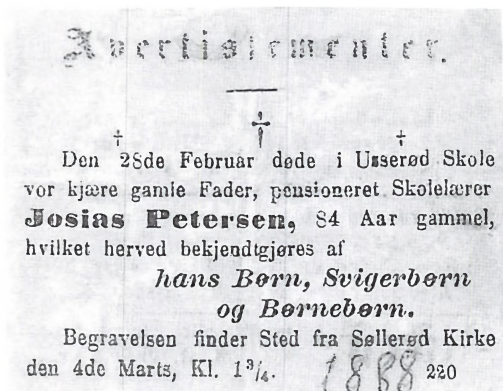

Det stærkt slidte, men unikke foto modtog Museet fra USA i 2005. Det blev foræret til os af udvandrede efterkommere af Nicolai Emil Petersen. Langt de fleste personer på fotografiet er os i dag ubekendte. Hovedpersonen genkendes dog. Han står i billedets centrum med sin karakteristiske kalot: skolelærer Josias Petersen. Billedet er optaget på plænen mellem skolen og Mothsgården. Man genkender det skrå gymnastikredskab lige bagved de opstillede personer. Det er den gamle skolelærer, der tydeligvis fejres med både flag og æresport. Gættet er, at fotografiet er optaget i forbindelse med Josias Petersens 75 års fødselsdag i 1878: Han er omgivet af sin store familie, hvor man til venstre for Josias genkender sønnen, skolelærer i Usserød Frederik Severin Petersen, der står med hænderne på sin hustrus skuldre. Længere til venstre i samme række genkendes tydeligt Josias' yngste søn, den ranke (endnu ikke sygdomsplagede) Nicolai Emil Petersen, som efterfulgte sin far i embedet i Søllerød. Han står med sin ene hånd på sin unge hustru Johannes skuldre.

Kender læserne evt andre personer på billedet, vil Byhistorisk Arkiv – Søllerød Museum meget gerne høre derom.

Byhistorisk Arkiv.

Dødsannonce for Josias Petersen i Københavns Amts Avis, marts 1888. Det fremgår, at Josias Petersen i sine sidste leveår opholdt sig hos sønnen Frederik Severin i Usserød Skole. Byhistorisk Arkiv.

FREDERIK SEVERIN PETERSEN

Nicolai Emil Petersen var altså den ene af Josias Petersens sønner, der blev lærer. Den anden var *Frederik Severin Petersen* (1838-1912). Han blev født i Søllerød 1838 som fjerde barn af Josias Petersen. Der var ellers intet, der tydede på, at han skulle gå lærervejen, da han i 15 års alderen tog ud og sejle. Efter fire år som sømand tog han styrmandseksamen ved navigationsskolen i København, men besluttede sig herefter til at tage lærereksamen. Han blev uddannet på Blaagaards Seminarium, og efter sin embedseksamen i 1861 blev han ansat som lærer ved den danske garnisonsskole i Altona. Efter den tabte krig i 1864 blev han afskediget fra denne stilling. Frederik Severin Petersen vendte derefter »hjem« til Nordsjælland og blev kort efter ansat som lærer i Usserød. Her virkede han i over 40 år frem til 1906, hvor han 68 år gammel tog sin afsked. Som sin farfar varetog han også kirkesangertjenesten, dog kun hver tredje søndag. Til gengæld måtte han gå den lange vej til Birkerød, da Usserød dengang hørte til Birkerød Sogn. Ligesom sin farfar plejede han i øvrigt alsidige interesser, der bl.a. omfattede podning af træer og planter med henblik på at fremelske mere usædvanlige vækstformer.

FREDERIK SEVERIN PETERSENS BØRN

I sit ægteskab med *Dorothea Marie Holm* (1838-1904) fik Frederik Severin Petersen 15 børn. Fem af parrets døtre fulgte familietraditionen og blev gift med skolelærere. Tre af døtrene blev tilmed uddannede som lærerinder.

Skolelærer i Usserød
Frederik Severin Peter-
sen og hustru Dorothea
Marie Holm.
Foto ca. 1895. Hørsholm
lokalhistoriske Arkiv.

Usserød Skole på Kongevejen nord for Hørsholm (i dag nr. 54). Skolen blev oprettet i 1864 med Frederik Severin Petersen som den første lærer. Mange af skolens elever kom fra Den militære Klædefabrik i Usserød, hvor deres forældre arbejdede. Klædefabrikken ydede indtil 1931 et årligt tilskud til skolen. Foto fra omkring 1900, med lærer Petersen stående ved skoleindgangen yderst t.v. Hørsholm lokalhistoriske Arkiv.

Lærer Tryde med sin tilkommende, Marie Petersen, datter af Usserødlæreren Fr. Severin Petersen. Foto fra omkring 1890. Hørsholm lokalhistoriske Arkiv.

Den ældste datter, *Johanne Emilie Petersen* (1863-1951), blev gift med lærer *Peter Boisen Outzen* (1862-1939), der var ved Rådvad Skole i 45 år, først som lærer fra 1887 og fra 1919 som overlærer, til han tog sin afsked i 1932. Han var kendt som en streng, men også kompetent lærer, en markant skikkelse, der var respekteret af de elever, der forstod at indordne sig under den næsten militæriske disciplin, der dengang blev praktiseret på fabriksskolen ved Rådvaddam.

Den tredieældste datter, *Marie Eveline Antoinette Petersen* (1867-1933) blev uddannet som lærerinde. Efter sit giftermål med lærer *Frederik Vilhelm Tryde* (1865-1942), der kom ud af en lærerfamilie i Holbæk, opgav hun dog selv at undervise. Til gengæld blev hun på sin fødeegn. Tryde havde taget lærereksamen på seminariet i København og blev efter sin embedseksamen 1889 ansat på Hass' private skole i Hørsholm. I 1896 blev han lærer ved det nye kommunale skolevæsen i Hørsholm, først som førstelærer og senere som inspektør. Ved siden af sit embede virkede han også som organist ved Hørsholm Kirke, hvor han ligesom sin kones oldefar var en anerkendt musiker, der har efterladt sig flere kompositioner til kirkeligt brug. F. V. Tryde påtog sig endvidere en række offentlige hverv som medlem af sognerådet, sognerådssekretær, kommunalrevisor og menighedsrådsmedlem.

Frederik Severin Petersens ottende datter, *Ingeborg Helene Petersen* (1878-ca.1950), blev også gift med en lærer, *Christian Valdemar Jørgensen*. Han stammede fra Tillitse Sogn på Lolland, hvor hans fader var ... Ja, rigtigt gættet, ... lærer. Christian Valdemar Jørgensen havde 21 år gammel taget lærereksamen på Skaarup Seminarium 1899 og blev i 1901

andenlærer i Hørsholm. Her traf han datteren af den gamle lærer i Us-serød, og parret blev efter en lang forlovelsestid gift i 1906 i forbindelse med, at C. V. Jørgensen blev forflyttet til Bornholm, hvor han blev lærer ved Bodilsker Skole. Seks år senere, 1912, flyttede han til Frydendal Skole på Vestsjælland, hvor han var, indtil han blev pensioneret i 1944. Som sin svoger i Hørsholm påtog Jørgensen sig også flere offentlige hverv. I sine sidste år var han formand for plejetilsynet i Skamstrup-Frydendal Kommune.

Frederik Severin Petersens næst yngste datter var *Magdalene Kirstine Petersen* (1878-19??). Hun blev som sin storesøster uddannet til skolelærerinde og senere gift med en nordsjællandsk skolelærer *Jacob Jan Raagaard*. Han var ved giftermålet blevet førstelærer ved Karlebo Skole, men stammede, som hans mellemnavn antyder, fra det gamle hollændermiljø i Store Magleby på Amager. Fra 1917 til 1933 virkede han desuden som sekretær for Karlebo Sogneråd.

Frederik Severin Petersen døde i 1912 i Odense hos en datter og svigersøn. Datteren var *Dorothea Petersen* (1872-omk.1948), som var uddannet lærerinde. Man må imidlertid formode, at hun ikke virkede som sådan efter, at hun var blevet gift med bogtrykkeribestyrer *Anthøn Rasmus Pedersen* (1857-1936), der senere blev direktør for Andelsbogtrykkeriet i Odense.

Det er karakteristisk, at 1800-tallets ny mellemstand, skolelærerne, sjældent optrådte i mere fremtrædende tillidshverv før 1900; mens standen hen mod midten af 1900-tallet ofte påtog sig ledende roller i sognestyret. Vi har set det oven for med tre af Frederik Severin Petersens svigersønner; men det gjaldt også i Søllerød, hvor Nærum Skoles overlærer siden 1906, *Niels Peter Lorentzen* (1871-1945), i 1930'erne var en af de ledede politiske kræfter i oppositionen mod sognerådsformand *Frederik Clausen* og i en kort periode under besættelsen tilmed opnåede formandsskabet i det kommunale styre.¹²

OTTEMINE PETERSEN OG CHRISTIAN FREDERIK NIELSEN

Vi vender tilbage til Josias Petersens efterslægt. Det blev nemlig den yngste og ottende af Josias Petersens og Dorothea Mertz's børn, *Hansine Christine Ottemine* (1847-1915), der førte lærerdynastiet videre i Søllerød. Ottemine fik også sin lærer. Han hed *Christian Frederik Nielsen* (1847-1914) og blev efter sin eksamen fra Jonstrup Seminarium 1867 lærer ved Lyngby Seminariums øvelsesskole på Djursland fra 1868. Inden da havde han mødt Ottemine under et kort ophold i Søllerød, og parret

Foreningens Meddelelser III

Ansvarlig: Hans Raasmussen

Sager vedrørende «Danmarks Lærerforening». Forespørgsler o. l. sendes til Hovedbestyrelses Formand, Førstelærer M. Aitrap, Hørby, Holbæk. Telefon Udby 7. Kasserer: Th. Petersen, Aalborg. Telefon 524.

Alle Indmeldelser, Udmeldelser og Flytninger indsendes gennem Kredsformanden. Den i Bladet aftrykte Blanket bedes benyttet.

Mindeord.

Chr. Fr. Nielsen. Førstelærer Chr. Fr. Nielsen, Søborg Skole, Søborg-Gilleleje Sogn, afgik pludselig ved Døden d. 18 Sept., ramt af Hjerneapopleksi. Bisættelsen fandt Sted i Søborg Kirke d. 24. Sept. og Jordfæstelsen paa Søllerød Kirkegaard d. 25. Sept.

Den store Deltagelse ved disse Lejligheder viste, at det var en vidt kendt og vel anset Mand, der var gaaet bort.

Lærer Nielsen blev født i København d. 24. Nov. 1847, dim. fra Jonstrup 1867 med 1. Karakt. og ansat som Andenlærer, senere som Førstelærer ved Lyngby Seminariums Øvelsesskole. 1885 blev han forflyttet til Søborg, hvor han virkede til sin Død.

Lærer Nielsen var kendt som en ualmindelig energisk og dygtig Skolemand, der med levende Interesse fulgte ethvert Fremskridt

paa Skolens Omraade. Sin utrættelig Virkestrang søgte han desuden at gøre frugtbringende paa mange andre Omraader. I over 40 Aar var han saaledes Sogneraadsekretær og i 25 Aar Kirkeværge for Søborg Kirke og virkede ogsaa her ved sin udprægede Pligtfølelse til alles fulde Tilfredshed.

Han elskede Sang og Musik. Han var en ypperlig Leder af Sangen i Søborg Kirke, var Sangdirigent for Gilleleje Sangforening i 25 Aar og fik anskaffet Orgler til Søborg og Gilleleje Kirker. Talrige er de Beviser, som Lærer Nielsen i Aarenes Løb har modtaget som Paaskønnelse for sin Gerning i og udenfor Skolen. Gentsagne Gange er han af Sognets Beboere blevet hædret ved Festsigheder og værdifulde Gaver.

Hans mange Venner vil sikkert savne hans sunde og klare Tanke, hans altid hjælpsomme Haand og hans gæstfri Hjem.

Lærer Nielsen har i sit 43 aarige Ægteskab med Ottonine Petersen, Datter af Lærer Petersen, Søllerød, 8 Børn, hvortil 4 er gaaet Lærervejen.

Mindeord fra bladet

»Folkeskolen«, nr. 40, 1914, over skolelærer i Søborg ved Gilleleje, Chr. F. Nielsen. Han var gift med Josias Petersens datter Ottemine, der døde året efter i 1915. Parret er begravet på Søllerød Kirkegård umiddelbart n.ø. for våbenhuset. Byhistorisk Arkiv.

blev gift i 1871 i Søllerød Kirke. Fra Jylland blev Chr. Fr. Nielsen i 1885 forflyttet til Nordsjælland til landsbyen Søborg ved Gilleleje, hvor han virkede til sin død i 1914. Også han viede en del af sin tid til offentlige hverv i sognerådet, hvor han var respekteret som en aktiv og initiativrig person i de mange år, han fungerede som sogneraadsekretær og 25 år som kirkeværge for Søborg Kirke. Helt i den Petersen'ske tradition var han et musikalsk menneske med sans for sang og musik. Han fungerede som kirkesanger og organist i Søborg Kirke og stod bagved anskaffelsen af nye moderne orgler til såvel Søborg som Gilleleje Kirke. Han var desuden dirigent for Gilleleje sangforening.

Chr. Fr.s og Ottemines seks døtre: Fra venstre Johanne (1874-1962), Ellen Marie (1876-1923), Karen Margrethe (f. 1878-1973), Ingrid (1881-??), Eveline (f.1886-1977), Helvig (1889-1966). Foto ca. 1910.
Byhistorisk Arkiv.

OTTEMINE OG CHRISTIAN FR. NIELSENS DØTRE

Ottemine blev helt i den Petersen'ske tradition mor til otte børn, seks døtre og to sønner. Alle parrets børn fik i øvrigt efternavnet Mertz fra deres mormor tilføjet til det faderlige Nielsen. De to ældste døtre Johanne og Ellen blev begge uddannede som lærerinder og kom til at virke ved

Søllerøds kommunale skolevæsen. Den næstældste datter, *Ellen Marie Mertz Nielsen* (1876-1923) blev ansat ved den nybyggede røde murstensskole i Vedbæk fra dens oprettelse i 1903, til hun i 1908 blev gift med lærer *Hans Peter Clausen* (1883-1953). Han havde oprindeligt været sømand, før han tog lærereksamen 1905 på Skaarup Seminarium. Han var ansat ved Vedbæk Skole i 1907-1908, men flyttede efter giftermålet med Ellen til Grenå Skole. Parret vendte tilbage til Sjælland i 1910, hvor han blev førstelærer ved Tollerød Skole i Terslev Sogn på Sydsjælland. I 1920 flyttede de til Herlev, hvor Clausen fik embedet som førstelærer. I 1946 blev han Herlev Kommunes første skoleinspektør. Mens han var i Herlev tog han navneforandring til Birkholm-Clausen, idet han optog sin moders navn i forbindelse med sit eget. H. P. Birkholm-Clausen fulgte mønsteret til fuldstændighed i Herlev Kommune. Han var kommunal revisor fra 1920 til 1927, medlem af børneværnet 1920-1946 og formand for det fra 1925. Desuden var han kirkesanger i Herlev Kirke fra 1920 og organist fra 1922 til 1947.

Endnu en af Ottemines døtre, *Karen Margrethe Mertz Nielsen* (1878-1973), blev gift med en lærer. Hendes ægtemand *Valdemar Georg Skjoldager* (1874-1945) var ud af det kendte Skjoldager-lærerdynasti i Kongens Lyngby. Han havde taget lærereksamen på Jonstrup Seminarium 1893 og virkede derefter et år som vikar i Mariager. Dernæst i 1894 fulgte lærer-

Kalds brev

Indledningen for *Annemari og Adolfs Nielsens* første indkaldelse:
 St. n. i Holstie af den 29 Maars 1908 om forkyndelse af Forældrene *Adolfs Nielsens*
 som kaldet og indkaldte indkaldende Forældrene ind. ved *Annemari Skole*
Johanne Mertz Nielsen
 til Forældrene indkaldende ved Ny Holte Skole i Tollerød Kommune, og indkaldende omg.
 med: *Annemari Skole* med *Adolfs Nielsens* for *Annemari Skole* og *Annemari*
 indkaldende af 24 Januar 1908 for den 1. Juli 1908, for hvilken *Annemari Skole*
 til dette indkaldende, indkaldende *Adolfs Nielsens* af 23 Februar 1908 om *Annemari Skole*
 af 6.30 Kr samt *Annemari Skole* og *Annemari Skole*
 Indledningen for *Annemari og Adolfs Nielsens*
 den 21 Maars 1909

Annemari *Adolf*
 Forældre
 den 24/1/09 *Annemari*

Johanne Mertz
 Nielsens »indkald-
 else« som forskolelæ-
 rerinde ved Ny Holte
 Skole.
 Byhistorisk Arkiv.

Forskolelærerinde
Johanne Mertz Nielsen
fotograferet sammen
med sin yngste søster
Helvig, ca. 1905.
Byhistorisk Arkiv.

embedet i Kraghave på Falster, før han i 1896 kom til Gilleleje, hvor han blev andenlærer og organist i samme kommune som sin svigerfader. Fire år senere flyttede han til nabokommunen mod syd, hvor han fra 1900 til 1939 var første og eneste lærer i den gamle skole i Esrum. Til embedet hørte også som noget helt naturligt organistforpligtelsen ved sognekirken i Esbønderup. Ud over dette var han bankbestyrer i Nordsjællands Banks afdeling i Esrum fra 1912.

Den ældste af Christian Frederik Niensens døtre, *Johanne Dorthea Mertz Nielsen* (1874-1962) tilbragte stort set hele sin karriere i sin morfars kommune som lærerinde. Hun bestod forskolelærereksamen ved Vejle Seminarium 1895 og blev derefter ansat ved Søllerød Kommunes skolevæsen. Hun begyndte i 1896 ved den gamle forskole i Nærum, pøgeskolen i Bagergården ved bygaden. Da den nye røde murstensskole blev opført i Nærums østlige del i 1901, flyttede Johanne dertil. Efter godt

12 år i Nærum blev hun »kaldet« til embedet som forskolelærerinde ved den i 1908 nyoprettede Ny Holte Skole. I henhold til »Kaldsbrevet« udstedt af skoledirektionen for Smørum og Sokkelund Herreder var hendes begyndelsesløn 650 kr. årligt »samt anordningsmæssig Bolig, Have og Brændsel«. ¹³ Hendes lejlighed lå på første sal i skolens vestlige pavillonbygning. Johanne Mertz Nielsen underviste 1. og 2. klasse i Holte i 34 år til pensioneringen i 1942. Hun var en særdeles afholdt lærerinde, elsket af børnene og i kraft af sin undervisning og retlinede adfærd respekteret overalt. Selv om hun var blevet pensioneret i 1942, blev hun endnu 20 år senere husket som »en mageløs dygtig lærerinde, samvittighedsfuld i sin gerning og fuld af omhu for sine elever.« ¹⁴

SLUTORD

De gennemgribende forandringer, det danske samfund gennemløb i 1800-tallet, førte til dannelsen af en ny stor mellemstand på landet: skolelærerne. Det er interessant at se, hvordan standen udviklede sig i 1800-tallet til en nærmest lukket samfundsgruppe, hvor sønnerne trådte i fædrenes fodspor og fandt deres koner i andre lærerfamilier, og døtrene blev gift med lærere. Efterhånden som der kom flere børn til – og den her fulgte familie Petersen var særdeles produktiv – blev det stationære, hvor sønnen efterfulgte faderen i det lokale embede, afløst af en større mobilitet. Størstedelen af de lærere, vi her har fulgt, var dog knyttet til Nordsjælland.

I modsætning til den mere stationære bondestand blev mobiliteten et fremherskende særkende blandt skolelærerne i anden halvdel af 1800-tallet. I samme periode begynder de kvindelige lærere at dukke op. I begyndelsen var der tale om selvbestaltede lærerinder uddannet på faderens skole som hjælpelærerinder eller forskolelærerinder, som man betegnede de nye kvindelige lærere. På den gamle skole i Hørsholm var der kun ét klasseværelse. Drengene blev undervist af læreren i den ene ende af lokalet; mens pigerne undervistes af lærerinden i den anden ende af lokalet. Et forslag gik ud på, at læreren og lærerinden i nogle af timerne byttede klasser, så læreren underviste pigerne og lærerinden drengene. Så kom man lidt ud over kønsfordelingen, som man ville sige med et moderne udtryk.

I løbet af 1900-tallet blev lærerinderne et af de kvindelige hverv, der viste vejen frem mod den langt senere såkaldte kvindefrigørelse i 1960'erne. Ligeledes ses i 1900-tallet en udvikling, hvor skolelærerstanden i stigende grad engagerer sig i de offentlige tillidshverv og det politiske arbejde i landkommunerne. Fra at være en meget beskeden mellem-

stand med liden indflydelse i 1800-tallets begyndelse bliver lærerstanden i løbet af 1900-tallet en af de nye magtfulde samfundsgrupperinger i det moderne industri- og videnssamfund.

KILDEMATERIALE

Københavns Stadsarkiv

Begravelsesvæsenets protokoller

Lysningsjournalen

Landsarkivet for Sjælland m.v.

Diverse kirkebøger

Skifter

Følgende lokalhistoriske arkiver har givet oplysninger:

Bornholms Lokalhistoriske Arkiv

Gilleleje Lokalhistoriske Arkiv

Grenå Egnarkiv

Herlev Lokalhistoriske Arkiv

Hørsholm Lokalhistoriske Arkiv

Karlebo Lokalhistoriske Arkiv

Byhistorisk Samling for Lyngby-Taarbæk Kommune

Næstvedegnens Lokalhistoriske Arkiv

Byhistorisk Arkiv for Søllerød Kommune

BENYTTET LITTERATUR

Dansk Hof- og Statskalender.

Vald. Fraas: Skoleforhold i Lyngby-Taarbæk Kommune gennem Tiderne. 1928.

N.A. Larsen: Dansk Skole-Stat. 1933.

Ingrid Marcussen: Prinsesseskolerne i Søllerød Sogn 1721-1823.

Søllerødbogen 1971, s. 7-141

H.C. Rosted: Usseørd Skole 1864-1964. 1964.

H.C. Rosted: Den gamle skole på Folehavevej i Hørsholm. 1966.

Den gamle skole på Folehavevej i Hørsholm. 1966.

Gunnar Sandfeld: Skoleliv i Søllerød. Søllerødbogen 1975, s. 55-178

S.A. Simonsen: Dansk Farmaceutisk Stat 1973.

F.V. Tryde: Erindringer fra Hørsholm 1889-1940. 1983.

S.V. Wiberg: Bidrag til en almindelig dansk Præstehistorie. 1870-73.

Aarsskrift for Svendborg Amt 1909.

NOTER

- 1 Fonden Ad Usus Publicos, bd. 2, 1902, s. 45-46. »Fonden til offentlig støtte« fungerede 1765-1842. Fonden støttede kunst, videnskab, opfindelser og dannelsesrejser med kunstneriske eller videnskabelige formål. Næsten alle guldaldermalerne opnåede rejsestøtte fra fonden i de vanskelige lavkonjunktursår i 1800-tallets første halvdel.
- 2 F.V. Tryde: Erindringer fra Hørsholm, s.25.
- 3 Jfr. Ellen B. Danstrup: Hørsholm Kirkegård. Museumsforeningen for Hørsholm og Omegn, 1991, s. 26ff. Den nuværende gravsten på familiegravstedet, en såkaldt grotte med en inskription for S. Petersen, er formentlig sat over sønnen J. S. Petersen, der døde i 1872.
- 4 De to børn, der her er tale om, er en datter, Noline Cathrine Petersen, født 1799, der var gift i København, som døde i barselseng 1826, og en søn, Anthon Riis Petersen, født 1809 og som døde som spæd i 1810.
- 5 Aarsskrift for Svendborg Amt 1909: »Bernstorffsminde«. I nævnte artikel staves Bernstorff med et f. Jeg har dog her valgt at benytte stavemåden Bernstorffsminde, dvs. Bernstorff med to f'er, som navnet normalt staves. Dette er også stavemåden i Trap: Danmark, Svendborg Amt.
- 6 I Gunnar Sandfelds store artikel »Skoleliv i Søllerød«, Søllerødbogen 1975, fremsætter han (s. 86) en påstand om, at Josias Petersen var lærer i Fodby, og at han i 1829 byttede embede med lærer Peder Jensen i Søllerød, så Josias Petersen ved den lejlighed kom til Søllerød. Josias Petersen har imidlertid aldrig været lærer i Fodby. Det eneste rigtige ved historien er, at Peder Jensen kom til Fodby fra Søllerød.
- 7 Udtalelser fra divisionsadjutant J. Abrahamson og sognepræst J.W.Plenge:

»At Josias Jacob Petersen, en Søn af Skolelærer og Dannebrogmand Petersen i Hirschholm, har fra den 1ste til 25 Martz og siden fra den 1ode til 15 April 1820, i Alt circa 5 Uger Dagligen besøgte den militaire Casernescole i Kiøbenhavn, og der gjort sig bekendt med den indbyrdes Underviisnings-Methode i Almindelighed, som og i Særdeleshed praktisk øvet sig i det Arbeide, dertil Methodens Anvendelse, udfordres af Lærere, og altsaa maa ansees duelig til selv at udøve bemeldte Methode, bevidnes hermed af undertegnede Direction for den militaire Casernescole.

J. Abrahamson. Divisions Adjutant, Rider af Dannebrog og Æreslegionen Kjøbenhavn den 26 Februar 1821.«

»Skolelærer og Dannebrogmand Petersens Søn Josias Jacob Petersen af Hirschholm var stedse een af de fortrinlige Unge ved de aarlige afholdne SkoleExamener, viste tilbørlig Flid og var udmærket med god moralsk Opførsel i den Kundskab efter hvilken han blev antaget til Confirmation, har han derefter ved at nytte enhver given Leilighed, der nu og da aabnedes ham i Særdeleshed ved ofte at overvære Skolebørnenes Underviisning paa Skolen her, som og ved enkelte Gange i Faderens Upasselighed selv at forestaa den, som jeg har seet udført til inderlig Fornøielse. Han er efter sin Alder et lysende Exempel paa Sædelighed, Blidhed og Godmodighed, og medbringer til Seminariet en saare sømmelig Beskedenhed, som jeg hjærtelig ønsker ham igjen maatte tilbagebringe, naar han engang efter fuldendt Underviisning fra Seminariet

vender tilbage. Han vil da sikkert i Tiden vorde den Ungdom gavnlige, som ham maatte vorde anbetret.

Hirschholm d 18 Febr 1821.

test. J.W.Plenge Sognepræst«

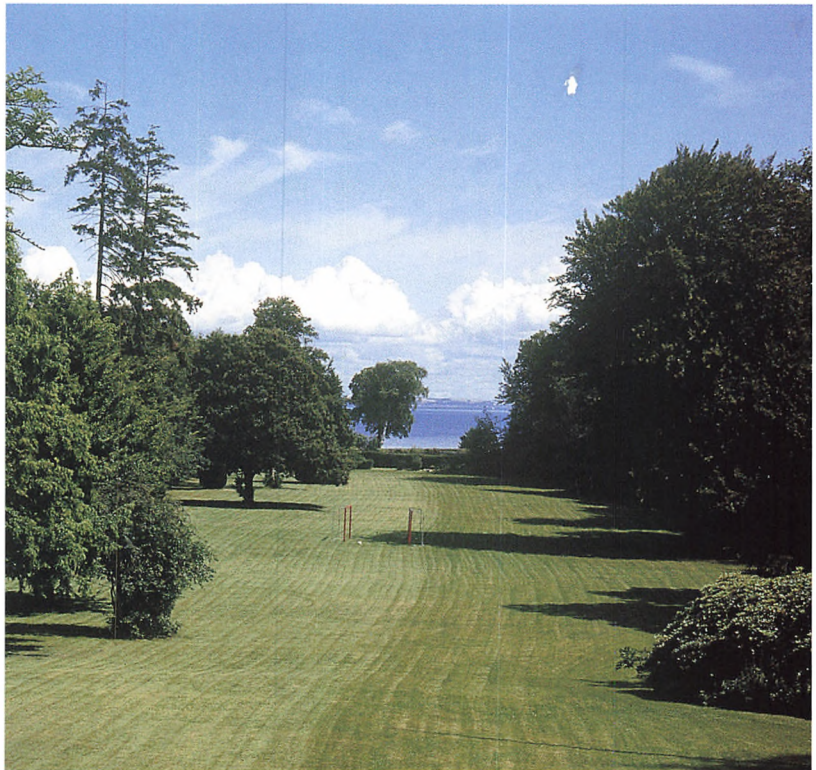
- 8 Svend Balslev og Niels Peter Stilling: Et udvandrerbrev fra Nykøbing Sjælland. Søllerødbogen 2003, s.190-195.
- 9 Landsarkivet for Sjælland m.m.: Journalsager for Københavns Overpræsidium, 1889.
- 10 Jf. Torsten Søgaard: Den poetiske skolelærer. Søllerødbogen 2004, s.54.
- 11 Jf. Torsten Søgaard, 2004, s. 90.
- 12 Gunnar Sandfeld: Det kommunale styre i Søllerød, bd. 2, 1977, s. 68-70.
- 13 Kaldsbrev, Kommunalarkivet på Byhistorisk Arkiv – Søllerød Museum.
- 14 Nekrolog i Søllerød Tidende, januar 1962. Jf. også Jørgen Basland: Træk af Ny Holte skoles historie 1909-1984, 1984, s. 26-27.

Om Aggershvile og en ufredelig fredning

af Ernst Goldschmidt

På Aggershviles jorder nord for Dyrehaven i Skodsborg gennemførtes i 1941-1943 den første større naturfredning i Søllerød Kommune. Den vanskelige fredningssag blev gennemført og vedtaget trods stærk modstand fra ejeren og Søllerød Kommune. Efter kommunalvalget i 1943 skiftede det politiske billede i Søllerød, og Aggershvilefredningen kom dermed til at danne et slags forbillede for den omfattende fredning af de grønne områder, der blev gennemført efter krigen.

Udsigten fra hovedbygningen over parken mod Øresund er mangeløs og forklarer, hvorfor man her grundlagde et af kystens ældste landsteder i 1724. Foto 2000, Ole Tåge Hartmann, Søllerød Museum.

Forfatteren er født i 1929. Han blev cand. jur. i 1954. Ansat i Undervisningsministeriet fra 1954 til 1994, fra 1971 som kontorchef og 1974 som afdelingschef i ministeriet. Fra 1986-1990 vicegeneralsekretær i Nordisk Ministerråd. Efter pensioneringen 1994 historiestudier ved Københavns Universitet og BA i historie i 1999. Han har bl.a. skrevet »I tre Borgmestres Tid. - Det kommunale Styre i Søllerød 1974 - 2001«, »En Biskop besøger Søllerød« i Søllerødbogen 2003 og »Museumsdrømme« i Søllerødbogen 2004.

Jens Juels maleri fra omkring 1800 viser landskabet omkring Aggershvide set mod Øresundskysten. Til højre anes Jægersborg Hegns nordlige skovbryn. Vejen i forgrunden ender ved indkørslen til Aggershvides stadig eksisterende hovedbygning samt de i 1893 nedbrændte avlsbygninger, hvoraf alene bindingsværkslængen ud mod Aggershvide Allé fortsat eksisterer. Bag Lokeshøj ses Hven og Skånes kyst. Maleri i privateje.

Efter enevældens gennemførelse i 1660 fik borgerskabet langt om længe del i magten. Den nye tilstand betød, at adelen måtte opgive sit monopol på den danske jord. I slutningen af 1600-tallet begyndte velhavende københavnske borgere at interessere sig for at erhverve ejendomme i sognene nord for hovedstaden. I nogle tilfælde var der tale om ejendomspekulation, men der er ingen tvivl om, at mange køb var motiverede af ønsket om at kunne tilbringe sommeren i frisk luft og grønne områder uden for den overbefolkede, ildelugtende og snavsede by.

Aggershviles gamle 1700-tals hovedbygning som den står i dag set fra parken. Bygningen fungerer nu som Københavns kommunes børnehjem, »JACOB MICHAELSENS MINDE«.

Foto fra sommeren 2000, Ole Tage Hartmann, Søllerød Museum.

Det gjaldt således storkøbmanden, etatsråd Gregorius Klaumann, der i 1724 købte en del af Nærums overdrev nord for Jægersborg Hegn, i alt 5.800 kvadratalen af overdrevarsarealet ved dyrehavehuset Kørom nord for Jægersborg Hegn. Klaumann opførte en mindre sommerbolig på grunden. Ejendommen blev navngivet efter købmandens hustru, Maren Aggers.

Man kan måske i dag undre sig over, at etatsråd Klaumann ikke gav sin ejendom navnet »Marenshvile«. Men i begyndelsen af 1700-tallet benyttede man gerne efternavnet i det højere borgerskab, især hvis ens udvalgte lød det bond'ske fornavn Maren.¹ Før *Knud Lybne Rabbek* (1760-1830) fik sin Kamma, var han ulykkeligt forelsket i skuespillerinden Johanne Olsen og skrev bl.a. i sin dagbog: »Olsen, du giennemborer mit Hierte !« På samme måde omtalte balletmester *Antoine Bournonville* (1760-1843) i sin dagbog i 1772 sin elskede som »den yndige Jensen«. Samme Jensen blev i øvrigt mor til den *August Bournonville* (1805-1879), der skabte det grundlag, som Den gl. Ballet danser på endnu den dag i dag.

I løbet af de næste 200 år voksede ejendommen. Der blev bygget avls-gård og en ny og større hovedbygning afløste Klaumanns beskedne sommerbolig i 1783. Den ny og stadig eksisterende hovedbygning ses på Jens Juels herlige maleri fra omkring 1800, hvor man fra Aggershviles højtliggende jorder ser mod øst hen over hovedbygningen, avlsbygningerne og Lokes Høj mod Hvens og Skånes kyst.

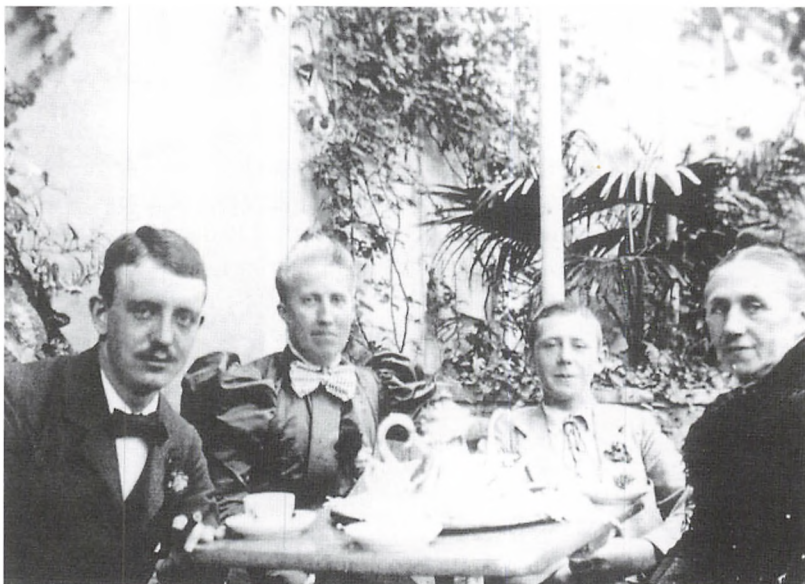
Aggershvile omfatter i dag arealet umiddelbart nord for Jægersborg Hegn, vest for Kystbanen, syd for Frydenlund frugtplantage / Frydenlund Park og øst for Kikhanerenden på vestsiden af Rundforbivej.

I tidens løb har Aggershvile haft mange ejere, som både har udvidet ejendommens tilliggender og solgt fra. I 1796 blev arealet mellem Frydenlundsvej - i dag Enrumvej² - og Enrum solgt til den norskfødte embedsmand *Carsten Anker* (1747-1824), der anlagde ejendommen ROLIGHED. Han ejede samtidigt EIDSVOLD i Norge, hvor Norges frie forfatning blev vedtaget den 17. maj 1814. Den driftige og allestedsnærværende papirfabrikant på Strandmøllen *Johan Chr. Drewsen* (1777-1851) ejede fra 1819 til 1835 Aggershvile, som en af hans sønner fik i forpagtning. Ejendommen strakte sig da fra Lokes Høj i nord til Strandmøllen i syd og helt over til Nærum. Ved den store matrikulering i 1811 kom Aggershvile således til at lægge navn til det ejerlav ved Øresundskysten, som i dag omfatter Skodsborg.³

I 1870 blev Aggershvile købt af et konsortium dannet på initiativ af prokurator *Ludvig Jensen*. Konsortiet erhvervede yderligere Villa Rex i Skodsborg efter grevinde Danners død i 1874. Til det omfattende ejendomskompleks blev føjet Vognmandsgården, matr. nr. 7a af Nærum, således at konsortiets ejendom strakte sig fra Skodsborgbakken til Nærum Gadekær. Der var tale om et rent spekulationsprojekt, men bortset fra salget af Villa Rex's kystarealer, hvor Hotel Øresund blev bygget i 1876 og Sanatoriet senere blev grundlagt (1898), gik salget af byggegrunde mellem Jægersborg Hegn og Øresund trægt. Allerede i 1876 blev konsortiet opløst, hvorefter Jensen forsøgte sig for egen regning. I foråret 1879 gik han fallit, og ifølge »Dagsavisen« løste han i april samme år billet til Odense sammen med en kendt, forhenværende skuespillerinde. Parrets videre færd kendes ikke.⁴

I 1880 overtog enken efter ejeren af Wilders Plads på Christianshavn, den rige grosserer *Troels Georg Pedersen* (1800-1877), *Betzy Marie Barfred-Pedersen* Aggershvile som ufyldstgjort panthaver i fallitboet efter prokurator Ludvig Jensen. Efter Betzy Marie Barfred-Pedersens død i 1882 fik hendes steddatter *Julie* og hendes to børn *Emma* og *Georg Barfred-Pedersen* ved arveudlægsskøde hver 1/3 af Aggershvile. Den ældste

Emma Barfred-Pedersen omgivet af nevøerne Henning og Aage samt Julie Pedersen fotograferet i Aggershviles drivhus omkring år 1900.
Byhistorisk Arkiv.

Aggershviles gamle forpagterbolig som ikke blev flammernes bytte i 1893. Den står i dag som Aggershvile Allé 16 nænsomt restaureret og vel vedligeholdt af ejeren Flemming Høll.

Foto 1993, Jens Johansen, Søllerød Museum.

steddatter, *Henriette Pedersen* deltog ikke i dette arveudlæg, da hun i stedet købte landstedet Høje Sandbjerg, som efter hendes død blev omdannet til børnehjemmet BETHLEHEM. Halvsøstrene Julie og Emma benyttede Aggershviles hovedbygning som sommerbolig og tilbragte vintrene i familiens bolig på Wilders Plads.⁵ I 1893 byggede de hovedbygningen om til den skikkelse, som den stort set har i dag, og da avlsbygningerne var nedbrændt, blev en ny avlsgård opført på markerne på vestsiden af den kommende kystbane, hvor den ligger den dag i dag. Den nedbrændte avlsgårds forpagterbolig undgik at blive flammernes bytte og står i dag som et smukt vedligeholdt hus på Aggershvile Allé nr. 16 med årstallet 1783 over hoveddøren. Georg Barfred-Pedersen, der ejede Rådegård ved Næstved fra 1882 til 1905, udnyttede i 1908 sin arvelod til at bygge villaen Askebakken oven for Nærum gadekær.

Julie døde i 1911, og ved arveudlægsskøde blev halvsøsteren Emma enejer af Aggershvile. Hun følte sig imidlertid ensom på dette sted og købte derfor en grund syd for halvsøsteren Henriettes ejendom på Høje Sandbjerg. Her lod hun i 1912/13 bygge en stor villa, som fik navnet »Østerlide«.⁶

Den 2. april 1912 satte Emma Aggershvile til salg, hvilket direktør *August Mellentin* (1856-1938) omgående reagerede på, idet han købte sig ind i Aggershvile I/S, som han sammen med Emma dannede få uger senere, den 24. april 1912. Han boede da på Sigridsvej i Hellerup og var ikke interesseret i hovedbygningen. Den blev derfor solgt videre til generaldirektør i Vacuum Oil Scandinavia, *Ernst Michaelsen* (1872-1943). Rigtig glæde af ny erhvervlsen fik den travle mand vist aldrig, og allerede i 1920 skænkede han den ved gavebrev af 7. juli 1920 til Københavns Kommune, for at den kunne blive indrettet til et børnehjem, der skulle bære navnet JACOB MICHAELSENS MINDE efter hans far, der var død i 1911. *Jacob Michaelsen* (1835-1911) havde været direktør for De forenede Pa-

Direktør August Mellentin (1856 – 1938) erhvervede Aggershvile i 1912. Umiddelbart efter udstykkede han en stor del af parken øst for Kystbanen og anlagde Aggersvej, Gyvelvej og Rolighedsvej. I 1916 begyndte han udstykningen af arealet umiddelbart vest for Kystbanen, hvor man i dag finder bebyggelserne omkring Kørømvej, Højagervej og Kettebakken. Foto fra omkring 1890. Privateje.

Avlsgården Aggershvile, som i den nuværende ejers tid er blevet kaldet hvid.
Foto fra s.v. 20. januar 2000, Jens Johansen, Søllerød Museum.

pirfabrikker og var desuden kendt for sit stærke filantropiske engagement.

Driften af avlsgården overlod August Mellentin til sin bror Erik. Allerede samme år som interessentskabet blev dannet, solgte det hovedbygningens park nord for Aggershvile Allé, dvs. området mellem Kystbanen og Strandvejen og op til Frydenlundsvej (den nuværende Enrumvej, jf. note 2) mod nord, til August Mellentin. Umiddelbart efter blev der udarbejdet et vejprojekt med kloakker, og udstykningen kunne begynde. Den 28. september 1912 overtog August Mellentin resten af Aggershvile fra interessentskabet, idet Emma Barfred-Pedersen havde behov for kapital til opførelsen af den førnævnte villa »Østerlide«.

I 1925 solgte August Mellentin 4,1 tdr. land af matr.nr. 7^a af Nærum By til kommunen, der anlagde en sportsplads på arealet, nemlig det nuværende Rundforbi Stadion. Samme år gav kommunen bevilling til etablering af vejbelysning i Aggershvilekvarteret. I 1928 overtog kommunen

vejene og godkendte vejnavnene Aggersvej, Gyvelvej og Rolighedsvej. Året efter solgte Mellentin en parcel af det ovennævnte matrikelnummer til grosserer *Andreas Christensen* fra Fruerlund i Nærum. Han skænkede grunden til den komité, som siden 1925 havde arbejdet for at få egen kirke i Nærum.⁷

Inden da var August Mellentin så småt begyndt på en udstykningsforretning umiddelbart vest for Kystbanen, idet han i 1916 havde solgt en parcel – matr.nr. 1^{dp} af Aggershvile – vest for den fredede Mathildehøj på det, som i dag er Højagervej, til grosserer *V. Engelsen*. Denne byggede straks en sommervilla, der indtil for få år siden bar årstallet 1916. I 1918 solgtes en stor parcel - matr.nr. 1^{gd} af Aggershvile på Aggershviles sydøstlige hjørne ved indkørslen til Jægersborg Hegn – til grosserer *Max Schmidt*. Da fredningssagen blev indledt i 1941 var syv parceller langs Højagervej bebyggede. I 1931 havde sognerådet godkendt navnet Højagervej. Indtil da havde beboerne haft adresse Aggershvile Allé – uden husnumre.

FREDNINGSSAGEN

Krav om bevarelse eller forbedring af en eksisterende tilstand i naturen møder man første gang i 1805, da fredskovsforordningen blev udstedt med sit krav om, at kongerigets eksisterende skove skulle bevares og plejes således, at fældning blev erstattet med nyplantning. Den florissante periode i anden halvdel af 1700-tallet havde medført et omfattende skibsbyggeri både til handelsflåden og søværnet, hvilket sammen med bygningen af kongelige slotte, herregårde og andre store bygninger havde krævet så store mængder tømmer, at skovene var kommet ned på at dække mindre end 5 % af Danmarks areal.⁸ I løbet af 1800-tallet blev enkelte naturområder fredet, men det skete ved konkrete beslutninger og uden en generel lovhjemmel. Det gjaldt eksempelvis Gammelose i Gentofte, Borris Hede og Råbjerg Mile.

I 1911 oprettede private, naturinteresserede kredse Danmarks Naturfredningsforening, som arbejdede for, at bevaringsværdige naturområder kunne opnå en lovmæssig beskyttelse mod ødelæggende arealdispositioner. Foreningen var medvirkende til, at den første naturfredningslov blev vedtaget i 1917. Ifølge loven kunne staten, et amtsråd eller en kommunalbestyrelse - og som eneste private organisation - Danmarks Naturfredningsforening - rejse sag om fredning af et bevaringsværdigt naturområde ved det fredningsnævn, der blev oprettet i hver amtsrådsreds. Som appelinstans blev der endvidere oprettet et overfredningsnævn, som en fredningssag kunne indbringes for, hvis sagens parter ikke kunne ac-

ceptere det lokale nævns afgørelse. Loven havde såvel en naturvidenskabelig dimension: beskyttelse af naturen, som en social dimension: befolkningens behov for adgang til naturen.

Det sidstnævnte behov voksede i mellemkrigsårene. I 1919 havde arbejderne fået opfyldt deres krav om en 48 timers arbejdsuge, og flere og flere lønmodtagere opnåede ret til betalt ferie – om end i et – set med vore øjne – meget beskedent antal dage, og i 1938 vedtog Rigsdagen ferieloven, som gav alle lønmodtagere ret til betalt ferie – 9 dage i 1939 og 12 dage fra 1940.

Statsminister *Thorvald Stauning* (statsminister 1924-26 & 1929-1942) var personligt meget optaget af naturfredningen og ønskede, at arbejderbefolkningen i de store byer – ikke mindst København – fik mulighed for at komme ud fra de små lejligheder, baggårdene og de snævre gader til skov og strand i den øgede fritid. Statsministeriet blev ressortministerium for naturfredning, og med lov nr. 140 af 7. maj 1937 fik man en udvidet og forbedret udgave af 1917-loven om naturfredning. Bl. a. blev færdsel i de offentlige skove og på strandene tilladt, ligesom bebyggelse nærmere end 100 meter fra stranden blev forbudt; endvidere blev de resterende ca. 20.000 gravhøje i Danmark fredet, og friluftsreklamer i det åbne land blev forbudt. Loven gav også fredningsmyndighederne mulighed for at udarbejde fredningsplaner for områder, som det kunne blive aktuelt at gennemføre en regulær fredning af, hvis ejeren agtede at foretage ændringer, som ville stride imod bevaringen af områdets karakter.

FREDNINGSPLANEN FOR KØBENHAVNSEGNEGENS GRØNNE OMRÅDER

Den 28. januar 1939 offentliggjorde Overfredningsnævnet i overensstemmelse med naturfredningslovens § 31 en fredningsplan for Københavnsegnens grønne områder. En plan som også Søllerød Kommune var omfattet af, og som indgik i grundlaget for den byplan for kommunen, der var under udarbejdelse.

Initiativet til fredningen af Aggershvide kom fra Udvalget angående Driften af Jægersborg Dyrehave og Jægersborg Hegn og Udvalget vedrørende Københavnsegnens grønne Områder, der skulle overvåge, at fredningsplanen af 1939 blev respekteret. De to udvalgs indstilling førte til, at Statsministeriet den 4. september 1941 pålagde Naturfredningsnævnet for Københavns Amtsrådskreds at rejse fredningssag på Aggershvide Gård – matr.nr. 1^a Aggershvide af Vedbæk Sogn og matr.nr. 7^b af Nærum by. Fredningsnævnet, hvis medlemmer blev beskikkede for fire år ad gangen, bestod da af dommer *G. Heide-Jørgensen*, Nordre Birk, som

Aggershviles mark set fra vest mod den nye avlsgård, der i dag bærer navnet Aggershvile.
Foto 1988, Jens Johansen, Søllerød Museum.

formand, amtsrådkredsens repræsentant *A.F. Grøn* og en repræsentant for den kommune, som fredningssagen angik, i dette tilfælde arkitekt *Frederik Kiørboe*, medlem af Søllerød Bygningskommission.

Fredningsnævnet handlede hurtigt. To uger senere, den 19. september 1941 holdt nævnet det første møde på ejendommen med sognerådsformand *Frederik Clausen*, sognerådsmedlem *Alice Johnsen*, kommuneingeniør *H.C. Bache*, statsskovrider *Martensen-Larsen*, Jægersborg Skovdistrikt og *ingeniør Christensen* fra Udvalget vedrørende Københavnsegnens grønne Områder. Kommuneingeniør Bache oplyste, at det areal, som den rejste sag omfattede, udgjorde 40,5 ha, og efter en besigtigelse af ejendommen besluttede nævnet at indkalde alle interesserede parter til et nyt møde den 27. september 1941 på Skodsborg Søbad.

Ugen efter, den 24. september 1941 skrev kommuneingeniør Bache til Fredningsnævnet og meddelte, at Aggershviles jorder ville blive reserveret til åben villabebyggelse i den byplan, som kommunen i overensstem-

Kommuneingeniør Hans Chr. Bache (1898-1983), der i begyndelsen af 1940'erne udarbejdede de byplanforslag, som skulle sikre plads til 80.000 indbyggere i Søllerød Kommune, bl.a. ved udstykningen af Aggershvide. Bache var ansat i Søllerød Kommune fra 1922 til 1944, fra 1935 til sin bratte afsked den 1. december 1944 med titlen af kommuneingeniør og bygningsinspektør. Foto fra 1930'erne, Byhistorisk Arkiv.

melse med byplanloven af 1938 var i gang med at udarbejde. Dette skete i overensstemmelse med de retningslinjer, bl.a. et krav om, at bebyggelse skulle holdes mindst 75 m fra skovbryn, der var fastlagt i Overfredningsnævnets fredningsplan af 28. januar 1939. Det var en plan, som han selv – i parentes bemærket – havde været med til at udarbejde, for så vidt angik Søllerød Kommune. Søllerød Tidende kunne således den 10. juni 1943 afsløre, at han for dette arbejde havde modtaget et honorar på 10.000 kr. – et pænt tillæg til hans årsløn som kommuneingeniør på 16.000 kr. Bache henstillede, at fredningsnævnet af byplanmæssige grunde afstod fra en fredning, der gik ud over det, som allerede i fredningsplanen var forudsat holdt fri for bebyggelse. I stedet burde Fredningsnævnet meget hellere arbejde for en tættere forbindelse i Mølleådalen mellem Jægersborg Dyrehaves og Jægersborg Hegns ca. 1600 ha på den ene side og Ravnholms og Geelskøvs ca. 300 ha på den anden. Dette ville give langt bedre muligheder for at sprede skovgæster og ryttere end de 40 ha, man ville opnå ved at frede Aggershvide.

Det kan godt undre, at den første reaktion fra kommunen kom fra en embedsmand, som allerede var engageret i problemerne. Han havde som ovenfor nævnt medvirket ved udarbejdelsen af fredningsplanen af

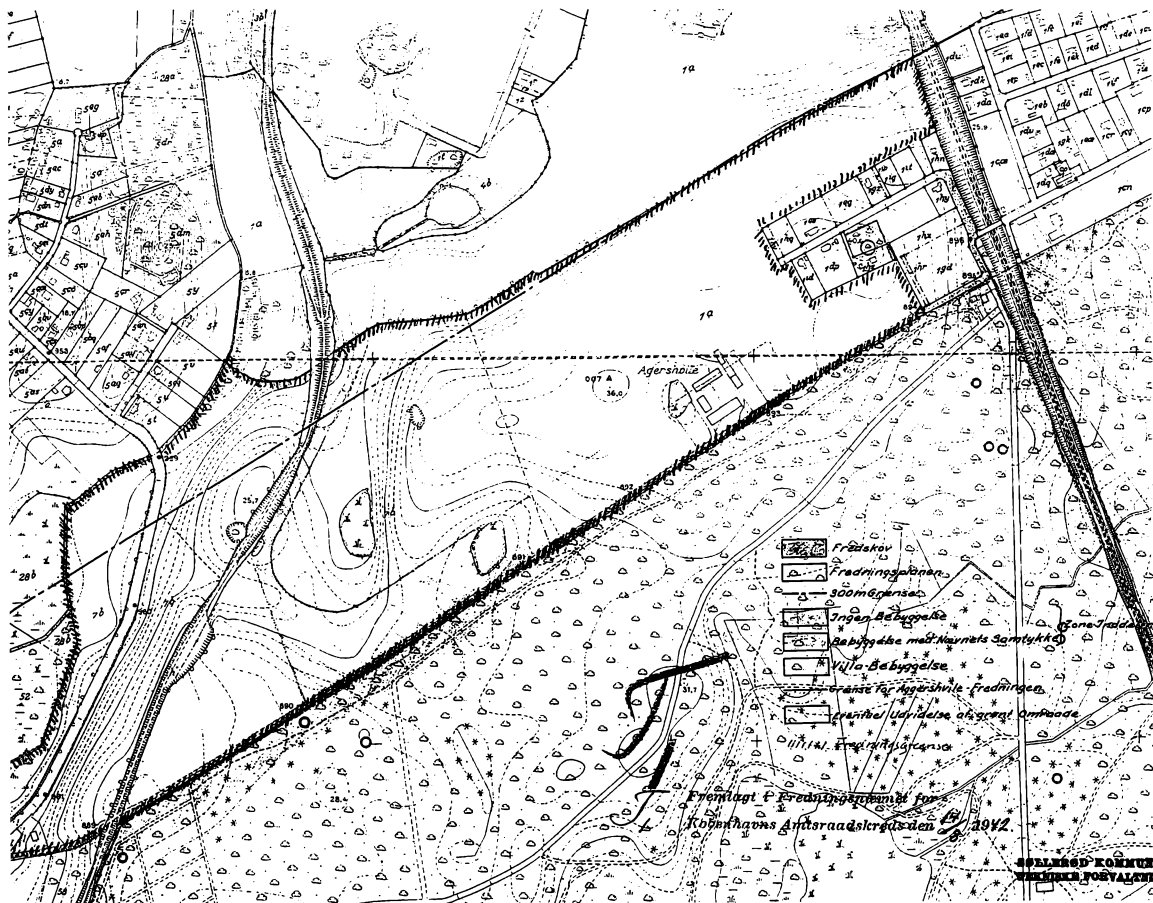
1939 og i den forbindelse fastlæggelsen af den nævnte afstandslinje på 75 meter og var som kommuneingeniør langt inde i udarbejdelsen af et forslag til byplan for kommunen, som med respekt for denne afstandslinje omfattede villabyggeri på Aggershviles jorder. Skrivelsen burde have været underskrevet af den ansvarlige for kommunens politik, sognerådsformand Frederik Clausen.

Ved mødet den 27. september var alle interesserede parter repræsenterede:

Landbrugsministeriet og Dyrehaveudvalget ved departementschef *Wilcke*,
Skovdirektoratet ved skovdirektør *Lorentzen*,
Københavns Amtsråd ved proprietær *Lebwald*,
Københavns og Frederiksberg Kommuner ved rådmand *Sven*,
Københavns Magistrat,
Udvalget vedrørende Københavnsegnens grønne områder ved stadsingeniør *Forchhammer* og ingeniør *Blixencrone-Møller*,
Jægersborg Skovdistrikt ved statsskovrider *Martensen-Larsen*,
Søllerød Kommune ved sognerådsformand *Fr. Clausen*, sognerådsmedlem *Alice Johnsen* og kommuneingeniør *H.C. Bache*
Danmarks Naturfredningsforening ved kunstmaleren *Erick Struckmann*,
Aggershviles ejer, enkefru *Nicoline Mellentin* ved sønnen, forpagter *Frederik Mellentin*.

Familien Mellentins gravsted på Vedbæk Kirkegårds ældste del, anlagt i 1920'erne. August Mellentin døde i 1938, før fredningssagen tog fart. Det var enken Nico(line) Mellentin (1872-1959) og sønnen Ejnar Frederik Mellentin (1893-1980), der repræsenterede ejendommen Aggershvile. Foto 1991, Niels Peter Stilling, Søllerød Museum.

Dette udsnit af Søllerød Kommunes topografiske matrikelkort fra 1940, der viser status på Aggershøjes jorder, blev fremlagt i Fredningsnævnet for Københavns amtsrådskreds den 14. august 1942.
 Byhistorisk Arkiv.

Linjerne blev hurtigt trukket op. Departementschef Wilcke, skovrider Martensen-Larsen, skovdirektør Lorentzen og Naturfredningsforeningens repræsentant Erick Struckmann gik selvsagt ind for fredningen. Fr. Clausen og Frederik Mellentin var under henvisning H.C. Baches brev af 24. september imod fredningsforslaget, mens Københavns Amtsråds to repræsentanter, nævnsmedlemmet *A.P. Grøn* og proprietær Lehwald mente, at staten burde købe arealet, hvis den fandt det så vigtigt at bevare

Udarbejdet

Matr. Nr. 19 af Aggershvide m. m. og

Matr. Nr. 7^b af Nærum By.

Sogr. Vedbæk.

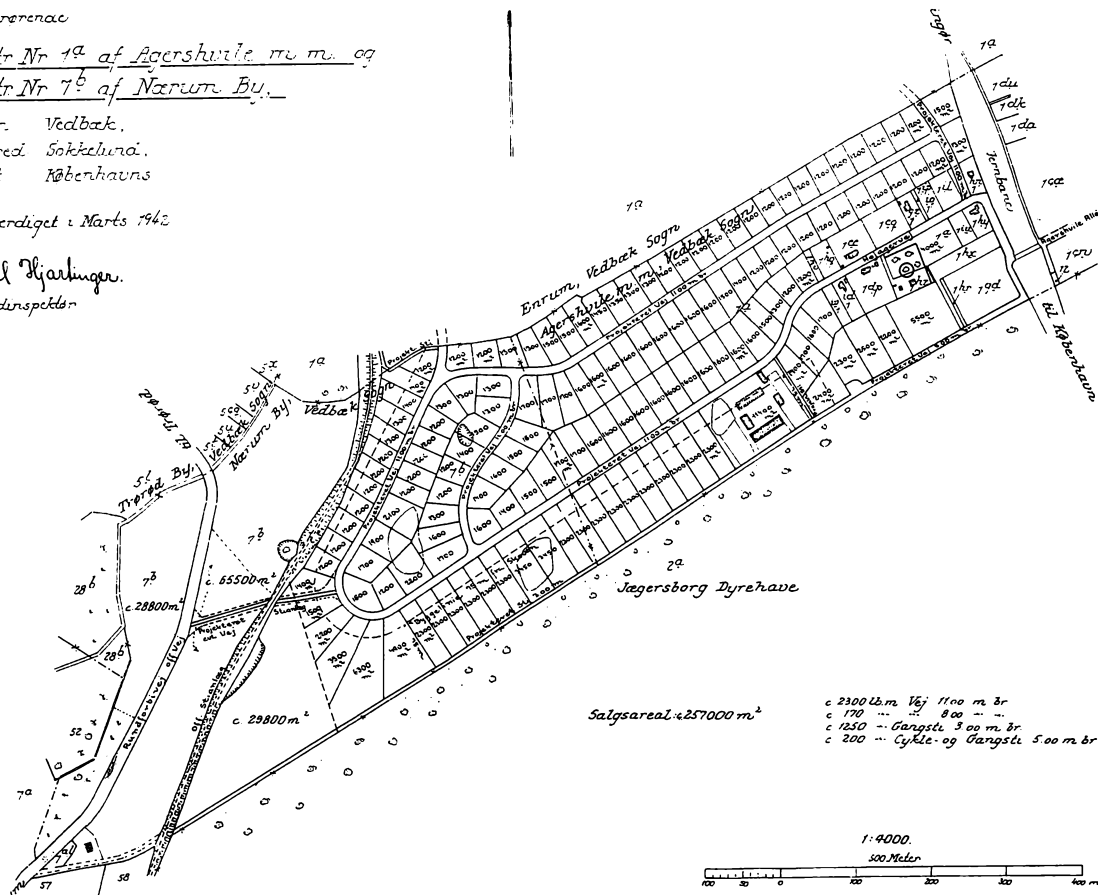
Hæred. Sokkelund.

Art. København

Udfærdiget i Marts 1942

Del Hjørtinger.

Landsinspektør

Udstykningsplanen for Aggershvides marker udarbejdet i marts 1942. Den viser en tæt klump af villagrunde på arealet mellem Kystbanen i øst, Jægersborg Hegn i syd og Grisestien i vest.

Byhistorisk Arkiv.

den nuværende tilstand. H.C. Bache fandt, at en fredning af arealet inden for fredningsplanens afstandslinje på 75 meter måtte være tilstrækkeligt. Rådmand Sven mente ikke, at fredningslovens § 17 stk. 3, hvorefter kommuner, hvis beboere ville få glæde af en fredning, skulle bidrage til fredningserstatningen, kunne anvendes i dette tilfælde.

Den 20. december 1941 mødtes nævnet med Frederik Mellentin og dennes advokat, højesteretssagfører *Bondo Svane* for at undersøge, om

man kunne opnå en frivillig fredning. Man blev enige om, at det areal, som lå øst for en linje trukket fra syd mod nord langs Højagervejs vestlige ende, ikke skulle omfattes af en fredning. I øvrigt ville en frivillig fredning afhænge af erstatningens størrelse, og til det næste møde skulle der foreligge yderligere kortmateriale. På mødet den 20. marts 1942 forelå det ønskede materiale samt en længere begrundelse for enkefru Mellentins erstatningskrav udarbejdet af højesteretssagfører Bondo Svane. Højesteretssagføreren tog sit udgangspunkt i den aktuelle pris for byggemodnet jord i Skodsborg-området – 5 kr. pr. kvadratmeter – og nåede derefter til en samlet bruttopris på 1.865.000 kr. for hele det areal, som sagen omfattede. Herfra skulle dog trækkes den seneste ejendomsskyldvurdering samt udgifterne til byggemodningen: kloakering, anlæg af veje og forsyning med vand, gas og el. Herefter ville der blive en nettofortjeneste på 500.000 kr., som man nu krævede erstatning for.

Nævnet holdt ugen efter et nyt møde, hvor det overvejede situationen og spørgsmålet om, hvor stort et areal der skulle betales erstatning for, og hvilket grundlag erstatningen skulle beregnes på. Skulle alt, hvad der lå mere end 75 meter fra skovbrynet efter fredningsplanen af 1939, beregnes efter normal salgspris, eller skulle naturfredningslovens § 25 stk. 2 lægges til grund. Det hed i denne bestemmelse: *Indenfor en afstand af 300 meter fra de i stk. 1 nævnte offentligt ejede og private skove på 20 ha eller derover, må der kun bygges med fredningsnævnets tilladelse, med mindre en væsentlig bebyggelse indenfor denne afstand allerede er begyndt inden lovens ikrafttræden.* Man enedes om at besigtige Aggershvide endnu en gang, når sneen var smeltet, inden man traf en endelig beslutning om erstatningsgrundlaget.

Den 14. august 1942 mødtes den samme store kreds, som havde deltaget i mødet den 27. september 1941, igen. Fredningsnævnets formand havde yderligere indbudt Statsministeriet til at deltage. Ministeriet havde imidlertid svaret, at det var tilfredsstillende repræsenteret ved Udvalget vedrørende Københavns grønne Områder, som det i sin tid havde nedsat. Udvalget mødte nu ved højesteretsdommer *Lett*, ingeniør *Blixencrone-Møller* og protokolsekretær *Bentzen*. For Danmarks Naturfredningsforening mødte dommer *Knox* og arkitekt *Wansch* i stedet for *Erick Struckmann*, og forpagter *Frederik Mellentin* var ledsaget af højesteretssagfører *Bondo Svane*, landsretssagfører *Vagn Poulsen* og gartner *Jeppesen*. Deltagerne gentog deres argumentation fra sidste møde, mens højesteretssagfører *Bondo Svane* fremlagde yderligere beregninger som grundlag for erstatningskravet på ½ mio. kr. Han fremlagde desuden en udstykningsplan fra marts 1942, hvorefter der kunne opføres 142 villaer på Aggershvides

jorder, når man så bort fra det areal, der lå syd og nord for Højagervej, og som nu ikke var omfattet af fredningskravet. Bondo Svane føjede til, at det kunne forventes, at enkefru Mellentin, såfremt hendes erstatningskrav ikke blev imødekommet, ville indbringe sagen for domstolene med påstand om, at der var tale om magtfordrejning. Det blev begrundet med, at Udvalget vedrørende Københavnsegnens grønne Områder i sin indstilling til Statsministeriet bl.a. havde skrevet, at en fredning skulle sikre en fremtidig udvidelse af Jægersborg Hegn. Det betød, at staten i givet fald kunne købe det fredede areal for en billigere pris, end det ville koste uden rådighedsindskrænkninger. Departementschef Wilcke afviste erstatningskravet under henvisning til, at Statens Jordlovsudvalg havde vurderet hele ejendommen incl. besætning og erklæret, at den havde en handelsværdi på maksimalt 400.000 kr, idet han tilføjede, at fredningen kun ville føre til minimale begrænsninger i gårdens drift. Herefter blev mødet hævet, idet nævnet senere ville komme med sin kendelse.

FREDNINGSNÆVNETS KENDELSE

Nævnet mødtes igen små tre måneder senere den 10. november 1942. Her ville formanden og amtets repræsentant *A.P. Grøn* frede hele arealet, mens Søllerød Kommunes repræsentant, arkitekt *Fr. Kiørbye* ville nøjes med at frede den vestlige, mere kuperede del af ejendommen, dvs. matr. nr. 7^a af Nærum By. Den 17. november 1942 kom Fredningsnævnets kendelse. Efter referat af parternes forskellige standpunkter gik flertallet ind for fredning af hele arealet, mens Søllerød Kommunes repræsentant fastholdt ønsket om kun at frede matr.nr. 7a af Nærum By. Alle tre var enige om, at den østlige del på begge sider af Højagervej skulle undtages fra fredningen, og hvad erstatningens beregning angik, var de også enige om at lægge naturfredningslovens § 25 stk. 2 til grund: Bestemmelsen forbød som nævnt bebyggelse inden for 300 meter fra skovbryn og udelukkede dermed ejerens udstykningsmuligheder.

Erstatningen blev derefter fastsat til 100.000 kr. Samtidig afviste nævnet Bondo Svanes påstand om magtfordrejning, idet en udvidelse af Jægersborg Hegn mod nord ikke indgik i skovvæsnets planer, og en udvidelse var kun en mulighed, som måske kunne blive overvejet i en fjern fremtid.

Den 11. december 1942 indankede Søllerød Sogneråd kendelsen for Overfredningsnævnet og tre dage senere gjorde højesteretssagfører Bondo Svane det samme på enkefru Mellentins vegne.

I en ny skrivelse af 3. april 1943 gjorde sognerådet ved formanden

Fredningen af det smukke landskab langs Dyrehavehegnet forhindrede realiseringen af udstykningsplanen for Aggershviles jorder og gør det muligt fortsat at opleve det storslåede syn af frodige marker mellem Dyrehaven og Frydenlund. Foto fra Grisestien mod sydøst 1999, Jens Johansen, Søllerød Museum.

Frederik Clausen Overfredningsnævnet opmærksom på, at det den 20. marts havde vedtaget en byplan for hele Søllerød Kommune og nu gik ud fra:

- 1) *at den påtænkte Fredningsdisposition, der går ud over den allerede eksisterende Naturfredningsplan – »Den grønne Plan« af 1939 – må vige for Byplandispositioner af væsentlig Betydning for den byplanmæssige Helhed.*
- 2) *at Aggershvøile Fredningssagen stilles i bero, da Sogneraadet – som Byplanmyndighed – har pligt til at indsende en Byplan til Godkendelse i Indenrigsministeriet inden den 1. april 1943.*

Aggershvile avlsgård set fra vest i vinteren 1981.
Foto Ernst Goldschmidt.

Landbrugsministeriet må derfor henvises til inden den 6. Maj 1943 over for Sognerådet at fremkomme med Indsigelser mod og Ændringsforslag til Byplanen i Henhold til Byplanlovens § 7, alt for saa vidt Landbrugsministeriet – som foreslaaet i Dyrehaveudvalgets Skrivelse af 31. Maj 1941 – fortsat maatte nære Ønske om – i Modstrid med Byplanen – at erhverve Aggershvilegaardens For-

der til brug for Ryttere, Golfspillere og lignende » – «Overklasseløg» kan man næsten høre H.C. Bache hvæse mellem tænderne, da han konciperede disse linjer. Det kan man på sin vis godt forstå, da en fredning ville være det første anslag mod den byplan, som han havde syslet med i fem år, og som skulle sikre, at der kunne skaffes boligområder til ca. 80.000 indbyggere.⁹

Skrivelsen sluttede med følgende for en sognekommune meget selvbevidste ord: «*Dersom Landbrugsministeriets eventuelle Indsigelser tages til følge af Sogneraadet eller Indenrigsministeriet, kan Fredningssagen genoptages.*» Der var tydeligvis ikke tvivl i det daværende sogneråds og H.C. Baches sind om, hvem der havde bukserne på i denne sag, selv om naturfredning hørte under selveste statsministerens ressort.

Den 8. juli 1943 bragte Søllerød Tidende en artikel om fredningssagen, hvori Frederik Mellentin citeres for følgende: «*D'Herrer Departementschef Wilckes og Statsskovrider Martensen-Larsens »Dyrehaveekspansion« breder sig snart til alle Sider. – Svenskerne kan være glade for, at Øresund yder en naturlig Beskyttelse, ellers kunne man aldrig vide, om ikke et Stykke af Skaane skulle »gives tilbage til Dyrehaven«.*

Efter den 29. august 1943 forsøgte højesteretssagfører Bondo Svane endnu en gang at få fredningssagen stillet i bero. Han gjorde dels gældende, at man under Danmarks isolerede stilling ikke kunne fastslå den danske krones reelle værdi set i forhold til det internationale valutamarked, dels at den danske regering og Rigsdagen ikke længere fungerede, og at man derfor ikke kunne få Folketingets Finansudvalgs tilslutning til at betale statens del af erstatningen til enkefru Mellentin. Departementschefstyret, der ud fra en nødretsbetragtning varetog Rigsdagens og regeringens funktioner, indtil Danmark atter var frit, var på det tidspunkt endnu ikke etableret.

OVERFREDNINGSNÆVNETS KENDELSE

Overfredningsnævnet bestod af formanden, fhv. departementschef *Frederik V. Petersen*, to Højesteretsdommere, to medlemmer valgt af Folketinget og to medlemmer valgt af Landstinget. Frederik V. Petersen havde været departementschef i Statsministeriet fra 1919 til 1938. Han havde som sådan været stærkt engageret i udarbejdelsen af naturfredningsloven af 1937 og kendte lovens motiver og intentioner til bunds.¹⁰

Nævnet afsagde sin kendelse den 17. december 1943. Kendelsen slog fast, at arealerne skulle bevares i den eksisterende tilstand og kun udnyttes på samme måde som hidtil. Opførelse af nye bygninger, fjernelse af

træer og buske, anlæg af veje og stier m.m. måtte kun ske med fredningsmyndighedernes tilladelse.¹¹

Erstatningsspørgsmålet blev afgjort af Taksationskommissionen vedrørende Naturfredning, der forhøjede erstatningen fra 100.000 kr. til 120.000 kr. Københavns og Frederiksbergs Kommuner skulle betale en tredjedel - 40.000 kr. – fordelt mellem de to kommuner efter folketallet, staten skulle betale to tredjedele af de resterende 80.000 kr., mens Københavns Amts Fond skulle betale den sidste tredjedel.

Kendelsen kom bestemt ikke det sogneråd på tværs, som var tiltrådt efter sognerådsvalget den 5. maj 1943. Allerede den 23. juni 1943 besluttede det nyvalgte sogneråd, der med undtagelse af to socialdemokratiske medlemmer bestod af en hel ny personkreds, at meddele Indenrigsministeriet, at man p.g. af de mange lokale protester gerne ville have byplanen lagt på hylden, indtil man kunne fremlægge en revideret plan.¹²

AGGERSHVILE EFTER FREDNINGEN

Den senere borgmester i Søllerød *Erik Øigaard* (1908-1992), der i 1943 var blevet indvalgt i sognerådet som medlem af den såkaldte »Uafhængige Kommunalforening«, har senere beskrevet Aggershvile-fredningen som en af sine første gerninger som sognerådsmedlem og medlem af byplanudvalget.¹³ »*Det var ikke så let. Der var ingen penge på budgettet. Meget måtte ordnes ved handler med grundejerne*«, udtalte Øigaard i et langt senere interview.¹⁴ Her må man vist sige, at Erik Øigaard pyntede sig med lånte fjer. Fredningen kostede ikke Søllerød Kommune én øre. Erstatningen blev som ovenfor anført betalt af staten, Københavns og Frederiksberg Kommuner samt Københavns Amt. Den eneste lokale organisation, som havde støttet fredningen, var Skodsborg Kommunalforening (i dag Skodsborg Grundejerforening), men den var Erik Øigaard ikke medlem af, da han dengang boede i Trørød. Når dette er sagt, må man retfærdigvis medgive Erik Øigaard, at han senere vogtede Aggershvilefredningen godt, hvilket følgende personlige oplevelse illustrerer: Da Kettebakken blev anlagt i 1961, var min kone og jeg så heldige, at vi kunne købe den ene af de to grunde, som ligger op til det fredede areal. I april 1975 kom jeg hjem fra en tjenesterejse og fandt min kone noget oprevet. Dagen før havde hun set to mænd gå med kort i hænderne på marken lige uden for vores have. Hun havde straks spurgt, hvad de var ude for at se på. De forklarede, at de kom fra Naturfredningsforeningens Søllerød afdeling, og at de så på et projekt, som Søllerød Kommune havde forelagt Fredningsnævnet og Naturfredningsforeningen. Der var

Aggershviles marker og Jægersborg Hegn i aftensol set fra nordøst, fra Kettebakken, 2005. Foto Hanne Goldschmidt.

tale om en sti, der skulle gå fra Jægersborg Hegn og nord på, 6 meter inde på det fredede areal, for så at gå mod vest langs med hegn mellem Aggershvile og Frydenlund Park / Frugtplantage for at ende oppe på Grisestien. Projektet skulle behandles af Fredningsnævnet ved et møde på rådhuset den 29. april. Det var i knallerternes storhedstid, så vi så i ånden en racerbane rundt om Aggershvile, hvor der kunne køres i fred for biler. Asfalt og belysning skulle der måske også til. Vi mødte derfor op til mødet på rådhuset, og min kone fik adgang til at fortælle om de bekymringer, som stiprojektet voldte os. Hun sluttede med at foreslå, at forsamlingen tog ud for at se på forholdene. Det faldt i god jord, så vi kørte over til Kettebakken. Her gik vi i vores have i strålende sol og så ud over 60 tdr. land forårsgrøn mark og over til Kirkeskoven. Efter et stykke tid hørte vi Erik Øigaard, der siden 1950 havde været Søllerød Kommunes repræsentant i Fredningsnævnet for Københavns Amt, sige til en af kommunens ingeniører: »*Det ber er da noget af det tåbeligste, I længe har fundet på. Hvad skal den sti forbinde ?*«

Der kom ingen sti.¹⁵ Tak, Erik Øigaard.

I 1970 solgte Ejnar Frederik Mellentin Aggershvile til civilingeniør *Haldor Topsøe*, der 10 år tidligere havde købt Frydenlund af *Victor Borge*. Haldor Topsøes ejerskab blev dog kort, idet han p.g. af et akut behov for likvid kapital i 1973 bl.a. måtte sælge Aggershvile til direktør *Lauritz Toft* for 1,7 mio. kr. ¹⁶ Statens Jordlovsudvalg ville imidlertid ikke give Lauritz Toft adgang til at eje Aggershvile, så han solgte derfor ejendommen til forpagter *Benny Johansen* for 2,338 mio. kr. Året efter satte Benny Johansen gården til salg igen og tilbød Søllerød Kommune at købe den for 2,4 mio. kr.

Den 27. april 1977 vedtog kommunalbestyrelsen med 8 stemmer mod 6 at acceptere tilbuddet. Flertallet bestod af Socialdemokratiets 4 medlemmer, Fremskridtspartiets 2 medlemmer samt Det radikale Venstres og Socialistisk Folkepartiets 2 medlemmer. De konservatives 5 tilstedeværende medlemmer og Venstres medlem stemte imod. På denne baggrund er det forståeligt, at der ikke forelå klare planer for, hvad kommunen skulle anvende sin nyerhvervelse til. Flertallet bag beslutningen havde dog en idé om at indrette bygningerne til et ungdomscenter. Bygningernes isolerede beliggenhed gjorde dog, at det blev ved tanken. Fredningen satte i øvrigt snævre grænser for anvendelsesmulighederne. Foreløbigt lod man jorden dyrke ved hjælp af en maskinstation. Kommunens tekniske forvaltning udarbejdede et skitseprojekt til en rideskole, og fra golfinteresserede kredse kom der forslag om anlæg af en golfbane. Intet af dette blev dog til noget, og i 1984 solgte kommunen Aggershvile for 1.901.510 kr. til fru *Ragna Hellerung Christiansen*, der stadig bor på ejendommen sammen med sin mand.

SLUTORD

Fredningen af Aggershvile blev indledningen til omfattende fredninger i Søllerød Kommune. Blandt medlemmerne af det sogneråd, som blev valgt den 5. maj 1943, var landsretssagfører Erik Øigaard. Han nærede et stærkt ønske om at bevare Søllerød Kommune som en grøn kommune i de efterkrigsår, hvor indbyggertallet steg kraftigt. Som medlem af byplanudvalget fra 1943, og som formand fra 1954 til sin afgang 1974, arbejdede han målbevidst for den grønne forstadskommune. Han var endvidere kommunens repræsentant i Fredningsnævnet for Københavns Amt fra 1952 til 1989. Det var et for sin tid usædvanligt initiativ, at Øigaard fik udarbejdet en fredningsplan for hele kommunen, som kommunalbestyrelsen vedtog den 11. februar 1962. Fredningsnævnet godkendte planen den 8. november samme år.

Et væsentligt element i fredningsplanen var skabelsen af Søllerød Naturpark, et sammenhængende åbent landskab omfattende 800 tdr. land mellem Høje Sandbjerg og Søllerød Kirkeskov. 12 gårdejere lod her deres jorder frede uden erstatning. Erik Øigaard havde et nært samarbejde med en af gårdejerne, arkitekten *Palle Suenson*, der ejede den største ejendom på arealet: Rygård (matr. nr. 7 af Øverød). Suenson havde allerede i 1954 påbegyndt en frivillig fredning af ejendommens jorder.

Det er ikke uden grund, at mange har anset samarbejdet mellem Øigaard og Suenson som den væsentlige drivkraft i udbygningen og skabelsen af det grønne Søllerød i efterkrigstiden frem til 1970'erne.

LITTERATUR

- Astrup, Erik: *Borgmester Erik Øigaard*. Søllerødbogen 2002.
- Johansen, Jens: *Fra seks landsbyer til syv bydele*.
Historisk – topografisk Selskab for Søllerød Kommune. 1988.
- Nystrøm, Eiler: *Fra Nordsjællands Øresundskyst*. København 1938.
- Pedersen, Elisa Markvardt: *Gamle Søllerødejendomme i familierne Barfred–Pedersens og Barfreds eje*. Søllerødbogen 1980.
- Sandfeld, Gunnar: *Det kommunale Styre i Søllerød 1841-1978*, bind II. Søllerød Kommune og Historisk-topografisk Selskab for Søllerød Kommune. 1977.
- Samme: *Søllerød – som det var engang. II, III og IV* samling.
Historisk – topografisk Selskab for Søllerød Kommune.
1973, 1975 og 1976.
- Schunck, Jørgen: *Erik Øigaard - Fredningsborgmesteren i »Den grønne kommune«*. Søllerødbogen 2003.
- Skovmand, Roar: *Lystslotte, landsteder og kæmpehøje på Skodsborgegnen*. Søllerødbogen 1988.
- Smidt, Claus: *København før og nu – og aldrig*. Bind 7, Christianshavn. Palle Fogtdals Forlag 1989.
- Stilling, Niels Peter: *Skodsborg. 4. 136 meter mellem skov og strand*. Skodsborg Grundejerforening 2003.
- Overfredningsnævnets sag j.nr. 520/42. Rigsarkivet.
Søllerød Tidende 1941 - 1943.

NOTER

- 1 Jf. Gunnar Sandfeld i »Søllerød - som det var engang« 4. samling, s. 187.
- 2 I 1971-72 blev jernbaneoverskæringen ved Vedbæk Kirke slojftet, og ca. 250 meter sydligere blev der i stedet bygget en vejbro over jernbanen, som forbandt Aggersvejs øst-vestgående del med et nyt vejstykke gennem Frydenlunds frugtplantage. Denne sydligere vejføring fik navnet Frydenlundsvej, mens den tidligere, nordlige vejføring fik navnet Frydenlunds Allé indtil jernbanen og Enrumvej fra jernbanen til Strandvejen.
- 3 I Søllerødbogen 1988 har Roar Skovmand i artiklen »Lystslotte, landsteder og kæmpehøje på Skodsborgegnen« indgående gjort rede for ejerforholdene. Se også Eiler Nystrom s. 376-382.
- 4 Om det tvivlsomme konsortium kan også læses i Niels Peter Stilling: »Strandvejen for og nu« (Bo Bramsen red.), bd. 1, 1995, s. 333-334.
- 5 4. generation – civilingenior Niels Barfred ejer endnu en del af Wilders Plads, hvor han har modtaget Europa Nostra prisen for den restaurering af de ældste, bevaringsværdige bygninger, som han har ladet gennemføre. Niels Barfred er bror til den i litteraturlisten nævnte Elisa Markvardt Pedersen og bor på Højbjerggård lige ved Østerlide.
- 6 Se Elise Markvardt Pedersen, Søllerødbogen 1980, s. 18-19.
- 7 Se A.P. Rasmussen: »Nærum Kirke«. Søllerødbogen 1942.
- 8 Jf. Thorkild Kjærgaard: »Den danske Revolution« 1500-1800. Gyldendal 1992, s. 102-105.
- 9 Erik Astrup. Søllerødbogen 2002, s. 105-111 og Jens Johansen. 1988, s. 75.
- 10 Naturfredningsloven af 1937 med senere ændringer blev i 1992 afløst af Naturbeskyttelsesloven, hvor Overfredningsnævnet blev erstattet af Naturklagenævnet. Nævnet består af formanden, som skal opfylde de almindelige betingelser for at være landsdommer, to medlemmer af Højesteret samt et medlem for hver af de i Folketingets finansudvalg repræsenterede partier, udpeget af disse partier. Naturbeskyttelsesloven rummer en række generelle naturbeskyttelsesregler, bl.a. erstatningsfrie reguleringer af ferske enge og overdrev.
- 11 Kendelsen af 17. november 1943 havde følgende ordlyd:
*»Tilstanden på de pågældende Arealer maa ikke forandres, men Arealerne skal udelukkende kunne udnyttes paa samme maade som hidtil.
Navnlig er det uden Fredningsmyndighedernes Tilladelse forbudt:*
 - a) *at opføre Nybygninger eller foretage Forandringer i den eksisterende bebyggelse, der ikke kræves af Ejendommens Drift som Landbrugsejendomm, samt at anbringe Boder, Skure eller andre Indretninger, der kan virke mispdyende, berunder Ledningsmaster og lignende.*
 - b) *at fjerne noget som belst af den på Arealet staaende Beplantning af Træer, Buske og levende Hegn.*
 - c) *at foretage nogen Beplantning af Arealerne ud over Vedligeholdelse af den eksisterende.*
 - d) *at foretage Afgravning af eller Paafyldning paa det naturlige Jordsmon.*
 - e) *at opfylde Søer eller Vandbiller eller at benytte disses Bredder til Afledning af Affald.*
 - f) *at nedbryde Stengærder.*

*Endvidere maa der ikke uden Fredningsmyndighedernes Tilladelse anlægges veje eller Stier eller tiltaas Trediemand Vejrettigheder over Arealerne.
Paataleret tilkommer Fredningsnævnet for Københavns Amtsraadskreds.*

- 12 Ved sognerådsvalet den 5. maj 1943 vandt Den uafhængige Kommunalforening, der repræsenterede en borgerlig opposition imod Fr. Clausen, 6 mandater. Blandt denne gruppes medlemmer var professor, civilingeniør og landinspektør Andreas G. Schneider, der blev valgt til sognerådsformand, og landsretssagfører Erik Øigaard, der bl.a. blev medlem af byplanudvalget. Det konservative Folkeparti fik tre mandater, mens Socialdemokratiet bevarede partiets fem mandater.
- 13 Jf. Jørgen Schunck: «Erik Øigaard – Fredningsborgmesteren i Den grønne kommune». Søllerødbogen 2003, s. 70 - 71.
- 14 Citat fra båndoptaget interview den 9. februar 1989 med museumsinspektør Niels Peter Stilling og arkitekt Jens Johansen (Søllerød Museum) om planlægningsarbejdet i Søllerød Kommune.
- 15 Skrivelse af 26. juli 1976 fra Fredningsnævnet for Københavns Amtsrådsreds til forfatteren:

F.S. 180/1974 – forslag til nyt stianlæg på matr.nr. 1 a Aggersbvile og matr.nr. 7 b Nerum

Under henvisning til det i nævnte sag passerede – sidst møde på Søllerød rådhus den 29. april 1975 – skal jeg herved meddele, at Søllerød kommune i skrivelse af 13. juli 1976 har meddelt nævnet, at stianlægget indtil videre er stillet i bero.

*Sign. O. Markussen
Sekretær*

- 16 Interview med Haldor Topsøe i Politiken den 12. november 1972.

Badeanstalten i Frederikslund Skov

af Christian Schultz

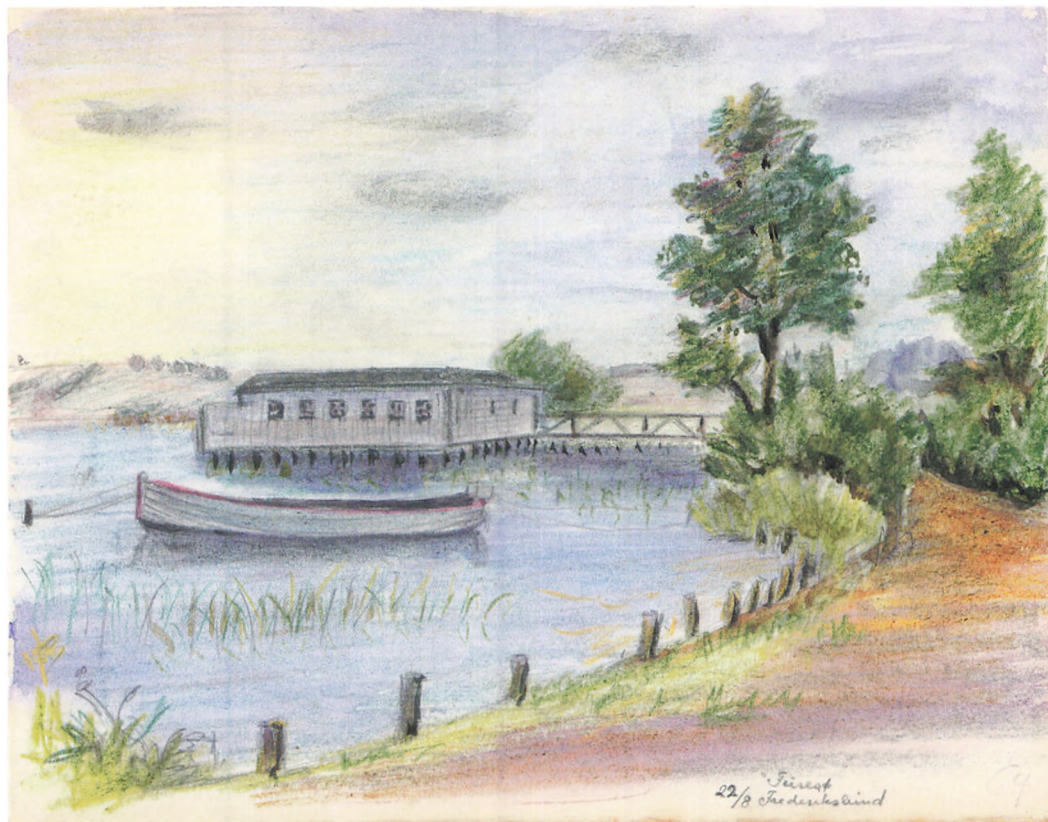
De fleste af os busker næppe, da vi tog vores første skridt. Hvornår vi første gang ved egen hjælp holdt os oven vande på det dybe står derimod tydeligere i erindringer. For forfatteren skete det på en badeanstalt ved Furesøen, hvor nogle generationer før, under og efter 2. verdenskrig nød privilegiet at have inspektor Viggo Theisen fra Holte Gymnasium som svømmelærer.

Forfatteren er født i 1929, har indtil 2000 boet i Søllerød, er civiløkonom, tidligere direktør, nu pensionist, der har bosat sig på Krengerup gods ved Glamsbjerg på Fyn. Har skrevet flere historiske artikler; bl.a. i Søllerødbogen 1994 og 2000 om barne- og ungdomsår i Søllerød.

Furesøens grønne, lunkne søvand var ikke på højde med det kølige, skarpe saltvand i Bratten Strand ved Aalbæk Bugt nord for Frederikshavn, hvor mine bedste sommerferier før krigen blev tilbragt. Men det var altså her, man skulle lære at svømme. Fra »Lille Egebæk« var der egentlig kortere til Øresunds blandede væsker i Vedbæk eller Skodsborg, men dér var ingen ordentlige svømmeanstalter og heller ingen myndig hr. Theisen, der guidede én trygt igennem det mysterium, det var at forblive ved overfladen.

Når man nu også på andre måder var kommet under hans auspicer i Holte Gymnasium, kunne skridtet lige så godt tages fuldt ud, og så sad man her en septembereftermiddag efter skoletid i 1939 på den solvarme sisal ved Store Kalv og øvede *tørsvømming*, et foretagende, der viste sig mindre åndssvagt, end man kunne frygte, mens store drenge sjaskede hen over én til deres syvogtyvende udspring på *det dybe*. »Bøj, spark ud, sam! Bøj, spark ud, sam!«

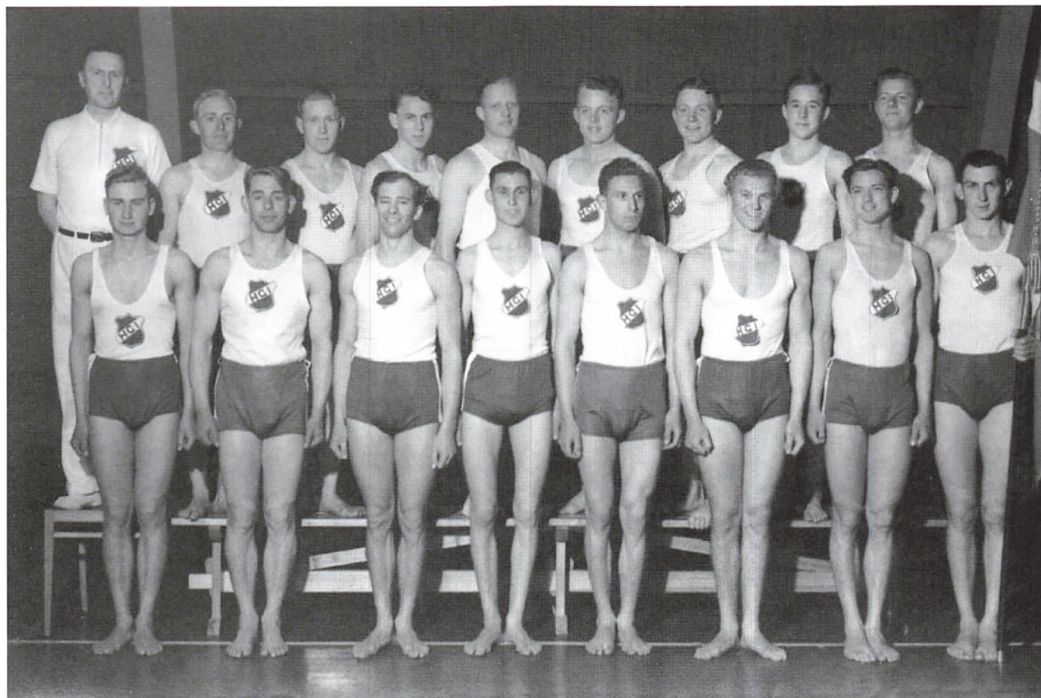
Man kom – gående eller cyklende – til badeanstalten på næsten samme måde som til roklubben, nemlig fra Birkebakken ad Toftvejs fortsættelse under jernbanen, ned til den øverste sti i Frederikslund Skov og efter 100 meter videre over mosearealerne til den nederste sti, der løb langs søen. En kilometer mod syd lå roklubben og sejlklubben. Fortsatte man mod nord, havnede man ved Dumpedalsrenden og Vaserne i en helt anden kommune.

Badeanstalten, som den lå, når man nærmede sig ad søstien fra roklubben. Akvarel af D. Bergmann dateret den 22. august, men desværre uden år. Billedet er formentlig malet omkring 1930. Søllerød Museum.

Det hændte, at man undervejs gennem skoven overhalede eller blev overhalet af kammerater fra gymnasiet eller nogen, man kun kendte fra badeanstalten. Eller sågar af Theisen, der jævnligt præsterede en morsom replik, således en dag, da solen havde bagt i ugevis: »Sikke en herlig indianersommer, som den gamle dame sagde!«, forvisset om at vores engelsklærerinde frk. Mygind havde lært os begrebet *indian summer*.

Ved søstien var der træstativer til cykelparkering. De var ved sæsonens begyndelse i kommunalforsvarlig stand, men opfyldte, som sommeren gik, ikke længere helt deres formål og trængte mildest talt til en kærlig hånd, og cyklerne måtte klare sig, som de kunne. Derfra førte træbroer

Inspector og gymnastiklærer Viggo Theisen (bagerst tv.) er her fotograferet sammen med et hold herregymnaster i badmintonhalen på Grønnersvej i Holte i 1958. Theisen var leder af gymnastikafdelingen i Holte Gymnastik og Idrætsforening (HGI).
Byhistorisk Arkiv

ud til de grønmalede herligheder, en nordlig til pigernes, en sydlig til drengenes, der vistnok var den største. Det var ikke forgæves, at Theisen gennem årtier var stedets populære svømmelærer.

Etablissementerne hvilede på træstolper banket ned i søbunden og bestod af hver tre længer, der samlede sig om henholdsvis drengenes og pigernes aktiviteter med adgang til omklædningsrum, soleplads og børnebassin med fast bræddebund under fødderne, i alt fald på drengenes.² Fjerdesiden var åben mod søen, hvor der i det fjerne – formodentlig en nærmere beregnet svømmedistance ude – i samme højde over vandet som badeanstalterne var bygget en bræddø, som det mindst krævede svømmeprøven at nå ud til. Væggen, der adskilte de to anstalter, var fælles. Det var et tilbagevendende samtaleemne unge hanner imellem, om der dog ikke et sted var faldet en knast ud eller på anden måde etableret visuel adgang til nymferne på den modsatte side.

I den sydlige anstalt herskede *bademester* suverænt, *badsmester* kaldet. Han havde sæde i sit lukaf til venstre for indgangen, det eneste rum, der havde vindue. Man kom ind til ham fra søsiden, og der var to faste vægbænke om et bord. Ved den anden bæk fik alene Theisen og andre honoratiores siddeplads. Vi menige slap i behørig rørstilling vores 30 øre for at komme videre i badelivet. Det mest respektindgydende ved bademester var hans biceps, han sad gerne med nøgen overkrop og foldede arme, og den fik ikke for lidt med de knyttede hænder under overarmene. Sådan set ganske betryggende, når det nu var disse arme, der eventuelt skulle redde én. Han rådede endda over en hvidmalet jolle, der sagdes at være synkefri og lå tøjret ud for solepladsen. I den fulgte han under konkurrencerne de gispende rollinger i vandet, trofast som en bugserbåd. Hans historier var heller ikke at foragte, raspet af i et jævnt sprog og med en konstant rytmisk nikken med hovedet på skrå. Havde han Parkinsons?³

Man nåede hurtigt det stadium i svømmeøvelserne, hvor færdigheden skulle afprøves i bassinet under de videst mulige sikkerhedsforanstaltninger såsom bæltter og håndplader af kork og i påkommende værste fald en stang med en cirkulær fangstanordning for enden, der kunne have frelst en lille hval fra druknedøden. Den hang til daglig oppe på gavlvæggen.

Alene på et luftfoto fra 1954 bekræftes eksistensen af badeanstalten ved Furesøen med en tilhørende sti gennem Frederikslund Skov. På det lodrette luftfoto ses endvidere Nordbanens forløb gennem skoven og den buede vej Birkebakken, der krydres af Rønnebærvej. MapInfo, Søllerød Rådhus.

Der kendes ikke noget samtidigt foto af badeanstalten ved Furesøen. Her er drengene fotograferet på en badebro ved Vedbæk. Fra venstre: Poul Mølbach, søn af forvalteren på Egebækgård samt forfatterens brødre Knud, Carl og Søren Schultz. Foto 1952, privateje.

Efter at have skiftet til badebukser var det passende at lune sig lidt i solen, hvis den ellers var der, og man havde tid tilovers. Fællesvæggen til pigernes fortsatte en 6-8 meter mod søen alene som plankeværk. Her erstattede solepladsen omklædningsrummene, og her kunne man være heldig at tilkæmpe sig disposition over et areal svarende til ens diminutive håndklæde, hvis ikke de store drenge bredte sig utidigt.

Her var også stedet og stunden at høre de ældres uforgribelige ord om lærerne og lærerinderne, det øvrige svage køn og livet i al almindelighed. Ind imellem havde vismændene tilsyneladende behov for at verificere et udsagn, og de hævdede sig da i armene, så de over plankeværket kunne inspicere damesiden, gerne ledsaget af en anerkendende bemærkning, der dog ikke altid lod sig citere hjemme, erfarede jeg.

Det tog vel en sommers tid at blive fuldbefaren flyder, og året efter havde man adkomst til at deltage i *skolemesterskaberne for de små*. Nogle var bedre end andre, Arne Scheibel fra vores klasse var en ren sæl og

vandt efterhånden hvert år mesterskaberne i crawl foran langt ældre drenge. De var kun ældre, ikke større, for han var en kleppert, hvad man kan overbevise sig om på klassebilledet i Søllerødbogen 2000 (side 107).

Vi rejste ikke meget i krigssomrene, men dog altså til Aalbæk Bugt og et par år til Rågeleje. Og selvfølgelig var der andre bademuligheder i omegnen: Fribadet i Frederiksdal og Vedbæks beskedne sandstrand, ja når galt skulle være også Furesøbadet i Nørreskoven i Fiskebæk, der var bare så langt at cykle.

Men det var i Furesøens tempererede vande i det stolpebårne bade-tempel i Frederikslund Skov, man fik et fortroligt forhold til *det dybe*,⁴ og det er vel derfor, at det omfattes med særlig venlig erindring. I dag har det været nedrevet i en menneskealder.⁵

NOTER

- 1 Forfatteren boede i huset over for Egebækgård, 5 km fra Furesøen og blot 2½ km fra Øresund ved Skodsborg.
- 2 Troværdige kvindelige vidner mener, at pigeafdelingen var indrettet ganske som drengenes.
- 3 Det fortælles, at bademesteren også kaldtes »Skipper Skræk«, og at han kunne finde på at sige: »Kan du hilse din Mor – men din Far må ikke høre det !«.
- 4 Der var dybt på en særlig måde ved badeanstalten, idet der skjulte sig et dybt lag mudder et stykke under vandoverfladen. Efter et hovedspring måtte man simpelthen tømme badebukserne for mudder.
- 5 Flere jævnaldrende brugere af badeanstalten hævder, at den blev nedlagt som følge af polioepidemierne i begyndelsen af 1950'erne.

Min røde ungdom

af Jørgen Berg

Fortællingen beskriver hovedsagelig perioden 1945-1950, hvor jeg var et ungt, entusiastisk partimedlem af Danmarks Kommunistiske Parti - DKP - i Holte. Jeg gengiver mine oplevelser, som jeg husker dem, og har prøvet at beskrive forholdene i datidens synsvinkel - at anskue perioden ud fra dens egne præmisser. I centrum står således min daværende politiske holdning og ikke mine nutidige anskuelser, som naturligt nok er anderledes som følge af eftertidens erfaringer og den berettigede kritik af kommunismen. Jeg beretter om partiarbejdet, kulturelle forhold og om nogle partikammerater, som hver for sig satte deres præg på udviklingen. Derudover omtales forskellige aktiviteter, som lå i naturlig forlængelse af mit kommunistiske engagement.

Jeg er født i 1925 i Paradiskvarteret i Øverød og var skoleinspektør på Nærumgårdskolen 1964-1990. Dette er min syvende, større artikel i Søllerødbo-gen. De seks forudgående er: »Nærumgårdskolen 1950-1975« (1976), »Paradiskvarteret« (1981), »Paradisets bjælkehuse« (1993), »Da telefonen kom til Søllerød« (1998), »Da telegraferne kom til Vedbæk og Skodsborg« (2000) og »De små familieportrætter« (2003).

INDLEDNING - HVORFOR BLEV JEG KOMMUNIST

1940'erne var en tid med store politiske spændinger, og fronterne var trukket skarpt op. Vi kommunister var i konstant heftig debat med det borgerlige samfund og forfægtede med ildhu vore synspunkter. Mange diskussioner sluttede ofte med, at vores modstander - med vantro hovedrysten - stillede spørgsmålet: *Hvordan kan et ellers fornuftigt menneske overhovedet gå hen og blive kommunist?*

Efter nazisternes magtovertagelse i 1933 kom en del illegale tyske politiske flygtninge her til kommunen. Nogle af dem fik midlertidigt ophold hos vores nabo, socialdemokraten *Eugen Olsen*, på Vestre Paradisvej. Jeg var 8-10 år dengang og husker især *Hans Peters*, en charmerende socialdemokratisk lærer fra Hamborg. Hans pudsige gebroknede dansk morede mig meget. En mere fåmælt tysker, *Kurt*, var også fra Hamburg. Han var ræverød! Mange andre flygtninge fik kortere eller længere ophold her i kommunen i 1930'erne.

På Vestre Paradisvej nr. 66 boede maler Eugen Olsen og hans kone Tulle i 1930'erne med deres to børn i dette lille hus, mellem venner kaldet "Kokskassen" efter dets tidligere ejer, organist Svend Kock. Familien husede i perioder politiske flygtninge fra Hitler-Tyskland: Socialdemokrater og kommunister. Til højre anes Villiam Bergs hus, mit barndomshjem. Vi børn havde lejlighed til at omgås de fremmede fugle sydfra. De voksne fortalte os om flygtningenes baggrund og årsagen til, at de opholdt sig her i landet. Det gav os stof til eftertanke.

Foto Erik Berg, 1925. Privateje.

De politiske flygtninge indgik således i mine forestillinger som en del af hverdagen. Det udvidede min verden. Jeg forstod efterhånden, at nazisterne var de onde, mens kommunisterne og socialdemokraterne var de gode. Det lå i luften. Min far var maler, og hans brødre og venner var næsten alle håndværkere. De var venstreorienterede, og det blev jeg så også. Fra barnsben så at sige.

Krigen og besættelsen i 1940 udløste efterhånden hos mig et ønske om at deltage i en aktiv modstand mod besættelsesmagten. Efter regeringens tilbagetræden den 29. august 1943 beskæftigede jeg mig med uddeling af illegale blade og salg af forbudte bøger. I slutningen af 1943 deltog jeg sammen med min gode ven *Bent Laybourn* som 18-årig i en illegal aktion med *Bjørn Olsson* fra den kommunistiske BOPA-gruppe. Planen var at »organisere« en pistol fra en genstridig nazisympatisør ude på Vejlesøvej.

Det mislykkedes totalt. Uanset denne fiasko blev Bent og jeg opfordret til at træde ind i BOPA. Vi besluttede dog at fortsætte som medlemmer af den mere borgerlige Holger Danske-gruppe, som vi kendte godt. Ved befrielsen i 1945 bestod min vennekreds af gamle skolekammerater fra Holte Gymnasium, der alle havde deltaget i modstandskampen.¹ Sovjetunionen og den røde hærs store andel i sejren over den tyske militærmagt fik stor betydning. Russernes indsats var genstand for vores beundring, og vi blev fascineret af Sovjetunionen og kommunismen. Det trak lange spor!

Min familie var ekstremt diskussionslysten, og fra 1945 stod kommunismen øverst på dagsordenen. Det kom nu for dagens lys, at min far, *Villiam Berg* (1891-1978), under besættelsen var blevet optaget som medlem af det illegale kommunistparti via sin ungdomsven, lærer *Victor Olsson* fra Paradisvænget. Med sin store autoritet præsenterede min far os på sin rolige, velovervejede måde for de kommunistiske teorier. Jeg og mine venner deltog ivrigt i udstrakte natlige diskussioner, og via denne debat blev de fleste af os ret hurtigt kommunister. Grundlaget for vores tilslutning til partiet var således primært en intellektuel fascination, og i sommeren 1945 indtrådte jeg som aktivt medlem af DKP's Holte-afdeling.

Villiam Berg, min far, maler og næstformand for Malernes Fagforening i København i 1947-1949 valgt på den kommunistiske liste. Han var formand for byledelsen i 1947-1949 og igen i 1954-1956, hvor han af helbredsmæssige grunde trådte tilbage fra posten. I partiets kriseår efter 1956 håbede han at kunne reformere partiet indefra, men blev skuffet og meldte sig ud i 1959. Foto fra ca. 1955, privateje.

Vi havde nu fået en ny sag at kæmpe for og tog energisk fat på at tilegne os en kommunistisk identitet. Sideløbende hermed underkastedes vores »borgerlige« arvegods en kritisk revision. Især kristendommen måtte stå for skud! I Karl Marx's ideverden var religion betegnet som »opium for folket«. For at understrege vores enighed med Marx stiftede *Bent Laybourn* og jeg »Foreningen til Bekæmpelse af Religion og anden Overtro« (FBRO). Det lykkedes dog aldrig at hverve nogen proselytter til den forening; måske var missionsmarken for begrænset? Vi omgikkes jo mest de røde, som for længst havde taget afstand fra alle former for overtro! Vores nysgerrighed var stor. Vi kom vidt omkring i politik, historie, filosofi og litteratur, sugede kraftigt til os og følte os ret kloge.

DKP – »ET PARTI AF EN SÆRLIG TYPE«

I 1945 var vi stolte af at være medlemmer af *DKP*. Vi brændte for *Marxismen-Leninismen* og stillede op for partiet. Som enhver ny generation var vi overbeviste om, at verden begynder forfra med den.

Den demokratiske centralisme var det ledende princip i partiets opbygning: Medlemmerne vælger partiets forskellige ledende organer, og partidemokratiet er således sikret. Underordnede partiorganer har pligt til at gennemføre de overordnede partiorganers beslutninger, og det sidste ord ligger hos centralkomiteen.² Der eksisterede en stærk partidisciplin, og afvigelser fra partilinen blev ikke tålt. Vi unge medlemmer lærte meget om organisation, og personligt havde jeg senere i helt andre sammenhænge stor gavn af den skoling i effektiv styring, jeg dengang modtog.

Partidemokratiet sikrede en løbende debat »inden for væggene«. Men uenigheder måtte ikke udstilles offentligt, og forsøg på *fraktionsdannelse* kunne medføre eksklusion af partiet. Det var en yderst alvorlig sag for den enkelte. Vi omgikkes nemlig mest kommunister: familie, venner og bekendte, som næsten alle var partikammerater. Blev man ekskluderet af partiet, mistede man, i et hug, en stor del af sin omgangskreds, blev til luft for dem! For eventuelle tvivlere var det et vægtigt incitament til at følge partilinen. Af og til forekom denne »topstyring« mig lidt for militant, men de overordnede mål måtte have forrang. Jeg fulgte partilinen.

Partiet så vi også som en vigtig deltager i den frisindede kulturkamp, der havde fundet sted siden 1930'erne. Intellektuelle partimedlemmer og sympatisører på venstrefløjen kunne stadig sammen yde væsentlige bidrag i kampen mod borgerlighed og reaktion. Vores begejstring for kommunismen og partiet vandt imidlertid ikke altid genklang i omgivelserne. I familiekredsen var der efterhånden flere, der »sivede« bort

fra familiesammenkomsterne. Der var for meget indforstået »kommunistsnak« og for lidt hygge! Politisk set øgedes modstanden mod DKP ligeledes, især efter 1948. Pæne mennesker kunne ikke længere være i stue med kommunister.

PARTIET OG DE INTELLEKTUELLE

Da jeg i 1945 meldte mig under de røde faner, kendte jeg ikke begrebet »de intellektuelle.« I en periode opfattede jeg dem som de kammerater, der gik med mørkeblå skjorter, som regel uden slips. Måske for at ligne rigtige arbejdere? Så enkelt var det nu ikke, fandt jeg snart ud af. Jeg definerede dem derefter som personer med en lang, ofte akademisk, uddannelse bag sig, samfundsmæssigt og kulturelt engagerede. De intellektuelle var dengang mest af borgerlig herkomst. De gik faktisk i forskelligtfarvede skjorter, men var fælles om at besidde stor faglig viden, analytisk færdighed og kritisk sans. Især på kulturfronten ydede de en stor indsats, og mange af dem havde rødder i kulturradikalismen i 1930'erne.

Men partiet rummede også en stor ressource af begavede folk fra arbejderklassen. De bestred vigtige poster i partiet, var partitro - den »hår-

Forfatteren omkring 1950. En stålsat bolsjevik!
Foto i privateje.

de kerne«- og havde så at sige deres rødder i marxismen. I modsætning hertil havde akademikerne, »studeret sig« til det hele. De kunne derfor lettere overfaldes af tvivlen og vakle i troen.³

Der var altså dette skel i partiet: Arbejderne og de intellektuelle. Men det mærkede vi imidlertid ikke så meget til i Holteafdelingen i 1940'erne. Her vrimlede det med intellektuelle, som i skøn samdrægtighed deltog aktivt i partiaktiviteterne sammen med partikammerater med anden baggrund.

PARTISKOLEN I GENTOFTE

I vinteren 1946-47 deltog jeg i en partiskole på Gentofte Bibliotek. Igennem tre udvalgte hovedværker fik vi den første indføring i den kommunistiske begrebsverden. Det var alt sammen nyt for de fleste af os, og vi sugede til os og stillede mange spørgsmål.⁴

Ifølge *Sovjetunionens forfatning* fra 1936 er Sovjetstaten en socialistisk stat af arbejdere og bønder, hvor magten tilhører det arbejdende folk. Produktionsmidler og jord ejes af staten, og det økonomiske liv bestemmes af statens plan for folkeøkonomien (planøkonomi). Uden større forhåndsviden om forfatninger accepterede vi den med begejstring. Enkelte punkter gav dog anledning til diskussion, og jeg husker, at jeg rejste spørgsmålet: *er der nu et rigtigt demokrati i Sovjetunionen?* Jeg blev henvist til at læse § 32-36, hvoraf det fremgår, at den lovgivende magt, den Øverste Sovjet, vælges hver fjerde år af unionens borgere. Der er endvidere ifølge §125 sikret borgerne talefrihed, pressefrihed, møde- og forsamlingsfrihed og frihed til optog og demonstrationer. Det lød beroligende.⁵

*Sovjetunionens kommunistiske Partis (Bolsjevikernes) Historie*⁶ beskriver opbygningen af det revolutionære kommunistparti i 1900-tallets begyndelse og revolutionen i 1917. Fra 1929 sker en hurtig industrialisering gennem de såkaldte 5-årsplaner, og landbruget udvikles ved sammenlægninger af de mange forældede småbrug til store, rationelt drevne kollektivbrug. Denne kollektivisering støder imidlertid på kraftig modstand fra de såkaldte *kulakker*, storbønder, som derfor må uskadeliggøres. Højtstående, betroede partikammerater og officerer afsløres som: *klasseffender, trotskitser, spioner for fascismen, sabotører og udyr; noget elendigt kryb!* De bliver udrenset gennem processer i Moskva i 1936-38, hvor de tilstår deres forbrydelser og derefter henrettes.⁷ Processerne var meget omdiskuterede i Vesten, og vi studerende ønskede dokumentation for anklagerne. Da vi fik præsenteret processens forløb med de anklagedes egne tilstå-

DET FULDSTÆNDIGE STENOGRAFISKE REFERAT

PROCESSEN MOD DET SOVJETFJENDTLIGE TROTSKISTISKE CENTRUM

FORETAGET FOR MILITÆRKOLLEGIET
VED SOVJETUNIONENS HØJESTERET
23.—30. JANUAR 1937

MOD:

J. L. Pjatakof, K. B. Radek, G. J. Sokolnikof, L. P. Serebrjakof,
N. I. Muralof, J. A. Livsjits, J. N. Drobnis, M. S. Boguslafski,
I. A. Krijnses, S. A. Ratajsjak, B. O. Norkin, A. A. Sjestof, M. S.
Stroilof, J. D. Turok, I. J. Grasje, G. J. Pusjin og V. V. Arnold

Anklaget for Landsforræderi, Spionage, Diversion, Skade-
gørevirksomhed og Forberedelse af terroristiske Handlinger,
d. v. s. for Forbrydelser i Henhold til §§ 58^{1a}, 58²,
58³ og 58¹¹ i R S F S R's Straffelov

Autoriseret Oversættelse af det af Sovjetunionens Folkedommerat for
Justitsretten udgivne stenografiske Referat

MONDES FORLAG 4/5 · KØBENHAVN 1937

*Vignet af Willy Petersen
fra Arbejderbladet. Det
var ikke tomme ord.*

Stalins udrensninger i januar 1937 var meget omdiskuterede i Vesten. Men da proselytterne fik præsenteret sagens forløb med de anklagedes tilståelser i stenograferede referater, lod de fleste sig overbevise om disse processers nødvendighed.

Det kommunistiske ikon, hammer og segl omgivet af den femtakkede stjerne, symboliserede enheden mellem arbejdere og bønder. De skulle i fællesskab opbygge kommunismen. Partiet står over individet. Vignet af Willy Petersen i Arbejderbladet.

elser i stenografiske referater, lod vi os overbevise om nødvendigheden af disse årelange udrensninger. Vi ønskede at tro på det. Kampen mod kapitalismen var hård.

STUDIEKREDSE OG ANDET PARTIARBEJDE

Partiafdelingen arrangerede studiekredse i marxistiske teorier, arbejderpartierne historie, økonomi og andre aktuelle emner.⁸ Studiet af de komplicerede socialistiske teorier havde, især for de intellektuelle DKP'ere, en stor fascination. Kammerater med hårdt fysisk arbejde havde ofte lidt

sværere ved helhjertet at bidrage til analyserne og debatten på de lange aftenmøder - oven på en hård arbejdsdag.

Vi afholdt således i Holte-afdelingen en studiekreds om Marxismens økonomiske teorier. Her fik vi en større indsigt i kapitalismen, som er styret af markedsøkonomien og præget af indre konflikter og uundgåelige kriser. Det demonstreredes tydeligt i 1930'ernes kriser med arbejdsløshed og nød. Det havde vi alle i frisk erindring. Disse kaotiske tilstande måtte efter teorierne naturligt føre frem til dannelsen af en socialistisk stat. Med planøkonomi, baseret på idealer om lige ret for alle, social retfærdighed og ret til arbejde.

Organisatorisk arbejde optog naturligvis en del tid, men der var også plads til selskabeligt samvær og kulturelle debataftener både lokalt og i København. Mere betydningsfulde møder indledtes ofte med afsyngning af *Internationale* med de manende ord: *Rejs jer fordømte her på jorden/rejs dig du sultens slavehær*. Det skabte den rette revolutionære stemning og en stærk følelse af sammenhold. I begyndelsen kunne jeg godt blive lidt genert af det – det lød lidt som et menighedsmøde. Men sangen var naturligvis klart bedre end den blegrøde socialdemokratiske: *Når jeg ser et rødt flag smælde...* den kunne ikke lokke mange på barrikaderne! Når vi unge kammerater var sammen, fandt vi tit den røde sangbog frem og sang med høj stemmeføring: *brødre, lad våbnene lyne/ slaget det sidste er nær...* eller *Snart dages det brødre, det lysner i øst*. Vi var jo internationalister, så til »sangskatten« hørte endvidere: *Da Spaniens folk var i fare, og kampråbet lød fra Madrid...*, og den italienske *Avanti popolo, alla riscossa/ bandiera rossa, bandiera rossa*, der manede til kamp på barrikaderne. Vi havde alle sammen lugtet krudtrøgen under besættelsen - tanken om en blodig revolution var os ikke helt fremmed.

EINAR PEDERSEN - DKP'S MEDLEM AF SØLLERØD SOGNERÅD 1946-1950

Vi havde store forventninger forud for kommunevalget i 1946, men fik desværre kun indvalgt 1 mand i sognerådet, *Einar Pedersen* (1907-1985), kirkebetjent ved Ny Holte Kirke. Over for ham stod det borgerlige flertal med ni medlemmer med den myndige borgmester *Andreas Schneider* og den altid knivskarpe *Erik Øigaard* i spidsen. De fem socialdemokrater afviste enhver form for samarbejde med Einar Pedersen og havde kun hån til overs for ham, som for alt der kom fra DKP. Det afholdt ham imidlertid ikke fra at deltage energisk i sognerådsdebatten, uden han dog fik vedtaget noget af betydning.

I partiafdelingerne var han vellidt, og han nød den særlige respekt, der

Einar Johan Pedersen (fra 1961: Sundbro). Kirkebetjent ved Holte kirke. Medlem af Søllerød Sogneråd 1946 - 1950 for DKP. Han kæmpede en god kamp, men stod helt alene i sognerådet og opnåede ingen politisk indflydelse. Han havde en stor social forståelse, og hans hjerte bankede altid for de svage i samfundet. Foto fra omkring 1950: Det kommunale styre i Søllerød 1841-1978.

stod om de »gamle« partikammerater fra før krigen. Hans partibog var helt tilbage fra 1932, og han kendte godt kommunismens grundbegreber. Dertil kom hans store sociale forståelse erhvervet gennem omfattende rejser både herhjemme og i udlandet. Han tog altid de svages parti. Einar Pedersen udstrålede venlighed og engagement, han brændte for sagen. Når han deltog i en debat, let foroverbøjet, med hovedet på skrå, fornemmede man en mand, der kunne lytte til andre uden personsanselse. Selv os unge partikammerater tog han alvorligt, hvad vi ikke altid oplevede fra de ældre. Hans stilling som kirkebetjent i Holte var helt i overensstemmelse med hans erklærede livsholdning som »kristen kommunist«. Mange teoretisk skolede partikammerater havde dog svært ved at se, hvorledes kristendommen lod sig indpasse i den ateistiske, kommunistiske begrebsverden. Det resulterede i en skeptisk holdning til Einar Pedersen. Den fik yderligere næring ved hans manglende politiske resultater, som kritikerne tilskrev hans følelsesladede debatindlæg.

Ud fra en senere tids vurdering må Einar Pedersens politiske situation betegnes som nærmest håbløs. Han var ikke medlem af noget fast udvalg i sognerådet, stod over for en stigende politisk modstand og fik kun ringe støtte af partiet. Og alligevel kæmpede han bravt for partiets synspunkter.⁹

Karl V. Jensen (1895-1960) tog sammen med sin familie sommerophold i Holte fra slutningen af 1930'erne. Han ejede et pragtfuldt beliggende sommerhus for enden af Dronninggårds Allé (nr. 118). Familien blev så glad for egnen, at de fra 1942 bosatte sig i kommunen med en lejlighed på Kongevejen 31 som udgangspunkt. Karl V. var en sand adelsmand: al-

Karl V. Jensen ses her, nr. 2 fra højre i forreste række, som deltager i den kommunistiske kongres i Griffenfeldtsgade i 1924. Hans gode ven Aksel Larsen står med sort butterfly som nr. 2 fra venstre i næstsidste række. Som medlem af partiafdelingen i Holte fra 1945 var Karl V. Jensen respekteret for sin indsats i Frit Danmark og for sin store indsigt i Marxismens teori og historie. At han tillige var økonomidirektør i den amerikansk ejede bilfabrik General Motors i København øgede respekten for hans person. Under den kolde krig i begyndelsen af 1950'erne måtte han forlade firmaet. I slutningen af 1950'erne trådte han ud af DKP.

Foto 1924. Richard Jensen: En omtumlet tilværelse - erindringer. Kbh. 1958.

tid velklædt, røg aromatiske cigarer, kørte i store biler og lignede præcis den fremtrædende erhvervsleder, han var. Direktør i den danske filial af det multinationale amerikanske bilfirma General Motors, hvor han havde arbejdet sig op »helt fra bunden«. Samtidig var han et aktivt medlem af DKP's Holte-afdeling. Denne dobbeltposition kunne umiddelbart give anledning til en vis undren - og måske mistro? Men hverken General Motors eller DKP betvivlede hans redelighed og loyalitet.

I partiet nød Karl V. stor respekt både for sin indsats i partiets tjeneste og i modstandsbevægelsen. Jeg var en varm beundrer af ham. Han var centralt placeret ved dannelsen af Danmarks Kommunistiske Parti i 1922-23 og siden dengang ven med *Aksel Larsen*.¹⁰ Under den tyske besættelse var han repræsentant for DKP sammen med Aksel Larsen, *Børge Houmann* og *Mogens Fog* i det illegale blad *Frit Danmark's* redaktionskomite. Han gik under dæknavnet »direktør Hansen« og behøvede ingen særlig forklædning for at leve op til titlen! I november 1942 blev han arresteret og idømt 1½ års fængsel for illegal bladvirksomhed og deltagelse i kommunistisk modstandsarbejde.¹¹ Et år efter blev Karl V. Jensen prøveløsladt »efter tilfredsstillende opførsel« og vendte tilbage til hjem og arbejde, både legalt og illegalt.¹²

Studiet af Marxismen-Leninismen var et oplagt emne for hans skarpe, analyserende intellekt, og han var særdeles velbevandret i den kommunistiske begrebsverden. Når han tog ordet ved partimøder og i studiekredse, var han altid udstyret med en stabel litteratur med indlagte sedler, parat til relevante citater. Det kunne somme tider virke noget overvældende for partikammeraterne – især os unge. Det overraskede mig derfor stærkt, da han i 1948 efter et debatmøde om Jugoslavien-krisen spurgte mig, om jeg ikke kunne tænke mig at blive formand for Holte-afdelingen. Jeg blev helt befippet! Jeg var jo kun 23 år - en ren novice. Det bekymrede ham ikke. *Du kan jo lære det!* Sådan var han.

Mogens Fog beskriver ham senere således: »*Hans holdning var fast forankret i marxismen og førte ham ofte til stærk kritik, også af sovjetforhold og af ledende danske partifolk... Som en forbenet dogmatiker virkede han aldrig, han var ikke en troende, men en konsekvent logiker og en fintfølende person*«. ¹³

Den skærpede kolde krig efter 1950 og McCarthyismen i USA skabte et stærkt kommunisthad. Under de forhold kunne General Motors ikke fortsat have en erklæret og offentlig kendt kommunist ansat i ledelsen, og han måtte forlade firmaet. Måske hang det også sammen med, at General Motors store mand, dansk-amerikaneren *William Knudsen* (1879-1948) ikke længere var dér til at holde hånden over sin danske direktør.

I 1946 flyttede den verdenskendte forfatter, far til *Pelle Erobreren* og *Ditte Menneskebarn*, *Martin Andersen Nexø* (1869-1954) med familie ind i villaen på Morlenesvej 36 i Holte. Med hans stjernestatus i den kommunistiske verden gjorde hans medlemsskab i den lokale afdeling af DKP

Martin Andersen Nexøs 83-års fødselsdag i 1952 fejredes i haven på Morlenesvej i Holte. Fra venstre ses: Fabrikinspektør Hakon Järner, Hans Scherfig, Nexø selv og Elisabeth Karlinsky. Huset blev æresbolig for Nexø, selv om han nu mest boede i Dresden i DDR, hvor han var æresborger. Efter Nexøs død i 1954 indrettedes mindestuer i huset med digterens arbejdsværelse, og Aksel Larsen besøgte Villiam Berg for at sikre sig den lokale parti-afdelings opbakning til projektet. Kirkebetjent Einar Pedersen flyttede ind på Morlenesvej for at holde opsyn med huset og fremvise det for de besøgende. I 1959 blev huset solgt til privatbeboelse, mens digterens arbejdsværelse blev overført til Nationalmuseet – og hans "udødelighed" dermed blev sikret.

Foto 1952. Hans Scherfig 1905-1979. Forlaget Tiden, Kbh. 1989.

i Holte naturligvis dybt indtryk - også på mig. Han havde deltaget i stiftelsen af partiet i 1923 og var fra 1946 medlem af Centralkomiteen. Han blev mødt med ærbødighed, grænsende til ærefrygt. Alene den ydre fremtoning indbød til det: Hans lavstammede, massive skikkelse og det ret store hoved med høj pande kranset af hvide hår udstrålede en stor, patriarkalsk kraft. Indtrykket forstyrredes imidlertid noget af hans uventet gnæggende stemme. Men det glemte man, når han talte. Så frydedes eller harmedes tilhørerne - alt efter anskuelser. Ligeegyldigheder hørtes ikke fra hans mund.

Han kunne være åndfuld og vittig, men også yderst giftig, når han rettede hadefulde angreb på hele den vestlige, kapitalistiske verden, herunder også Danmark. Som han udtrykte sig om det åndelige klima i Danmark: *luften er muffig, den smager af mug, og jeg tror ikke, at jeg ret længe kan holde ud at indånde den*. I arbejdernes fædreland, Sovjetunionen, var luften anderledes sund og helsebringende.

Men nu boede han altså for tiden i Holte. Selv om han rejste meget, havde han indimellem lejlighed til at omgås de lokale partikammerater. Ja, somme tider også folk fra den omgivende fjendtlige befolkning, som ikke veg tilbage for at angribe hans synspunkter. Men han skulle nok bringe dem på bedre tanker!

Alt i alt må man sige, at DKP's Holteafdelings mest i øjnefaldende personligheder ikke var som folk er flest og da slet ikke repræsenterede den traditionelle opfattelse af en kommunist. En kirketjener, der var erklæret kristen kommunist, en direktør for et multinationalt amerikansk firma og en verdensberømt forfatter var ikke lige det, de fleste forbandt med »de røde«.

KOMMUNISME OG KRISTENDOM

For at skabe kontakt til kredse uden for DKP arrangerede lokalformanden, kirkebetjent Einar Pedersen, i samarbejde med menighedsrådet i vinteren 1946 et offentligt debatmøde med temaet »*Kommunisme og Kristendom*«. Som »kristen kommunist« nærede han det troskyldige håb, at han kunne bygge bro mellem de to verdener. Det spændende møde mellem troende kristne og kommunisterne fandt sted i Menighedshuset på hjørnet af Pileallé og Øverødvej i Holte. Inden mødet kom rigtigt i gang, vekslede jeg ved indgangen nogle ord med min gamle tegnelærer fra Holte Gymnasium, *Alex Klingspor* (1897-1978). *Nu står du der og siger »du« til mig*, sagde han og sendte mig falkeblikket under de skæve bryn, *»du er vel også medlem af partiet?«* Jo, det var jeg da. Så var Klingspor tilfreds, og jeg måtte godt sige »du« til ham.

Menighedshuset på hjørnet af Pile Allé og Øverødvej var i 1946 rammen om et bevæget debatmøde mellem kristne og kommunister. Alt gik for så vidt godt, indtil Martin Andersen Nexø betegnede kristendommen som en overtro på linie med troen på nisser og trolde. Yderligere dialog mellem de to parter var herefter umulig. Foto ca. 1930, Byhistorisk Arkiv.

Mødelokalet blev hurtigt stopfyldt, og begge »lejre« var velrepræsenteret. Debatten forløb i begyndelsen udmærket - i den tolerancens og forsoningens ånd, der lå til grund for arrangementet. For første gang i mit liv besteg jeg selv talerstolen, og synet af den store forsamling fik det til at svimle for mig. Med et fast greb i træværket fik jeg dog afleveret mit indlæg, hvis indhold jeg lykkeligt har glemt, men med min overbeviste ateistiske grundholdning har jeg nu næppe talt til fordel for den »kristne kommunisme«.

Efter utallige mere eller mindre saglige indlæg fra begge parter indtog Martin Andersen Nexø endelig »prædikestolen«. Han fremmanede et billede af religionerne til alle tider som magthavernes middel til undertrykkelse af de besiddelsesløse, uoplyste masser. Men han var optimist. Forude ventede bedre tider: *»efterhånden som det elektriske lys vinder ud-*

*bredelse, vil kristendommen svinde bort - lige som troen på nisser, trolde og andre skimlede væsener, der trives bedst i skumle kroge«!*¹⁴ Så kan det nok være, der kom gang i sagerne. De »kristne« protesterede højlydt, og de »røde« godtede sig. Vandene skiltes! Situationen udviklede sig kaotisk, og det var kun under opbydelse af al sin selvbeherskelse, at den dygtige dirigent, adjunkt *Jobs Hoffmeyer* fra Holte Gymnasium, magtede at afslutte debatten med et skær af værdighed. Tanken om en fremtidig dialog i Holte mellem de to åndelige modparter var dog herefter begravet. Det sørgede Martin Andersen Nexø for - ene mand. Einar Pedersen gik skuffet hjem.

FORFATTERE OG ANDRE KULTURARBEJDERE

Vi kommunister var et folk af læsere, de rene læseheste. Men vi læste stort set kun bøger af de samme progressive forfattere og havde dermed noget at tale om, at være fælles om.

Den »*politisk korrekte*« socialistiske kunst var baseret på den russiske forfatter *Maxim Gorkis* teorier om *Socialistisk Realisme* fra 1934. Kunsten skulle bringe realistiske skildringer af det menneskelige liv og arbejde og udstråle optimisme og heroisme - som modstykke til *borgerligt sortsyn, digterisk selvoptagethed og sløret mystik*, som det hed i den sovjetiske terminologi. Teorien vandt ikke almindelig accept blandt udøvende forfattere og malere på venstrefløjen. De opfattede den som udtryk for ønsket om at udøve en kunstnerisk censur, der kunne ende i den rene enøjede revolutionsromantik.

DKP's ledelse gik ikke klart ind for den socialistiske realismes program, hvilket formentlig hang sammen med holdningen hos de toneangivende kulturpersonligheder i partiet, *Hans Kirk*, *Hans Scherfig* og *Otto Gelsted*. De arbejdede slet ikke på den måde og var nærmest modstandere af programmet. Blandt de hjemlige forfattere stod Martin Andersen Nexø på sin egen ophøjede piedestal. Hans hovedværker var skrevet længe før, man i Sovjetunionen opfandt begrebet den socialistiske realisme. I Holte var vi blot stolte af, at han boede her. *Harald Herdals* arbejderromaner og digte var også værdsat, og vi havde i 1946 fornøjelsen af en båltale, han holdt ved en velbesøgt Sct. Hansfest for partimedlemmer hos min far Villiam Berg på Vestre Paradisvej. Året efter bidrog Hans Scherfig til Sct. Hans-festlighederne i Holte med en af de vennesele, finurlige taler, han mestrede. Hans bøger var nærmest »pligtlæsning«; ikke mindst *Det forsømte forår*, som vi frit kunne citere fra: »*Gid du gad gide*« ... »*Rejs dig, du smækfede yngling*« osv.

Forfatterlisten var lang: Hans Kirk med *Fiskerne*, *Hilmar Wulffs* indføjte og realistiske beretninger om landarbejdere på Lolland, *Knut Beckers* sociale romaner, Otto Gelsteds digte, *Broby-Johansen: Hverdagskunst-Verdenskunst*, *Krop og Klær*; færingen *William Heinesens* fantastiske og farverige skildringer af livet på de nordatlantiske øer, islændingen *Haldor Laxness*, den katolske revolutionære, og mange flere.

BILLEDKUNSTNERE

Maleren *Victor Brockdorff* (1911-1992), medlem af sammenslutningen *Corner* og af DKP, var den eneste danske maler, som gik ind for den socialistiske realisme. Han stillede sig på det arbejdende folks side i den politiske kamp og skyede ikke heroismen, »*som klarlægger problemer, befordrer arbejderens bevidsthed og skildrer den nye mennesketype, som er heroisk i sin kamp og bærer fremtiden i sig.*«¹⁵ *Land og Folk* roste ham højt for hans solidaritet med arbejderne, og han blev en slags »hofmaler« for DKP.

Hans Scherfigs humorfyldte billeder er velkendte. Det her viste billede af elefanter i leg ejes af Søllerød Kommune. Nærum Skole.

De borgerlige kritikere rubricerede værkerne som *propagandakunst*. De gavnede ikke arbejderne, men kun Stalin! Jeg var ganske enig i den opfattelse. I forbindelse med Sovjetunionens politiske selvvransagelser i 1956 rejstes også en kritik af den socialistiske realisme. Den forsvandt herefter ud af billedet, så at sige.¹⁶

Kommunisten Hans Scherfig (1905-1979) var også medlem af sammenslutningen *Corner*. Som maler fortsatte han ufortrødent i sin egen meget personlige stil helt uden hensyntagen til DKP's krav om socialistisk realisme. Scherfigs populære urskovs-utopia befolkede med elefanter, løver, næsehorn, aber og alskens småkryb skildrede en idylliseret natur fjernt DKP's virkelighedsopfattelse. Flere kritikere påpegede også et modsætningsforhold mellem den maleriske idyl og Scherfigs satiriske forfatterskab. Han afviste dog kritikken og påpegede, at man godt kunne holde af naturen selv i en menneskabt verden, der langt fra var perfekt. Det var det kapitalistiske samfund, han kritiserede - ikke (Guds) skaberværk. På denne pudsige bagvendte måde var Hans Scherfig og vor egen Einar Pedersen næsten »trofæller«.

Engang afholdt vi på Nærumgårdskolen en udstilling af Scherfigs malerier, hvor han fortalte om sin musikalske gås. Den foretrak Mozart. Når denne mester var på programmet, vraltede gåsen ind i stuen og stillede sig fornøjet op foran radioen med hovedet på skrå. Da naturen somme tider gik over optugtelsen, var det klogt at placere en avis på gulvtæppet under gåsens agterspejl, fortalte Scherfig uden at fortrække en mine. Det var denne naturglæde, som lå til grund for Scherfigs urskovsbilleder, som siden hen har frydet så mange kunstvenner. Nærumgårdskolen erhvervede igennem årene en god samling af hans malerier og litografier.¹⁷

Maleren *Jørgen Andersen-Nærum* (1918-1990) var født og opvokset i Vognmandsgården ved Nærum gadekær. Som ung sømand i 1930'erne fik han grundlagt den sociale holdning, som senere førte ham ind i DKP. I sine første år hengav han sig i »abstraktionen«, som han udtrykker det i sine erindringer.¹⁸ Imidlertid bekymrede det ham i 1945, at den nære familie og venner fandt malerierne uforståelige, og han valgte nu realismen. Men ikke »den forlørne og falsk idealiserede realisme«, som i Sovjetunionen var blevet kanoniseret som udtryk for en socialistisk realisme.¹⁹ Hans intime familieportrætter og realistiske skildringer fra livet på byggepladser vandt stor anerkendelse for deres troværdighed. Undertiden blev hans kunst opfattet som kommunistisk programkunst,²⁰ hvilket han skarpt afviste: »Ikke i et eneste tilfælde har jeg malet røde faner eller politiske symboler, men blot ladet mennesker, der stod mig nær, og et miljø jeg kendte og forstod, få plads i maleriet...«. ²¹ I 1950'erne udstillede han sammen med

Selvportræt af kunstmaleren Jørgen Andersen-Nærum fra 1940erne. Maleriet afspejler kunstnerens tilknytning til det håndværkermiljø, han voksede op i, og som fik så stor betydning for hans kunstneriske virke. Maleri i privateje.

malersammenslutningen *Kammeraterne*. I hans senere år arbejdede han som medhjælper for portneren på Kunstakademiet. Der lå den særlige ironi heri, at han samtidig var præsident for Akademiet! Arbejdstiden var fra kl. 18.00 til 23.30, og i dagtimerne var der nu bedre tid til hans mange aktiviteter inden for kunstformidling og organisationsarbejde. Om aftenen lånte han akademiets atelier, hvor han kunne stå og male. I 1947 skænkede han et maleri af det nu nedrevne hus »Højdenborg« i Nærum til bortlodning i partiet. Det blev vundet af min far, men er nu overdraget til Søllerød Museum.²²

Holte-maleren *Alex Klingspor*, medlem af malersammenslutningen *Kammeraterne* og DKP, lod sig heller ikke påvirke af kunst-parolerne fra Moskva. Han malede de stille villavejes haver og huse i Holte, ofte i næsten geometriske former, og derudover interiører og uheroiske personskitser, indføjede og troværdige. Malemåden havde rødder i impressionismen, og skitserne rummede en stille poesi.²³ Sideløbende hermed udførte Alex Klingspor en banebrydende indsats som tegnelærer på Holte Gymnasium fra 1932-1960. Ved at levendegøre tegneundervisningen og udvide den med keramik, maling med dekstrin-farver og

linoleumssnit skabte han det nye fag *formning*, som senere vandt frem overalt. Vi var mange, som nød godt af denne undervisning. Faget *tegning* var nu ikke længere ensbetydende med at sidde og tegne cigarkasser eller udstoppede hættemåger.

LAND OG FOLK

Som tro partikammerat læste jeg naturligvis *Land og Folk*, og jeg var abonnent fra 1945 til 1957. Land og Folk orienterede fyldigt om partiets holdninger til både indenrigs- og udenrigspolitik, sociale forhold og situationen på arbejdspladserne. Der udspillede sig, navnlig i de første år, en livlig og alsidig debat i bladet. Ud over de partitro kommunister havde avisen også en bredere læserkreds af kulturelt interesserede på venstrefløjen, som i de første år livligt bidrog til en alsidig debat. Land og Folk var ikke nogen dårlig avis. Kulturstoffet blev redigeret af Hans Kirk. Mange kendte kulturpersonligheder bidrog til at skabe en avis af høj standard. Igen er det svært at lade være med at fremhæve Hans Scherfig, hvis spidse pen hudflettede det borgerlige Danmarks »vildfarelser«, men også af lagde hengivne, rosenrøde beretninger om det gode liv i Sovjetunionen.

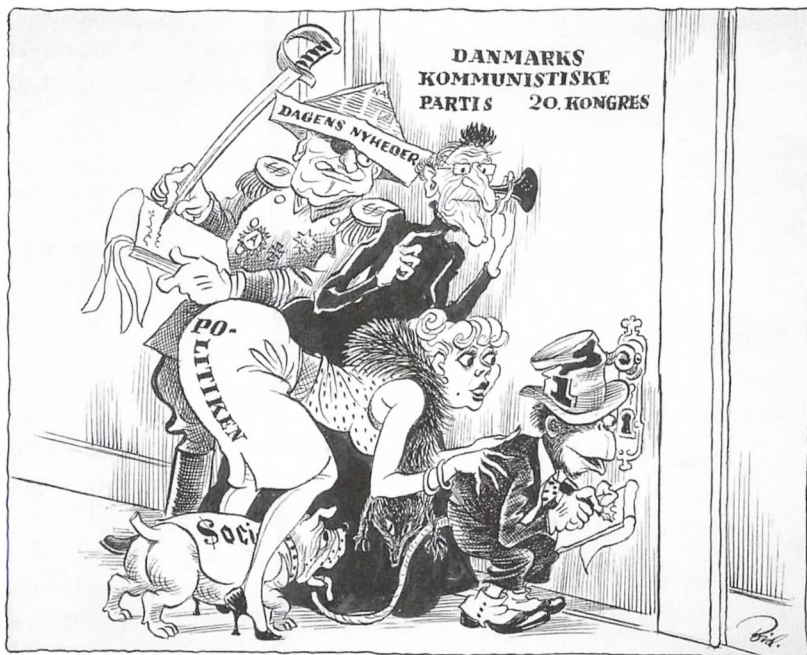
Tegneren *Herluf Bidstrup* ydede markante streger til den kommunistiske profil i sine tegninger. »*Dagens Bidstrup*« kommenterede i knivskarp satire tilværelsen i det borgerlige Danmark. Hans søndagstegninger med episoder fra det daglige liv var af mere almen, humanistisk karakter, ofte præget af venlig humor. Fra sine hyppige rejser i Østeuropa og Sovjetunionen skildrede han begejstret socialisten i arbejde og fest - ren idyl.

På grund af den skærpede politiske kamp i 1948 oplevede bladet et brat fald i oplagstal og en total annonceboykot fra annoncører, der ikke lige støttede sagen. Derfor oprettede partiet en såkaldt *Garantfond*. Jeg fik den ære at blive udnævnt til garantfondleder i Holte. Om søndagen cyklede jeg så rundt og samlede penge ind hos de partimedlemmer, der havde tegnet sig som faste bidragydere. Jeg håbede også på denne måde at træffe nogle af de mere kendte personligheder i partiet. Det gik dog ikke helt som forventet. Hos Martin Andersen Nexø på Morlenesvej blev jeg venligt modtaget af fru Johanna, som meddelte: *Martin sover til middag og må ikke forstyrres*. Hun betalte. På Rudersdalsvej boede lægen *Poul*

Et Garantfondsmærke fra 1948. Det gjaldt som kvittering for et bidrag til den løbende indsamling til Land og Folk.

Udført af tegneren Helge K. Nielsen, 1948.

Herluf Bidstrup var en mester i præcise karikaturer, der ofte udviklede sig til genkendelige symbolske figurer: Arbejderen fremstod som en maskulin og troværdig ung mand med oprullede skjortærmer, mens kapitalisten var en lusket, fed herre med høj hat og bugnende pengeposer. Som det ses her, var den borgerlige presse også befolket af stereotyper: Berlingske Tidende som en gammel, krumbøjet heks med vorte på næsen, Politiken en frodig dame af det lette kavaleri og Information en lille abe med høj hat. Så var rollerne fordelt! Tegning fra 1955.

Astrup, der var medlem af centralkomiteen. Han var til *en af sine sædvanlige kongresser*, som fru udtrykte sig. Hun betalte dog også. Så pumpede jeg cyklen og kørte ud på Malmlosevej, hvor den berømte arkæolog og senere leder af Nationalmuseet P. V. Glob heller ikke var hjemme. *Han ligger som sædvanlig et eller andet fjernt sted - med en vis legemsdel i vejret - og graver efter gamle sager*, sagde hans kone og betalte for garantfondmærkerne. Uanset skuffelsen over ikke at møde berømthederne havde jeg dog glæden af at lære mange partikammerater at kende og fik efterhånden et godt kendskab til medlemsskaren. I Holte skaffede vi via garantfonden mange penge til Land og Folk. Det nøjagtige beløb kendes desværre ikke. På landsplan indsamledes i 1948 ikke mindre end 581.000 kr. Offerviljen var stor.

Den jugoslaviske regering blev i slutningen af 1940'erne skarpt angrebet af Sovjetunionen – og af vor egne ledelse i DKP - for at udforme en selvstændig version af det socialistiske samfund væsensforskelligt fra Sovjets. Særligt kritisabelt var det, at Titos Jugoslavien ikke accepterede Sovjets uindskrænkede lederrolle i den kommunistiske verden.

Som medlem af en skandinavisk studenterbrigade med godt 50 medlemmer fik jeg i sommeren 1948 mulighed for at sætte mig ind i den jugoslaviske problematik på åstedet. Vi tog ned for at se på forholdene og danne os vores eget indtryk. Brigaden var udsendt af D.I.S. (Danmarks Internationale Studenterkomite). Med i ledelsen af D.I.S. var den dynamiske svampeekspert *Morten Lange*, fra 1951 Holteborger og medlem af partiafdelingen. Brigadens leder var stud.polit. *Stig Andersen*, min gamle ven fra Holte Gymnasium, og jeg var næstkommanderende. Vi arbejdede, i bragende hede, med primitive redskaber ved anlægget af en motorvej mellem Zagreb og Beograd. Indkvarteringen skete i en barak i et skovlandskab nær floden Sava i Kroatien. I et lavtliggende område var alle træerne fri for mosbevoksning i 2-3 meters højde, da tyskerne under krigen havde sat egnen under vand for at drukne partisanerne. Vores jugoslaviske kammerater var alle tidligere partisaner og kunne fortælle om de grumme tider. De mørke, kølige aftener tilbragte vi almindeligvis

Ved en stor parade defilerede de mange brigader forbi denne tribune. Den var udsmykket med flag, symboler og portrætter af Stalin og Tito, som endnu var på talefod. Teksterne proklamerer følgende budskaber: Vi overdrager 120 km motorvejen til partiet og Tito den 29. november og Det er vores partis fortjeneste, at det har opdraget vores ungdom til kamp og sejr. Privat foto 1948.

Arbejdsgruppe på jordarbejde på motorvejsprojektet mellem Zagreb og Beograd. Redskaberne var primitive, og arbejdstiden fra kl. 3 til 9 om morgenen for at undgå middagsheden. Hver dag opmålttes brigadens samlede arbejdsindsats, idet vi indgik i en socialistisk kappestrid med de øvrige brigader på vejprojektet. Fra venstre: Stig Carstens, John Laybourn med trillebør og bag ham forfatteren med hvid kasket. Foto 1948, privateje.

omkring lejrbalet. Her lærte vi fascinationen ved *Kola*, den jugoslaviske kædedans med sange om Tito og hans partisaners bedrifter. For os var det et stemningsfuldt møde med en fremmed kultur.

Brigadens medlemmer var overvejende »røde«. I lange, natlige diskussioner med brigadens jugoslaviske tolke og »kommissær«, alle gode partimedlemmer, blev vi overbevist om Jugoslaviens ret til at opbygge socialismen efter deres egen model uden diktater fra Moskva. På et brigademøde vedtog vi derfor at sende et telegram til DKP's centralkomite, hvori det hed, at kommunistiske medlemmer af den skandinaviske brigade i Jugoslavien udtaler deres støtte til det jugoslaviske partis selvstændige politik. Det var et åbent oprør, et stærkt udtryk for mistillid til partiledelsen i København.

Efter hjemkomsten fra brigaden præsenterede jeg partiafdelingen i Holte for nogle pjecer med den jugoslaviske regerings syn på bruddet med Moskva, som jeg kraftigt støttede. Vi fik en heftig politisk debat, hvor jeg blev nedstemt og gik fra mødet stærkt utilfreds. Partilinen sejrede.

Fra Komintern og DKP udsendte man beskyldninger om »*spionagevirksomhed og forræderi mod arbejderklassen af de såkaldte imperialistiske lakajer og lejermordere i Beograd*«. Samtidig opfordrede de til udryddelse af disse »*børgelig-nationalistiske elementer under hvilken kappe, de end skjuler sig*«. I DKP vedtog ledelsen, at accepten af Sovjetunionens førerrolle var *prøvestenen* for en ægte socialistisk holdning. *Titoister* af enhver afskyning skulle bekæmpes. Den værste af slagsen på vore breddegrader var den afsatte norske partileder *Peder Furubotn*. Jeg deltog i et stort møde i partihuset i Dronningens Tværgade, hvor Aksel Larsen redegjorde for Furubotns »*undergravende virksomhed*«, som også havde fundet sted ved besøg hos partikammerater i Danmark. Det var herefter strengt forbudt for danske partikammerater at mødes med denne forræder mod arbejderklassen. Det foranledigede min far, Villiam Berg, til at bestige talerstolen og erklære, at »*i Søllerød har vi det sådan, at vi bestemmer selv, hvem vi vil omgås*«. Det var uhørt tale og ikke helt ufarlig. Den kyndige veteran *Kai Moltke*, medlem i Holteafdelingen, var en af dem, Furubotn havde besøgt. Han indkaldtes til forhør i partiledelsen og måtte underskrive en erklæring, hvori han afstod fra kontakt med Furubotn-kliken og andre titoister, med trussel om eksklusion i tilfælde af overtrædelse af forbudet. Så var der lagt låg på Kai Moltke. Indtil videre.

I Søllerød distrikt var vi mange kritiske medlemmer, og selv om vi var gode partikammerater, var vi nu ikke så meget for at gå i takt. Visse københavnske partikammerater så lidt skævt til os, og vi blev spydigt omtalt som »*omegns-titoisterne fra Søllerød*«. Nogle af os var nok lidt stolte over det.

1948 var et skæbneår for DKP. Mange partimedlemmer meldte sig ud, og partiet mistede næsten halvdelen af sine medlemmer. Selv hørte jeg til de frafaldne, da jeg ikke lang tid efter hjemkomsten fra Jugoslavien meldte mig ud af partiet i protest mod Sovjets diktatoriske fremfærd i Østeuropa. Efter min udmelding blev jeg udsat for skarp kritik og et massivt gruppepres fra kammeraterne. Nu fik jeg kuren: skæve blikke og kold luft. Skønt forløbet fremkaldte en stærk tvivl hos mig om partiets ufejlbarlighed, anså jeg mig dog stadig for kommunist. Jeg var udadtil loyal over for DKP, men hjertet var ikke altid helt med i det mere. Efter et par måneder i kulden ansøgte jeg dog om genoptagelse i partiet hos formanden for byledelsen, Villiam Berg, min egen far, som tørt bemær-

kede: »så må vi jo se, om partiet vil have dig tilbage«. Det ville partiet godt, og jeg fulgte så partiliniien igen.

FREDSBEVÆGELSEN

I 1949 oprettedes på sovjetisk initiativ et såkaldt *Verdensfredsråd*, der skulle etablere en international fredsbevægelse med større politisk alsidighed og slagkraft end de eksisterende pacifistiske foreninger. Martin Andersen Nexø deltog aktivt i forhandlingerne og var centralt placeret i organisationen. I Frankrig opstod *Partisans de la Paix*, og inspireret heraf oprettede DKP samme år organisationen *Fredens Tilhængere*.²⁴ Formand for bevægelsen blev arkitekten *Edvard Heiberg*, der dog allerede i 1950 blev afløst af *Mogens Fog*.

Fredsbevægelsen bestræbte sig på at inddrage borgerlige kredse i et fordomsfrit fredssamarbejde. Partiet og Land og Folk støttede sagen. Avisen kunne allerede i september 1949 fortælle, at Fredens tilhængere ville *samle alle aktive fredskræfter her i landet til kamp mod krigspropaganda og militarisering*. Den borgerlige opinion var enten tavs, sarkastisk eller direkte fjendtlig over for dette *kommunistiske bedrag*, som det blev kaldt.²⁵

I Stockholm vedtog Verdensfredsrådets komite i marts 1950 den såkaldte *Stockholm-appel*, hvori man krævede »forbud mod atomvåben, oprettelse af en international kontrol med forbudets overholdelse og fordømmelse af den regering, som først anvendte atomvåben«. Indsamlingen af underskrifter på denne appel kom derefter til at udgøre en væsentlig del af bevægelsens aktiviteter. I 79 lande indsamledes omkring 500.000 underskrifter og i Danmark ca. 140.000. Det bekymrede den borgerlige og socialdemokratiske presse, som på forskellige måder forsøgte at diskriminere dette *kommunistiske svindelnummer*.

I partiafdelingen i Holte fulgte vi loyalt partiliniien, og vi følte tilmed, at der var lidt mere albuerum i Fredens Tilhængere end i den centrale partiorganisation. Det kunne i høj grad tilskrives samarbejdet med Mogens Fog, hvis ledelsesstil var præget af åbenhed og tillid. Den borgerlige og socialdemokratiske presses afvisning af fredsbevægelsen virkede animerende. Vi følte os igen som medlemmer af en modstandsbevægelse med dens arbejdsmetoder og traditioner, som vi kendte fra besættelsestiden. Vi gik til opgaven med stor entusiasme og opfattede os nok mere som *Partisans de la Paix* end bare som *tilhængere*.

Under indtryk af disse nye strømninger tog min ven Bent Laybourn og jeg initiativet til udgivelsen af fredsbladet *Kæmp for Freden*. Bent var redaktør, og jeg var medlem af redaktionen og derudover »fundraiser«

og altmuligmand. Vi trykte bladet i samme format og opsætning som de illegale blade. Sidetallet var 4-8, og bladet udsendtes to gange om måneden. Et særligt raffinement var det såkaldte uddeler-abonnement. For to kr. fik man tilsendt 30 eksemplarer af bladet hver 14. dag til uddeling efter eget valg. Ideen var nærmest genial, og oplaget voksede fra de første 5.000 eksemplarer til 15.000. Bladet var nu slået godt an og udgjorde med løbende reportager og kommentarer en aktiv kraft i fredskampen i årene 1950-1952.

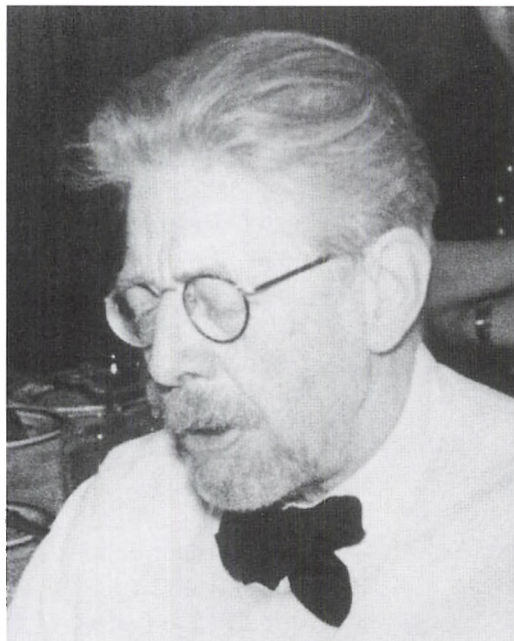
Vi bestræbte os af et ærligt hjerte på at opnå politisk bredde i bevægelsen og undgå kommunistisk dominans. Men bindingerne til DKP stillede os i et dilemma. Martin Andersen Nexø demonstrerede det klart for mig, da jeg besøgte ham på Morlenesvej i Holte og præsenterede det første nummer af *Kæmp for Freden*. Han roste velvilligt vort initiativ, men fremhævede samtidig betydningen af, at »*de unge partimedlemmer også beskæftiger sig med fredsarbejdet, for ligesom at få deres fingre ned i Marxismens rødder*«. Det forvirrede mig lidt, for jeg anså netop ikke denne bladudgivelse som egentligt partiarbejde, men som noget nyt og anderledes. Havde han mon ret? Jeg gik dog opløftet hjem efter samtalen med den berømte digter, som havde givet sig tid til at tale med mig unge, uerfarne partikammerat.

I 1950 afholdt vi et fredsmøde hos min onkel *Kristian Berg* i Holte på initiativ af adjunkt *Bent Christiansen*, formand for partiafdelingen. To fremtrædende medlemmer af det pacifistiske radikale parti deltog i mødet, og deres tilstedeværelse gav håb om inddragelse af folk af borgerlig politisk observans i fredsbevægelsen. Derved kunne beskyldningerne om blot at være en durkdreven kommunistisk dækorganisation bedre tilbagevises. Mødet begyndte efter planen, og en respektfuld, fredsommelig debat kom i gang. Men det blev åbenbart for slapt for Martin Andersen Nexø. I et højt toneleje rettede han et frådende angreb på de amerikanske aggressorer, Atlantpagten, monopolkapitalismen - og mere af samme skuffe. Det gav anledning til protester, men så satte Nexø triumf på med følgende salut: »*hvis der absolut skal være så meget vrøvl med de amerikanere, så lad os da tage og give dem en atombombe lige i skallen... vi har den jo også!*« Dyb tavshed. Så tog Bent Christiansen ordet, noget febrilsk, og forsøgte at klinke postelinet. Det var jo trods alt et møde mellem fredsvenner! Men nu skulle de radikale pludselig nå et tog i Holte, og Nexø og fru Johanna gik også. Så sad vi andre og kiggede på hinanden. Nexø havde slået til endnu engang. Almindelig situationsfornemmelse var ham fremmed og »smålige« politiske hensyn sagen uvedkommende. Politisk set var han, hvad en senere tid ville kalde et »*fristflyvende, atombærende missil med ukendt nedslagspunkt*«. ²⁶

Bent Christiansen, adjunkt ved Holte Gymnasium. Med sin entusiasme og store energi var han en dynamisk formand for DKPs Holteafdeling i begyndelsen af 1950'erne og en aktiv deltager i Fredens Tilhængere. Han forlod DKP i 1958.

Foto fra 1950'erne, privateje.

Min onkel Kristian Berg var som sin bror, min far, maler, DKP'er og dertil lærer i farvelære og skrifttyper på teknisk skole for malerlærlinge i København. I 1950'erne var han sekretær for Holteafdelingen, og han deltog i 1955 i en delegationsrejse til Moskva, som gjorde et positivt indtryk på ham. Han deltog i partidebatten fra 1956 og meldte sig ud af partiet i 1959. Privatfoto, ca. 1960.

På længere sigt lå værdien i Fredens Tilhængeres indsats i, at der her blev skabt en basis for det senere fredsarbejde. Især Stockholm-appellen med dens krav om forbud mod anvendelse af atomvåben satte sig spor. Kun få år efter begyndte *Kampagnen mod Atomvåben* med sine atommarcher, der lå i direkte forlængelse af fredsarbejdet i 1950'erne.²⁷

DELEGATIONSREJSER TIL SOVJETUNIONEN

Almindelige mennesker kunne ikke få indrejsetilladelse til Sovjetunionen, og heller ikke partimedlemmer af DKP. Vi ville naturligvis alle gerne derover til »arbejdernes fædreland« for at se de socialistiske teorier omsat til praksis i verdens første socialistiske land. Den eneste mulighed

bestod imidlertid i at blive udpeget som medlem af en delegation, der repræsenterede en særlig gruppe som for eksempel fagforeningsfolk, studenter eller somme tider fortjenstfulde partimedlemmer.

Det var derfor en stor opmuntring for Kristian Berg, mangeårig sekretær i partiafdelingen i Holte, at blive udpeget som medlem af en delegation til Moskva i 1955. Han tog af sted med opladt sind, og senere fortalte han mig en stille sommeraften i haven i Holte om sine indtryk derovre. Delegationen var indkvarteret på et fint hotel, og maden var fremragende. Det veltilrettelagte program rummede byvandring, museumsbesøg, en operaforestilling og ture i den nyanlagte metro med de fornemt udsmykkede stationer. Folk var glade og fornøjede, og butikkerne fyldt med varer. Især heftede han sig ved, at kvindens ligestilling i Sovjet var gennemført, som forfatningens § 122 bestemte det. Kvinder havde ret til uddannelse og arbejde på lige fod med manden, og han havde da mødt både kvindelige læger, bygningsarbejdere og gadefejere. Kvinder kunne blive skilt ved at sende et 15-øres brevkort til myndighederne, og så var prostitutionen i øvrigt afskaffet, da det ene menneskes udbytning af det andet var forbudt. Det fik mig til at spidse ører. Prostitutionens vilkår i Sovjetstaten vidste jeg faktisk intet om, men historien om det 15-øres brevkort var passé, gammelt »ideologisk vraggods« fra de mere frisindede 1920'ere. Det vidste jeg. Dertil kom, at frivillig abort var forbudt ved lov i 1936, hvilket jeg betragtede som et klart tilbageskridt for kvindefrigørelsen. Det sagde jeg imidlertid intet om, for ikke at ødelægge den gode stemning i sommeraftenen. Det lød jo så godt alt sammen.

Der var dog også partikammerater, som oplevede Sovjetunionen i et mindre rosenrødt skær. En af dem var *Helmuth Lindegaard*. Han var formand for distrikt 4, Sundby på Amager og formand for bagernes fagforening. Under krigen var han endt i en tysk koncentrationslejr. Han fortalte, hvordan han en kold vinternat i 1945, radmager, lå rystende af kulde på briksen tæt sammen med en anden udhungret dansker, der også viste sig at være fra Sundby. Han spurgte Helmuth: *»så kender du vel også ham den fede bager fra Englandsvej?«* *»Jo, det er s'gu mig«*, svarede Helmuth. Det grinede de så lidt af - så godt de kunne. Helmuth Lindegaard var medlem af en fagforeningsdelegation til Moskva og Krim i 1950'erne og fortalte senere om delegationsrejsen ved et privat selskab: Delegationen kom vidt omkring, fik forevist forskellige seværdigheder og deltog i adskillige fugtige banketter med kaviar, stør og anden luksus, skyllet grundigt ned med vodka. Værtsfolkene holdt taler om Sovjetunionens store sejre i *Fædrelandskrigen* og om den ubrydelige solidaritet mellem arbejderne i alle progressive lande. Mere vodka! Helmuth foragedes no-

get over, at arbejderklassens repræsentanter omgav sig med vild luksus, mens arbejderne selv tilsyneladende fristede knappe kår. Ved afslutningsbanketten på Krim tog han bladet fra munden, rejste sig og holdt en tale: Aftenen før havde han på et af byens torve set forhulede individer, der krabbede rundt på firkantede træplader med små hjul i hjørnerne. Ved nærmere eftersyn viste det sig at være ordensdekorerede russiske krigsinvalidere uden ben, som med et strygejern i hver hånd som drivkraft bevægede sig over pladsen. Helmuth erklærede, at det var skandaløst, at Sovjetstaten behandlede sin krigsinvalidere sådan. Hvis Sovjet var i tvivl om, hvorledes invalidere skulle hjælpes, kunne de komme en tur til det lille kapitalistiske Danmark og se, hvordan en ansvarlig stat ordnede den slags problemer. »De blev jo noget sure«, sagde han, »de var åbenbart ikke vant til at høre sandheden ligeud«. Lettere forundret spurgte jeg: »Jamen, var du da ikke bange for at blive arresteret?« Svaret lød i al sin klarhed: »Nej for satan, de tør da ikke arrestere en kongelig dansk fagforeningsformand«.

KOLLEKTIVET »RØDE OKTOBER«

Som nygift flyttede jeg fra Søllerød i sommeren 1950. Min kone Bitten og jeg flyttede ind i Danmarks første kollektiv i villaen »Røde Oktober«, Strandparksvej 9 i Hellerup. Kollektivet var blevet oprettet kort forinden, i oktober 1949, af en lille gruppe venner fra Holte-Virum, aktive

Denne store villa på Strandparksvej 9 husede kollektivet Røde Oktober, en revolutionær enklave på Strandparksvej i det høj-borgerlige Hellerup. Det passede os fint, men vakte et vist mishag blandt vejens øvrige beboere. De var uvante med synet af røde faner på Strandparksvej, selv om Hellerup som alle andre forstadskommuner også havde deres andel af borgere tilhørende den mindre velstillede del af borgerskabet. Privatfoto, 2003.

DKP'ere med fælles fortid i modstandsbevægelsen: John og Bent Laybourn, Stig Carstens, Gert Weichel og Arne Sjølund. De var trætte af at bo alene i lejede værelser eller halvtriste pensionater med sure værtinder og ønskede en fællesbolig under »eget tag« med bedre muligheder for kammeratligt samvær, diskussioner og stor selskabelighed.²⁸ Initiativtagernes politiske ståsted afspejler sig i kollektivets navn, »Røde Oktober«, lånt fra stålværket af samme navn i Stalingrad. De toneangivende kollektivister var »røde« fra starten, og deres holdning kom til at præge samlivet, selv om der ikke lå særlig dybtgående teoretiske overvejelser bagved kollektivbegrebet.

Der var tale om en gammel patriciervilla med tjenerfløj. I kælderetagen lå et stort velindrettet billardlokale med tilhørende »slyngelstue« for øldrikkende natteravn og et værksted for kreative aktiviteter. Stueetagen rummede en herskabelig spisestue, bibliotek, pejsestue til tedrikning og samvær, samt en havestue med parketgulv, isbjørneskind, prismekroner og elegante gardiner. Derudover rummede huset private værelser for enkeltpersoner og dobbeltværelser for par - gifte eller ugifte. Omkring huset lå en smuk gammel have med swimmingpool - dog uden vand. Beboerantallet var 14-16 personer, og her var gode muligheder for både kollektive og individuelle udfoldelser. En virkelig smagfuld bolig for unge kommunister. Udgifterne til mad og fællesanskaffelser fordeltes ligeligt, mens huslejen afstemtes efter det enkelte værelses størrelse og kvalitet. Som regnskabsfører og fast »administrator« havde kollektivet valgt Arne Sjølund.

Denne sammenbragte flok af kollektivister bestod overvejende af svorne individualister. At skabe en nødvendig kollektiv holdning var en svær proces. Alle aftaler blev truffet på de ugentlige kollektivmøder i pejsestuen. Diskussionerne tog megen tid, og selv rene bagateller kunne resultere i snak af kvælende omfang: Hvor stor skulle bøden være for at henlægge private frakker og sko i de fælles lokaler? Man enedes om 1,50 kr. Var det udtryk for persondyrkelse at have et portræt af Stalin hængende over kaminen, som jeg energisk hævdede. Diskussionen kværnede, og trætheden bredte sig. Tilhængerne af Stalins ophøjede placering sejrede omsider med det argument, at min kritik var udtryk for en *småborgerlig* holdning. Stalin blev hængende.

Fællesskabsfølelsen styrkedes ved fælles etablerings- eller restaureringsprojekter udført på lørdage, de såkaldte »subotniks«, opkaldt efter sovjetiske frivillige brigader. Det gav sammenhold. Den fælles madlavning for de 15-16 medlemmer gav derimod anledning til megen kiv og splid. Diverse turnusordninger mellem medlemmerne forsøgte, men

forskelle i interesser og evner for kogekunsten forårsagede rasende utilfredshed over middagsbordet. Og hvem tager opvasken? Efter en periode, hvor hver enkelt selv lavede sin mad, hvilket var oplagt »u-kollektivt«, fandt problemet sin løsning ved ansættelsen af en lønnet »køkkenchef«. Det var Inger Wagner, og hun fik orden på kokkeriet. Sammen med sin mand, Svend Wagner, den charmerende »General Johansen«, kendt for sin indsats i modstandskampen, deltog hun også i aftenmøder og fester. Set gennem kommunistiske briller kunne ansættelsen af en »lønslave« måske forekomme betænkelig, men sådan så vi slet ikke på det. Der lå flere fiaskoer forud, både kollektive og individuelle, og problemet med husholdningsopgaverne havde nu fundet sin løsning.

»Røde Oktobers« eksistens faldt sammen med den kolde krigs hårdeste periode, og det satte sit præg. Især deltagelse i fredsarbejdet optog kollektivboerne, og pakning, forsendelse og administration af bladet »Kæmp for Freden« krævede en fast månedlig indsats. Der var imidlertid også et ønske om at være synlige i bybilledet. Den 1. maj smældede de

Peter P. Rohde var tidligere modstandsmand og en yderst aktiv DKP'er: politisk kommentator, kulturskribent, dagbladskritiker og redaktør. Vi havde af og til besøg af ham i Røde Oktober. I 1953 blev han og hans kone, Ina Haxen, ekskluderet af partiet på grund af deres kritik af de anti-semitiske holdninger i Sovjetunionen. Foto 1953. Niels Barfoed: I unåde. Kbh. 2001.

røde faner op ad den fashionable Strandparksvej, ofte fulgt af skulende borgerlige blikke. I valgkampen i 1950 fulgte jeg rundt i Hellerup til gårdmøder med forfatteren *Peter P. Rohde*, som fra en ølkasse, med rungende røst, kritiserede regeringen, Atlantpagten, militaristerne, »reaktionen« og andre fjender af folkets sag. Nogen egentlig diskussion med de borgerlige kom det nu aldrig til. Et par vinduer blev lukket hist og her. Men vi fortsatte troligt til næste gård. Peter P. talte, og jeg bar ølkassen. Det var svært at være rød i Hellerup.

De mange udadrettede aktioner skabte en øget fællesfølelse i kollektivet. Men de fjernede nok i nogen grad opmærksomheden fra løsningen af de interne samspilsproblemer i gruppen. Senere tiders kollektiver fokuserede i langt højere grad herpå, men begrebet »gruppopsykologi« eksisterede ikke dengang. Denne psykologiske disciplin fandt senere en af sine varmeste fortalere netop i Arne Sjølund. Han skrev bøger og underviste herom på Danmarks Lærerhøjskole. En væsentlig del af hans åndelige bagage var erfaringerne fra Røde Oktober.

Igennem årene skete en vis fraflytning af medlemmerne, ofte ud fra ønsket om at etablere et egentligt familieliv med børn, hvilket Røde Oktober ikke var indstillet på. De nytillflyttede rykkede ind i et velfungerende fællesskab og manglede derfor erfaringer fra opbygningsfasens fællesoplevelser. Interessen samledes efterhånden mere om festligt lag med masser af øl og jazz, og i takt hermed forsumpede også kollektivets økonomi. »*Den kollektive indstilling fordampede langsomt*«, skriver Arne Sjølund, »*i stedet for at give til kollektivet begyndte man at kræve... Det er skønt ikke mærkeligt, at det er svært at lave socialisme*«. ²⁹

EN KOMMUNISTISK FORRETNINGSMAND - ET DILEMMA

Selv havde jeg mine egne private bekymringer, nemlig modsætningsforholdet mellem min politiske holdning og min ansættelse i det private forretningsliv. Jeg blev uddannet under besættelsen som isenkramekspedient hos Scheel Larsen på Strandvejen i Hellerup, i 1942-1945. Herefter arbejdede jeg i forskellige firmaer og aftjente i 1946-47 min værnepligt, uden at mit engagement i DKP blev synliggjort. På Købmandsskolen, hvor jeg i 1949 tog handelseksamen, og senere under et studieophold i London på »Den danske Købmandsskole« lagde jeg dog ikke skjul på mine holdninger. Mine medstuderende i Danmark betragtede mig med overbærenhed og valgte mig trods alt – eller måske netop derfor – til klasserepræsentant og medlem af elevsamfundets bestyrelse. I London gik det på samme vis. Man roste min nydelige engelske accent – Holte

Gymnasium! – mens mine holdninger som regel blev mødt med et »*Oh, how interesting*«, hvorefter konversationen gik over til andre temaer af større betydning for den internationale handel.

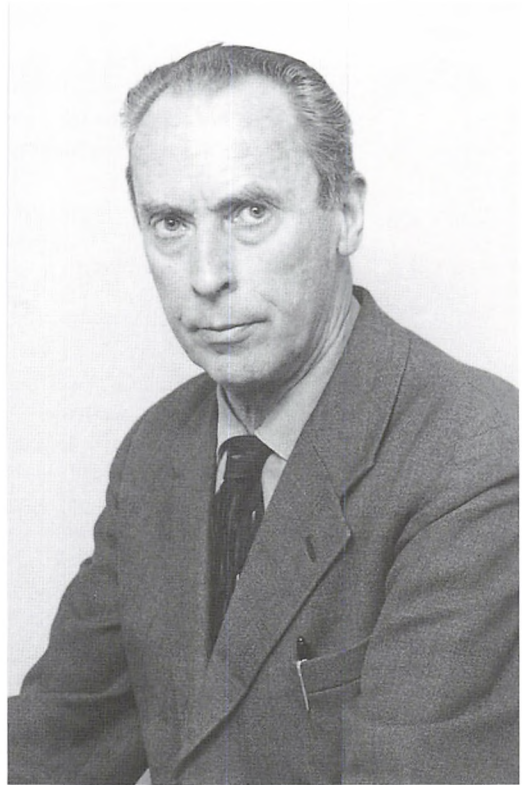
Efter hjemkomsten fra London fik jeg i foråret 1950 ansættelse som assistent i indkøbsafdelingen hos C. Schous Fabriker A/S, hvor man indkøbte til de 1.200 Schou- og Tøtølforretninger over hele landet. Det store handelsimperium bukkede siden under for udviklingen inden for den danske detailhandel; men da havde jeg for længst forladt firmaet. Det var midt i den kolde krig, og en kommunist kunne ikke forvente at gøre karriere i det kapitalistiske forretningsmiljø. Tværtimod kunne man med stor sikkerhed forvente en fyreseddel, hvis ens politiske tilhørsforhold blev kendt. Jeg måtte derfor holde mit medlemskab af DKP hemmeligt for mine kolleger og levede på den måde en slags dobbeltliv. Min livsholdning var dog grundlæggende uforenelig med den konservatisme, der herskede i forretningsverdenen, og i sommeren 1951 tog jeg konsekvensen og opgav mit job. I stedet meldte jeg mig ind på Københavns Aftenseminarium for at læse til lærer. I folkeskolen kunne man tale frit og være sig selv, mente jeg. Mit valg var truffet og med en fornemmelse af, at jeg nu bedre kunne være mig selv bekendt, begyndte jeg på en hel ny tilværelse. Inden det kom så vidt, var Bitten og jeg flyttet fra Røde Oktober til vores egen bolig i Virum.

MIN UDMELDELSE AF DKP

Udviklingen både i Holte og i Virum i tiden 1950-1956 fulgte jeg kun på afstand. Partimæssigt set var jeg inaktiv på grund af mine studier på Københavns Aftenseminarium, og først fra 1956 tog jeg igen aktiv del i det politiske arbejde. Jeg fulgte med i Land og Folk, Information og den øvrige presse og blev med tiden mere og mere skeptisk over udviklingen, min ungdoms politiske samfundssyn blev revideret. Stalins død i 1953 og de senere afsløringer af hans rædselsregime i 1956 førte til skarpe diskussioner og magtkampe i partiet. DKP's ledelse forsøgte at mane kritikken i jorden; men den voksende opposition lod sig ikke kue.

Ib Nørhønd, medlem af centralkomiteen, udtalte på et partimøde: »*Vi vil gerne have kritik, kammerater, men det skal være positiv kritik*«. Den form for argumentation virkede dog ikke længere på mig. Jeg havde mistet tilliden til ledelsen og var utilfreds med dens vildførelse af medlemmerne. Troen på kommunismen som samfundsmode forlod mig. Som delegeret ved et heftigt partimøde i Lyngby i 1958 hørte jeg formanden, *Knud Henriksen*, forbitret udtale fra talerstolen: »*Det, der er i vejen med vort parti, er,*

Bernhard Pedersen,
trafikassistent ved
Ny Holte Station
og formand for
Holteafdelingen i 1947-
50. Han var en varm
beundrer af Martin
Andersen Nexø. Tanken
om at forlade DKP og
slutte op om SF efter
1956 afviste han med
stor vrede. Han forblev
i DKPs rækker til sine
dages ende i 1990'erne.
Privatfoto, 1961.

at der er alt for mange intellektuelle. De overfalder altid af tvivlen, men kammerater; hvis de ikke kan tåle røgen i bageriet, kan de skride ad helvede til.«
Det gjorde jeg så efter dette møde med følelsen af at være dybt bedraget af partiet.

Da Socialistisk Folkeparti blev dannet i 1959 med Aksel Larsen som formand, nærrede jeg ingen trang til at melde mig ind. Jeg var træt af partipolitik og brugte i stedet mine kræfter i skolevæsenet. Politik i bred forstand interesserede mig dog stadig, og da Venstresocialisterne i 1967 sprængte SF's folketingsgruppe, deltog jeg i et stormfuldt møde hos Kai Moltke i Holte, hvori også *Hanne Reintoft* deltog.³⁰ Der blev viftet kraftigt med de røde faner, og jeg blev helt opstemt ved igen at indsnuse lugten af revolutionær krudtrøg. Uden at jeg dog igen meldte mig på barrikaderne.

En snes år senere blev jeg aktiv i Socialdemokratiet. Farven er lidt blegrød, men denne moderation passer mig udmærket i dag.

- 1 I Søllerødbogen findes flere erindringsartikler fra besættelsestiden og modstandskampen med udgangspunkt i Holte Gymnasium. Se f.eks. Eiler Worsøe: *Vi blev nødt til det*, Søllerødbogen 1995, med Jens Johansens opfølgende kommentarer *Søllerød i sort og hvidt – et år efter*; Søllerødbogen 1996, samt Erik Carlé: *I begyndelsen var ordet*, Søllerødbogen 2002.
- 2 *Love for Danmarks kommunistiske Parti*. Tidsskriftet Tiden. 7. årgang, februar 1946 s. 134-140.
- 3 Erik Ib Schmidt: *Fra psykopatklubben*. S. 108-149. Gyldendal. 1993.
- 4 Karl Marx og Fridrich Engels: *Det kommunistiske Manifest*. Udg. 1848. Oversat fra engelsk. Forlaget Tiden. København. 1946.
- 5 *Sovjetunionens forfatning*. 1936. Forlaget Tiden. København. 1945.
- 6 *Sovjetunionens kommunistiske Partis (Bolsjevikkernes) historie*. Redigeret og godkendt af Centralkomiteen i 1938. Forlaget Tiden. København. 1946.
- 7 Som note 5. s. 392-95.
- 8 DKPs arkiv nr. 921. Ks. 435, 437 og 470. ABA
- 9 Jf. også Gunnar Sandfelds biografi af Einar Pedersen i *Det kommunale styre i Søllerød 1841-1978*, bd. 2, 1977, s. 217-219.
- 10 Morten Thing. *Danmarks kommunistiske parti. 1918-41*. Politisk Revue. 1979. s. 41 og 92.
- 11 Hans Snitker. *Det illegale Frit Danmark*. Odense Universitetsforlag. 1977. s. 20, 24 og 27.
- 12 Erik Carlé: *Fængselsvæsenet under besættelsen*. Bd. 1-2. s. 289 og 323-324. Justitsministeriet. Kriminalpolitisk forskningsgruppe, forskningsrapport nr. 32. 1990.
- 13 Mogens Fog. *Efterskrift. 1946 og resten*. s. 45. Gyldendal. 1977.
- 14 Citeret efter hukommelsen.
- 15 Morten Thing. *Kommunismens Kultur*. s. 717-21. Tiderne skifter. 1993.
- 16 do do s. 721.
- 17 Se Jørgen Berg: *Nærumgårdsskolen 1950-1975*, Søllerødbogen 1976, s. 74 ff.
- 18 Jørgen Andersen-Nærum: *Udfordringer*. s. 138-39. Forlaget Hekla. 1981.
- 19 do s. 138-40.
- 20 do s. 102.
- 21 do s. 147.
- 22 Overdragelsen fandt sted i 1975, museums reg.nr. A/5.
- 23 Weilbach. *Dansk Kunstnerleksikon*. Bd. 4. Munksgaard. 1955.
- 24 *Kæmp for Freden*. I forf.s arkiv: Nr. 1. April 1950 til og med nr.14, 2. september 1952. Udgivet først i tilslutning til FT. og fra 9.4.51 af F.T.
- 25 Morten Thing: *Kommunismens Kultur*. Bd. 2. s. 242-46.
- 26 Jørgen Haugan: *Alt er som bekendt erotik*. Gads forlag. København 1998. s. 459-67.
- 27 Bent Jensen: *Bjørnen og baren*. Odense Universitetsforlag. 1999. Giver fredsbevægelsen en fyldig omtale.
- 28 Arne Sjølund. »Kollektivet Røde Oktober – dets opbygning, storhed og nedgang«. Artikel i *Kollektiv*. s. 19-25. Forlaget KoKoo. København 1969. I forf.s arkiv.
- 29 Kollektivet blev nedlagt i 1954. I sin knap 5 år lange eksistensperiode havde det cirka 50 beboere.
- 30 Hanne Reintoft arbejdede i begyndelsen af 1960'erne som socialrådgiver i Holte på Statsungdomshjemmet Frederikslund på Frederikslundsvej. Jf. Hanne Reintofts erindringer »*Et liv - manges liv*«, 1996, s. 106ff.

Om det »topografiske« Selskab

af Jens Johansen

Efter at have arbejdet professionelt i ca. 30 år med byplanlægning tog forfatteren imod tilbuddet om at blive ansat på Søllerød Museum i 1989. Baggrunden var, at han havde gjort historisk-topografiske studier af Søllerød Kommune, som blev offentliggjort i bogen »Fra seks Landsbyer til syv bydele« i 1988. Den røde tråd heri var/er et intimt kendskab til kortlægning, derunder den ganske særlige position Søllerød Kommune har i den henseende i form af det enestående topografiske matrikelkort fra 1940.

Jens Johansen (f. 1934) er medlem af Selskabets bestyrelse og arbejder fortsat på Museet, nu (siden 2005) som pensionist.

ET TOPOGRAFISK KORT

Ret ofte bliver bestyrelsesmedlemmer i *Historisk-topografisk Selskab for Søllerød Kommune* spurgt om, hvad *topografisk* står for. Sommetider møder vi opfattelsen, at der menes typografisk, fordi Selskabet gør sig megen umage med, at årbogen og andre udgivelser får en god typografisk form. Men dette tiltrods, er det topografisk, der menes.

Ordet er sammensat af to led (af græsk oprindelse): *tópos*, der betyder »sted« og *gráphein* = »tegne« – og det samlede begreb *topografi* betyder »beskrivelse af et sted eller en egn«. Når Selskabet kalder sig »historisk-topografisk« betyder det altså, at man er interesseret i, hvorledes området (Søllerød Kommune) har set ud igennem årene/århundrederne, hvorledes bebyggelsen, veje og baner, landbrug og skovbrug osv. har formet det landskab, som Søllerød Kommune har omfattet.

Landkort kan være beregnet til mange slags brug: *Matrikelkort* viser ejergrænser, svarende til tinglysningsprotokollen – kun sjældent er der også bygninger indtegnet – normalt kun på de ældste fra 1800-1850. *Vejkort* viser primært veje, vejnavne, komplicerede vejkryds, ensretning osv. For skovene udarbejdes *skovkort*, der især viser plantningers alder og art, højdeforhold, oldtidsanlæg m.m. Andre kort viser kun *administrative grænser*: Sognegrænser, kommunegrænser, amtsgrænser, politikredse, valgkredse osv. Alle sådanne kort kaldes *tematiske* – de viser

kun et bestemt tema. De er nyttige til hver deres formål, men et samlet indtryk af landområder (derunder alle slags byer) giver de ikke. Dertil bruger man *topografiske kort*, som er et af de vigtigste redskaber til at udforske landskabet, vi har.

KORTLÆGNING

Man – dvs. jordejere, rejsende, herskere – har til alle tider været interesseret i kort over landområder, ligesom søfarende har haft hårdt brug for søkort. Selv på meget gamle kort kan det danske områdes store halvø og

1650
Udsnit af Johannes Mejers kort over Danmark, del af Nordsjælland

1766
Udsnit af Videnskabernes Selskabs kort over »Kiøbenhavns Amt«. 1:80.000

Med kortet af 1650 begyndte den mere systematiske kortlægning af Danmark. Til trods for, at kartografen Johannes Mejer arbejdede ene mand og med meget begrænsede midler, fik han tegnet landets form og anbragt byer og landsbyer og byer nogenlunde rigtigt. Midt i 1700-tallet var målemetoderne væsentligt forbedret, og Videnskabernes Selskab fik opgaven ved videnskabelige metoder at måle Danmark op. Kysterne fik nu deres rette form, men det topografiske udstyr var endnu ret forenklet.

det nærtliggende ørige erkendes, men første gang man ser det danske område på en nogenlunde korrekt måde, er på kort fra omkring 1650. Christian 4. bestilte hos en duelig landmåler et kort over Danmark. Kartografen hed *H.W. Lauremberg*, som blev afløst af *Johannes Mejer*. Kortet blev først klar, så at Frederik 3. kunne få glæde af det i 1650. Opmålingsteknikken var dog stadig primitiv. En gennemarbejdet opmåling, baseret på videnskabelige metoder (triangulation), blev først sat i værk i 1750'erne, da Det kongelige Danske Videnskabernes Selskab i 1757 fik ansvaret for at måle Danmark op baseret på triangulation. Opmålingsopgaven kom til at vare mere end 80 år, men så forelå resultatet også i form af 17 kobberstukne kortblade af en hidtil uset præcision – og skønhed.

VIDENSTØRSTEN I MIDTEN AF 1700-TALLET

Denne opgave kan ses som et af talrige initiativer, der blev taget i oplysningstiden. I årtierne i midten af 1700-tallet ønskede styret at dyrke videnskaber til nytte for landvæsen, navigation, for fabrikker m.v. for at forbedre rigets tilstand: 1737-38 udsendtes en ekspedition til Ægypten for at få klarhed over det glørværdige old-Ægypten, ved *Fr. L. Norden*. 1742 blev det Kgl. Danske Videnskabernes Selskab oprettet. I 1750'erne påbegyndte *Georg Chr. Oeder* (1728-91) det store værk »*Flora Danica*« (mens Linné i Sverige i 1735 havde udgivet sit skelsættende værk »*Systema Naturae*«) og anlagde Botanisk Have i København. *Laurids de Thurab* bidrog med »*Den danske Vitruvius*« 1746-49 for at fremme den arkitektoniske indsigt. I 1754 blev Kunsthøjskolen oprettet. I 1761 blev det besluttet, at Danmark skulle have bedre veje, og man indkaldte dertil den franske vejingeniør *Jean Marmillod* i 1764. I 1761 udsendtes ekspeditionen til (det lykkelige) Arabien – hvorfra kun *Carsten Niebuhr* i 1768 vendte tilbage. 1763 indkaldtes *Johann Georg von Langen* til ophjælpning af skovene. *Erik Pontoppidan* havde i 1763-64 held til at udgive »*Danske Atlas*« – et samlet værk over forholdene i hele landet. Og i 1769 blev Det Kgl. Danske Landhusholdningsselskab stiftet.

MILITÆRETS KORT

Inden Videnskabernes Selskab i de 80 år blev færdige med deres store kortværk, var militæret dog blevet utålmodig. Der er brug for topografiske kort med henblik på at kunne bruge terrænet til at opbygge forsvarsværker, befæstede linier, planlægge indkvartering osv. Derfor fik hæren (ved Generalkvartermesterstaben) fra 1808 opgaven at fremstille egnede

topografiske kort. Dette blev yderligere effektiviseret ved oprettelsen af Generalstabens topografiske Afdeling i 1842, som frem til 1928 varetog kortlægning og udarbejdelsen af landkort i Danmark. I 1928 blev Geodætisk Institut oprettet ved en sammenlægning af flere opmålingsafdelinger.

KORTENES UDFORMNING

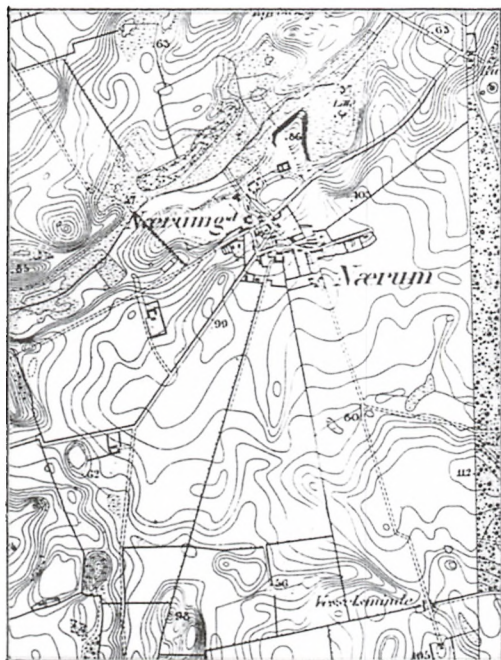
Allerede tidligt fastlagdes standarder for, hvad der skulle med på kortene, og hvorledes det skulle vises. Disse standarder er i det store og hele anvendt helt frem til nutiden. Det grundlæggende kort blev tegnet og trykt i målforholdet 1:20.000 og kaldtes *målebordsblade* (fordi deres indhold blev udført ude i terrænet på »måleborde«). De blev fra omkring 1900 trykt i farver. Efter Danmarks tilslutning til NATO blev denne korttype siden 1957 nyudgivet i målforholdet 1:25.000 og kaldt »4 cm-kort«, fordi 1 km på kortet vises som 4 cm. Hele Danmark dækkes af 405 kortblade. Dette fortsatte ved Geodætisk Instituts sammenlægning med to andre danske offentlige kortproducenter: Søkortarkivet og Matrikeldirektoratet under det fælles navn: Kort- og Matrikelstyrelsen fra 1989 (forkortet KMS).

Igennem hele perioden fra omkring 1810 til 2000 har kortproduktionen således været præget af stor ensartethed, både i målforhold, i indhold og i signaturer. Man har været meget nøjeregnende med at informere om kortgrundlaget (måleår, tegningsår, revisionsår) og man har – med meget få undtagelser – kun indtegnet det, der på revisionstidspunktet har kunnet ses i terrænet. Den store undtagelse er overtryk af ældre kort med nye jernbanelinier omkring år 1880 (en tid, hvor der blev anlagt mange jernbaner) – uden en revisionsnotits herom. Med andre ord - i den periode er kortene ikke historisk korrekte med hensyn til anlægget af baner.

Igennem disse næsten 200 år kan man ved kort, der er blevet revideret efter behov – med 20-25 års mellemrum - følge udviklingen i bebyggelser, veje og baner, skove, skel, havne, inddæmninger, forsvundne søer – og gendannede – osv. Og lige så vigtigt: Med hvert enkelt kort fra disse 200 år kan man danne sig et meget detaljeret indblik i en tidligere periodes landskab.

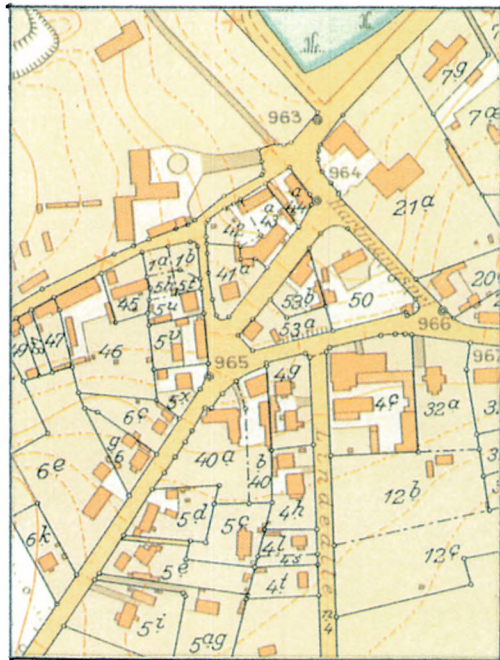
DET TOPOGRAFISKE MATRIKELKORT I SØLLERØD

I Søllerød Kommune er vi så heldige at have været genstand for et kartografisk forsøg: I 1930'erne gennemførte Direktoratet for Matrikulsvæsen og Geodætisk Institut et enestående forsøg med at fremstille en kortserie,

1855 0 1 km

Udsnit af »Kjøbenhavns Omegn i VI Blade«
Original i 1:20.000, her 1:25.000.

1940 0 200 meter

Udsnit af »Topografisk Matrikelkort«
(Nærum By). 1:4.000.

Der skulle en stærk organisation til for at opmåle og fremstille tilfredsstillende kort, og den fandtes i militæret. Denne organisation fik opgaven at opmåle og publicere de første moderne kort. Et af de i dag bedst kendte kom i 1853-1857 over Københavnsområdet i mål 1:20.000 (en korttype, der senere blev kaldt målebordsblade). De er den dag i dag en uvurderlig kilde til indsigt i landskabet for 150 år siden. Den videre kartografiske udvikling fik i Søllerød sit særlige udtryk i form af det Topografiske Matrikelkort i mål 1:4.000 fra 1940. Desværre var det for kostbart at holde vedlige, så det findes kun fra dette tidspunkt.

dækkende en hel kommune, hvor matrikulære oplysninger (matrikelskel og -numre) blev kombineret med topografiske oplysninger (højdekurver, arealanvendelse, bygninger, veje og vejnavne). Kommunen var Søllerød, og kortet forelå i 1940. Kortene blev udført i målforholdet 1:4.000 og omfattede ni kortblade, trykt i otte farver. Tillige blev fremstillet to oversigtskort i mål 1:8.000. Man tør sige, at vi i Søllerød (herunder Museet) er kartografisk privilegerede med disse kort.

Forsøget faldt således ud på bedste måde. Men det havde den ulempe, at det var meget krævende at holde ved lige. De matrikulære forhold blev suppleret frem til omkring 1960, og derefter måtte man også i Søllerød arbejde med to korttyper: Matrikelkortet og det topografiske kort fra Geodætisk Institut.

DE NYESTE KORT

Desværre er der de seneste år sket en udvikling i Danmark, der betegner et alvorligt brud på den 200-årige praksis. Fra 2002 er man ophørt med at trykke kort hos Kort- og Matrikelstyrelsen (KMS). Kortsalget er nedlagt, og man er henvist til at opsøge kortene digitalt. Man kan se nogle meget små udsnit (eller større områder i meget små målforhold) på PC-skærmen. Men det fordrer en storformat printer og store ark papir at få et kort ud på papir. Før man har et kort, må man investere i meget og kostbart udstyr, og man bør formentlig gennemgå et kursus f.eks. på DTU. Heldigvis har en specialforretning i landkort investeret i apparaturet, og der kan man bestille 1:25.000-kort i et hvilket som helst udsnit – i samme bladomfang som de tidligere trykte kort. Et sådant kort koster 169 kr, hvis man henter det selv. Og man kan få netop det udsnit af Danmarkskortet, man ønsker – hvilket indebærer, at man ikke uden videre kan henvise til et bestemt kort – kun f.eks. »Jenses kort«. MEN – det er et sørgeligt kort at tage nærmere i øjesyn!

I forhold til de trykte kort mangler en mængde oplysninger: Skel er udeladt (samlede bebyggede områder har dog en særlig bundfarve), der mangler referencenet (der på de tidligere 4 cm-kort er tegnet i et kvadratnet på 1x1 km og som refererer til UTM-nettet), skovmarkering skelner ikke mellem nåle- og løvskov, km-markeringer langs større veje er forsvundet, ligesom markeringer af milepæle og andre monumenter og mindsten. Oldtidsminder gengives nu samlet med et liggende x (tidligere vistes gravhøje ved **O** og andre stengrave med det liggende x - og adskillige er bortfaldet, andre er tilføjet). På de gamle kort var skovdiger af sten markeret – de er mange steder forsvundet på de nye. Navnestofet er reduceret i størrelse og omfang, der mangler f.eks. signatur for golfbaner (som dog fylder noget på et kort), kurvilledet er vist med en sær blegrød farve, væsentlige dele af kortet er trykt med blå: - åer, søer, mange navne knyttet hertil fremtræder svagt. Signaturer for veje er gjort smallere – de kan forveksles med jernbaner og er utydelige og forsvinder ved kopiering. Sådan kan man blive ved. Kronen på elendigheden er nok, at målestoksforholdet er forvansket: Det passer simpelthen ikke: Det nye

1995

Udsnit af 4-cm-kort 1514 II SØ Holte

Ca. 2002

Udsnit af 4-cm-kort »Jenses kort«.

Målebordsbladene blev fra omkring 1970 udarbejdet i mål 1:25.000 – med samme høje standard som tidligere og fortsat til hen i 1990-erne. Denne artikels triste anledning er forringelsen af standarden – som let ses ved sammenligning af 1995- og Ca. 2002-kortene. I håb om en forbedring – jo før jo hellere.

kort er 8% mindre end det gamle (dvs. at 10 cm på det gamle kort kun er 9,2 cm på det nye). Til trods for at den vedføjede målestok er rigtig, svarende til 1:25.000.

Helhedsindtrykket er et grumset kortbillede, som er meget dårligt at gengive, f.eks. som fotokopi, og derved også som bogillustration. Man kan selvfølgelig mene, at det er kortproducentens ret at fremstille et kort, som ikke lader sig kopiere. Men når kortet så samtidig bliver voldsomt forringet, så er bunden nået. Vores efterkommere får færre muligheder for at bruge vor egen tids »topografiske« kort i historiens tjeneste. Dertil kommer, at kortet kun er forsynet med ét årstal – årstallet for udprintningen i kortforretningen, som ikke refererer til kendte kartografiske begi-

venheder på kortet. I tilfældet Nærum, som illustrerer artiklen, ses f.eks. Gymnasiegrunden ryddet – det var i 2001. Men kortet er dateret 2005.

EFTERSKRIFT

Forfatteren har skrevet til KMS og til Nordisk Korthandel om kvaliteten af denne kortserie (som nu kaldes Kort25 eller DK25). Det siges, at der ikke er tale om, at digitaliseringen er årsag til miseren. Sidste udgave på papir var også digitaliseret. Det centrale problem er, at kortene nu udtegnes efter luftoptagelser (med henblik på revision hvert femte år) – og kun hvad der kan ses på luft-optagelserne kommer med på kortet. Der rekonstrueres ikke mere i terrænet som kontrol af kortets oplysninger forud for udgivelse. Skel medtages ikke, fordi de ikke er indmålt. Og selve det forhold, at kortene nu udgives som print (og ikke i trykt form) indebærer i sig selv, at linier bliver mere uldne, og at farverne vil variere afhængigt af printerfabrikatet. Det betyder også, at kvaliteten af det kort, man køber i Nordisk Korthandel, beror på, hvordan man dér udfører printet. Det forkerte målforhold vil dog blive rettet, og der vil i fremtiden blive tale om andre papir- og kortstørrelser, inddelinger m.v.

Man kan konkludere, at forfaldet i kartografien er sket med fuldt overlæg, og at der desværre ingen vej er tilbage. De folk, der evnede den kartografiske kunst er fratrådt, og deres redskaber er sandsynligvis forsvundet. Det er en ringe trøst, at historiske kort nu leveres digitaliserede, måske endog i god kvalitet. Nutiden bliver også til fortid – og den vil i fremtiden blive dårligt kartografisk belyst, medmindre de ansvarlige hurtigst muligt sætter ind på at gøre kortene tilfredsstillende både for producenten og for brugeren. Måske bliver vort selskab i fremtiden mindre »topografisk« fordi et vigtigt råstof mangler.

LITTERATUR

Kortlægning og historiske Studier – et værktøj, Peter Bredsdorff, Lokalhistorisk Afdeling ved Københavns Universitets historiske Institut, 1973.

Fra seks landsbyer til syv bydele af Jens Johansen, Historisk-topografisk Selskab, 1988.

Geodætisk Institut 1928-1978, Geodætisk Institut 1978 (de historiske afsnit går tilbage til 1500-tallet).

Kort og andre produkter fra Geodætisk Institut, 1986.

Topografisk Atlas Danmark, red. af Ruth Helkiær Jensen og Kr. Marius Jensen. Det Kgl. Danske Geografiske Selskab, 1976. Ikke at forveksle med *Topografisk Atlas, Danmark 1:100.000*. Kortbog, udgivet af Kort- og Matrikelstyrelsen siden 1982. Fra 2005 udgivet af Schultz i samarbejde med KMS.

Gamle Danmarkskort af Bo Bramsen, 1952.

Søllerød Tidende.

Ugeblad for
Beboere og Næringsdrivende i

Holte, Nærum, Vedbæk
og Skodsborg Postdistrikter.

Nr. 26.

Lørdag 3. Juli 1920.

3. Aarg.

Lokalaviserne

Det stod i avisen 1920

af Morten Trommer

Byhistorisk Arkiv – Søllerød Museum råder over en komplet samling af lokalaviser. Med deres overvejende lokale stof og først og fremmest lokale synsvinkel, kan disse, ud over at give et udmærket tidsbillede, afspejle Søllerød Kommunes udvikling frem mod i dag. Samtidig får man gennem Søllerød Tidende et billede af hvad der rører sig i det danske samfund.

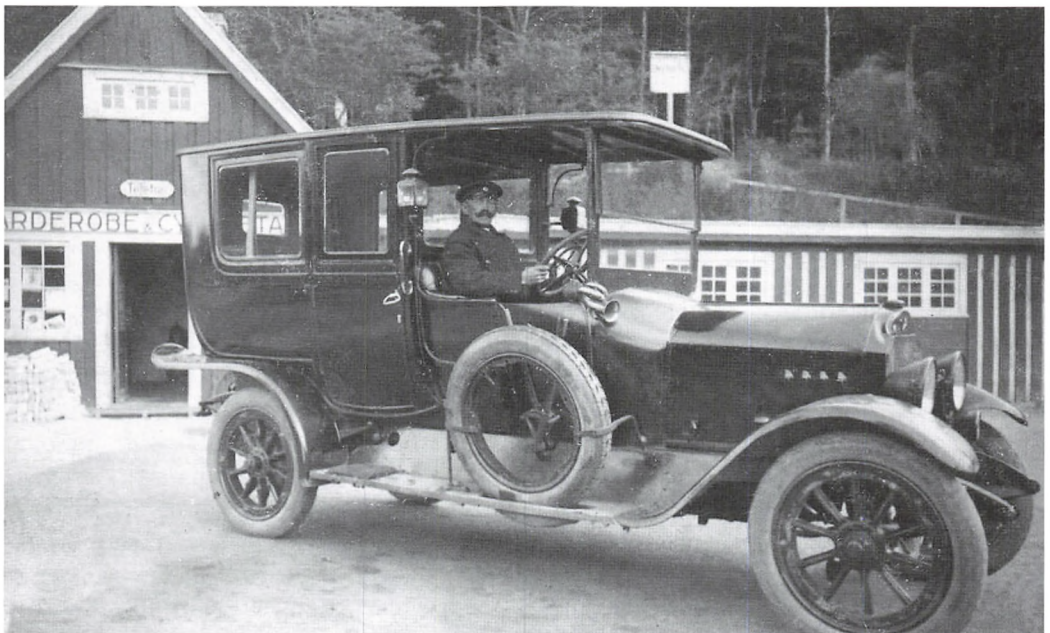
Morten Trommer er født 1953 og har været fast ansat på Byhistorisk Arkiv – Søllerød Museum siden 1998, fra 15. april 2005 som konstitueret leder af Byhistorisk Arkiv. Den tilbagevendende artikel med beretninger fra Lokalaviserne i Søllerødbogen begyndte i forbindelse med ændringen af Søllerødbogens format i 1994. Fra 1994 til 2000 redigerede arkivsekretær Anne-Lise Høck serien med udpluk fra Københavns Amts Avis under titlen »For 100 år siden«. Arkivar Morten Trommer overtog opgaven i 2001, og samtidig blev indholdet nu hentet fra den egentlige lokalavis, der fra 1915 blev udgivet for Søllerødeggen alene. Nu fem år senere er vi nået frem til året 1920.

RATIONERING

Dagligdagen i 1920 var stadig præget af verdenskrigen. Selv om det var mere end et år siden, at krigen sluttede, var der stadig varemangel. Især manglen på brændsel og følgerne heraf blev omtalt i Søllerød

Tidende. Den 23. februar kom en betænkning fra Indenrigsministeriet om indskrænkninger i forbruget af gas og elektricitet. Det betød, at man fra Holteværket nedsatte gastykket mellem kl. 21-05 »så kogning ikke kunne finde sted«. Samtidig indførte man gasrationering, hvor det tilladte gasforbrug blev fastsat efter husstandens størrelse. Opvarmning med elektricitet blev forbudt. I Vedbæk og Skodsborg, der fik deres forsyninger fra Strandvejsgasværket, blev trykket reduceret, så det kun var muligt at koge med gas i tidsrummene kl. 5-8, kl. 11-12.30 og kl. 16-19. Der blev indført forbud mod oplyste butiksvinduer, og de næringsdrivendes gasforbrug måtte ikke overstige, hvad der svarede til 1/3 af forbruget i 1913. Fra 1. april valgte man i kommunen at slukke for gadebelysningen, dog ville man bevare belysningen gennem skovene. Tilsyneladende blev gadelamperne tændt igen efter sommeren, for en holteborger foreslog i oktober, at man slukkede gadebelysningen på nætter med måneskin. Den energi, der herved blev sparet, skulle bruges på at genindføre to

Det var sikkert en god forretning at have hyrevogn ved Holte Station i 1920. Grundet brændstoffmangel var toggangen stærkt indskrænket. Taxaen på stationspladsen holder parat for at modtage kunder.
Byhistorisk Arkiv – Søllerød Museum. (By)

åbningsdage på de offentlige badeanstalter.¹ Kommunen havde på grund af manglen på brændsel skåret de oprindelige to ugentlige åbningsdage ned til én. Dette betød en ventetid på flere timer for at få sig et bad. For mange husstande kneb det med at holde varmen. Koks var for dyre for en normal husholdning, så det var ofte kommunale tørv, der kom i fyret. Med hensyn til de oplyste butiksvinduer og gassen gjorde man dog en undtagelse over jul og nytår. Fra 18. december til 2. januar måtte forretningerne have lys i vinduerne, og for private var der åbnet for gassen til midnat.

Togenes køreplan blev indskrænket, hvilket betød færre ankomster og afgang fra Holte Station. Der var således ingen forbindelse med hovedstaden mellem kl. 9 og kl. 14. Avisen mente, at den dårlige togforbindelse måtte fremskynde beslutningen om en busrute til København. Et konsortium bestående af vognmændene Jens Larsen, Rudersdal, Niels Larsen, Hans og Jørgen Rasmussen, Holte, søgte da også i november om tilladelse til at starte en busrute Rudersdal – Holte – København. Projektet fik støtte fra sognerådet, der kaldte togforbindelsen til København for »uforsvarligt mangelfuld«.

PÅSKEKRISEN

I marts oplevede danskerne en af de mest dramatiske politiske kriser i nyere tid. Med Tysklands nederlag i 1. verdenskrig var der opstået en mulighed for, at Danmark kunne få Sønderjylland tilbage. I februar og marts blev der afholdt folkeafstemninger i grænselandet om tilbagevenden til Danmark. Afstemningerne gav et klart flertal for en grænse lige syd om Tønder, men nord om Flensborg, altså en opdeling af det gamle, danske Sønderjylland. Den socialdemokratiske støttede radikale regering, med C.Th. Zahle som statsminister, respekterede afstemningsresultatet. Kong Christian den 10. ønskede derimod - støttet af de borgerlige partier - at Flensborg igen skulle være dansk. Den 29. marts, mens Folketinget var på påskeferie, afskedigede kongen den radikale regering og indsatte et forretningsministerium under ledelse af kongens advokat, Otto Liebe.² De Radikale og Socialdemokratiet betragtede kongens handling som grundlovsstridig - som et statskup. Socialdemokratiet og arbejderbevægelsen truede med generalstrejke. I nogle dramatiske døgn tilspidsede situationen sig. Der var store demonstrationer og regeringen trak militær til hovedstaden. En folkemængde samlede sig på Amalienborg Slotsplads og krævede republikken indført. Påskedag, den 4. april, blev man enige om et kompromis, og der blev udskrevet valg til folketinget.

Bort med G. S. Partierne!

Vælgere!

Mød og stem

på

Det konservative Folkeparti

Professor Axel Møller ✕

Ældre og svagelige Vælgere befordres gratis
til Valgstedet i Ny Holte Hotel ved Opringing
til Telefon Holte 546.

Husk, at enhver Stemme tæller med til Partiet
ved den endelige Fordeling af Mandaterne.

Ingen maa blive hjemme!

Forud for folketingsvalget den 26. april 1920 advarede de borgerlige partier kraftigt mod det økonomiske kaos, der efter deres opfattelse ville være resultatet af en sejr for »generalstrejkepartierne« og deres allierede. Annonce i Søllerød Tidende 24. april 1920. (By)

Selve påskekrisen omtalte Søllerød Tidende kun i en enkelt artikel, hvor redaktøren valgte at understrege, at avisen var upolitisk og upartisk og derfor ikke kunne tage del i den aktuelle diskussion.

GENFORENINGEN

En stor begivenhed i 1920 var Sønderjyllands tilbagevenden til Danmark. Den 15. juni blev den nye dansk-tyske grænse officielt anerkendt i Paris. Danmark var blevet 4000 km² større og havde fået 160.000 nye indbyggere. For sønderjyderne var den »rigtige« genforeningsdag dog den 10. juli. Den kongelige familie var ankommet med hjuldamperen *Dannebrog* til Kolding. Herfra fortsatte man i biler til den gamle grænse ved Frederikshøj mellem Kolding og Haderslev, hvor 70.000-80.000 mennesker havde taget opstilling langs landevejen. Kong Christian den 10. opfyldte en gammel spådom, da han red over grænsen på en hvid hest og sluttede af med en kort andagt i Tyrstrup Kirke, hvor han skulle

Dansk valgplakat fra afstemningen, i 1920, om Slesvigs fremtidige tilhørsforhold. I valgkampen blev der spillet på alle nationale tangenter. På denne plakat er vi er i den nordiske mytologi. Guden Heimdal vogter gudernes bolig, Asgård. På broen står Bifrost, han kan se hundrede mile og »kan høre græsset gro og ulden vokse«. Hans Gjallarhorn, der kan høres over hele verden, skal kalde guderne frem til Ragnarokskampen. Ragnarok er opgøret mellem aser og jætter. Efter en frygtelig kamp går aserne til grunde og finbulvinteren lægger sig over jorden og tilintetgør alt levende. Symbolikken på plakaten er tydelig, da der på hver sin side af broen står det danske og tyske rigsvåben. (By)

Genforenings- dagen!

Alle Flag til Tops!

**Alle moder ved Folkefesten
i Nærum.**

**Lad det blive en Dag, hvor
alle forenes i fælles Følelse
for og Glæde over vore
tabte Landsmænds
Tilbagevenden.**

*Gør Dagen til en smuk Dag,
en minderig Dag.*

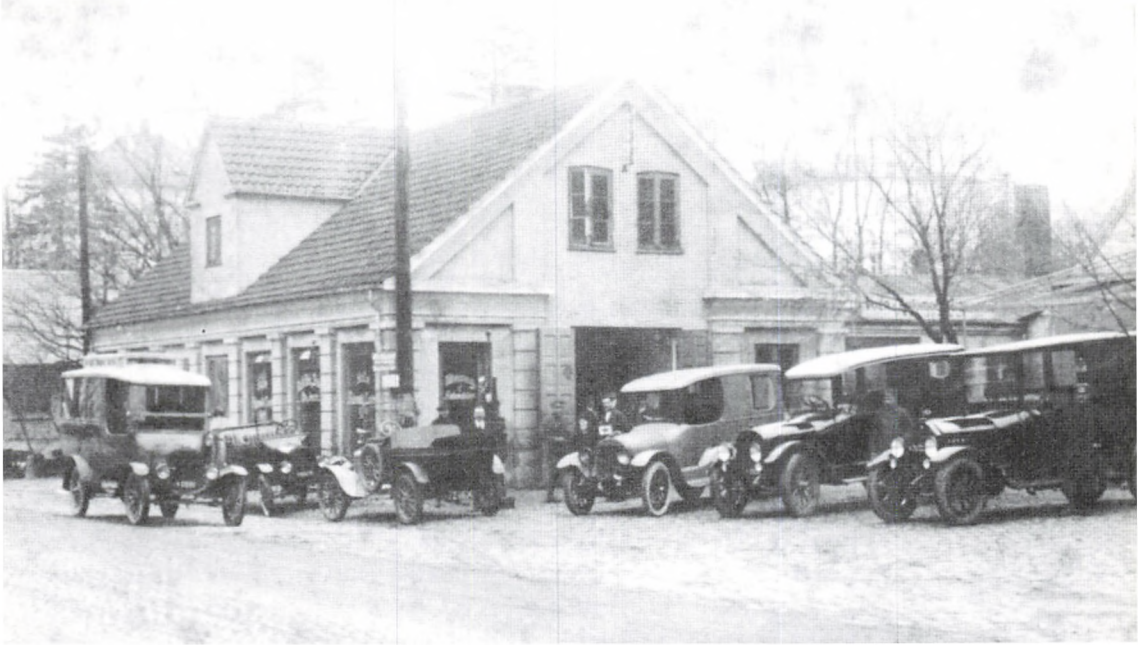
binde hesten ved et hyldetræ. Den 11. juli kulminerede det hele med en folkefest på Dybbøl Banke, hvor op mod 100.000 sønderjyder deltog. Hvad kongen havde mistet af popularitet under påskekrisen, vandt han tilbage i Sønderjylland, hvor befolkningen hyldede ham overalt.

Genforeningen gav også i Søllerød anledning til at samle borgerne. Hvor avisen stort set ikke nævnte påskekrisen, blev der brugt megen spalteplads på genforeningen. De nationalistiske vendinger fik frit løb

Den omdiskuterede grund på hjørnet af Kongevejen og Øverødvej. Fotografiet fra Stationsvej mod Øverødvej er fra 1912. Det gamle skovløberhus lå på sin den plads, hvor det var opført omkring 1790, og var i 1920 »den sidste rest af landlig idyl« i Holte. Men som arkitekt Viggo Sten Møller skrev i sit forslag til et parkanlæg på grunden: »Holte er ved at blive en By, i hvilket et ordnet Anlæg vil passe bedre end en Mark – hvor smuk den sidstnævnte end kan være«. Skovløberhuset blev revet ned efteråret 1920. Mange forslag til grundens udnyttelse så dagens lys, blandt andet en rundkirke i bornholmsk stil. Først i begyndelsen af 1940'erne blev den ældste del af Søllerød Rådhus opført på grunden. (By)

i beskrivelserne af Sønderjyllands tilbagevenden til fædrelandet. I flere måneder blev der bygget op til den store genforeningsfest, der skulle afholdes i kommunen. K.F.U.M. i Vedbæk tyvstartede med en sønderjysk fest på Vedbæk Hotel. De ville skabe »en smuk national fest«, der havde veteranerne fra 1864 som æresgæster. Man holdt festgudstjenester i både Søllerød og Vedbæk. Da den store folkefest løb af stabelen i juli måned, havde avisen i over en måned beskrevet festens program og opfordret borgerne, unge som gamle, til at møde op. Det var derfor en stor skuffelse for avisen, at der var under tusind mennesker på festpladsen.

På billedet, der er fra vinteren 1921-22, ses vognmand Chr. Hedetofts forretning Holte Automobilcentral, indrettet i og omkring Hotel Nyholtes gamle rejsestald på Kongevejen. Til venstre holder Holte-Skodsborgbussen og i midten den grå sygebil, der er omtalt i Søllerødbogen 2005, s. 107 & 109. Chr. Hedetoft blev efter sin ansøgning til sognerådet i 1920 tildelt buskørslen i Søllerød Kommune. (By)

I KOMMUNEN

Det var stadig trafikanternes dårlige opførsel, mangelfulde veje og fortove, skoler, kriminalitet og ulykker, der optog mest plads i avisen. En telefonstrejke tidligt på året fik også sindene i bevægelse. Den spanske Syge blussede i en kort periode i begyndelsen af året op, men forsvandt lige så hurtigt igen.

Spørgsmålet om kommunens opkøb af hjørnegrunden Kongevejen – Øverødvej, og hvad den skulle bruges til, var et af de store emner i 1920. Det gamle skovløberhus ved Kongevejen stod og forfaldt, og flere ønskede det væk, da det tog udsynet for trafikanterne og forhindrede en regulering af krydset. Den unge arkitekt *Viggo Sten Møller*⁴ havde dog større visioner end blot en trafikregulering. I en artikel 22. juni så han på arealet muligheden for et haveanlæg med store græsplæner i stil med Hellerup Strandpark. I anlæggets baggrund ind mod Geels Skov forestil-

lede han sig en bygning i op til to etager med fladt tag. En bygning i stil med Marienlyst Slot i Helsingør. Bygningen skulle anvendes til klub- og foredragslokaler med restaurant, forstbolig, museum, bibliotek, apotek og offentlige kontorer. Selv om avisen støttede forslaget, måtte Viggo Sten Møller den 11. december konstatere, at det eneste, der var sket på hjørnegrunden, var, at det gamle forfaldne skovløberhus var blevet revet ned.

Megen plads i avisen fik spørgsmålet om etableringen af en busrute, der kunne forbinde østsognet med vestsognet. Emnet havde været debatteret i flere år, men i september inviterede Nærum Grundejerforening bestyrelserne fra samtlige grundejerforeninger i Søllerød Kommune til et møde. På mødet vedtog man at forsøge ved aktietegning at få de nødvendige midler tilvejebragt. *P. Scheel* fra Hørsholm, der repræsenterede Strandvejs Bilerne, var med til mødet. Han foreslog, at den nye rute blev varetaget af dette selskab. Søllerød Tidendes redaktør, *A. Elnæs*, der var kasserer i Holte Grundejer- og Kommunalforening, glemte helt avisens erklærede upartiske holdning, da han varmt anbefalede, at Strandvejs Bilerne skulle varetage driften af ruten. Det fik en række lokale vognmænd til at fare i blækhuset. Bl.a. blev Elnæs anklaget for ensidigt at varetage Erhvervspartiets interesser. Formanden for Holte Grundejer- og Kommunalforening, *J. Steger*⁵, forsikrede, at det blot var et tilfælde, at flere af bestyrelsesmedlemmerne i grundejerforeningerne samtidig var medlemmer af Erhvervspartiet. Projektet var udelukkende sat i gang »for at skaffe en billig og bekvem trafik mellem Holte og kysten«. Elnæs forsvarede sig også i avisen. I en artikel påpegede han, at forslaget om at bruge Strandvejs Bilerne var fremsat af hofjuveler *Michelsen*⁶ fra Skodsborg, der var den egentlige fader til Strandvejs Bilerne og skyld i, at størstedelen af aktiekapitalen var anbragt i Søllerød Kommune. Elnæs mente derfor, at man med rette kunne kalde selskabet et lokalt foretagende. Den 16. oktober gav Sognerådet de lokale vognmænd ti dage til at komme med et forslag til en busrute, og den 23. oktober kan Sognerådet meddele, at de har fået to ansøgninger om at drive ruten. Den ene fra Strandvejs Bilerne og den anden fra den lokale vognmand *Chr. R. Hedetoft*⁷. Sognerådet tøvede og ved årsskiftet havde man endnu ikke offentliggjort, hvem der skulle drive ruten⁸.

SØLLERØD TIDENDE

Søllerød Tidendes redaktør var i begyndelsen af 1920 stadig *Laurits Christian August Elnæs* (1885-1922), der havde overtaget posten i 1919⁹.

Announce i Søllerød
Tidende 30. december
1920. (By)

Abonnér paa „Søllerød Tidende“.

Prisen er kun 3 Kr. pr. Aar.

Den 6. marts 1920 købte Elnæs avisen. Allerede ugen efter meddeles det, at han har indgået et makkerskab med den tidligere redaktør *A. Lauridsen*¹⁰. De to var blevet enige om at drive bladet i forening. A. Lauridsen blev ansvarlig for redaktionen, mens A. Elnæs stod for den daglige ledelse af bladets kontor og selve administrationen. Bladet var stadig gratis, men på grund af stadig stigende udgifter, ville annoncepriserne blive forhøjet med 25 %. Den 20. marts meddeles det dog, at den enorme stigning i priserne på papir, trykning, porto og øvrige omkostninger nu var blevet så stor, at stigningen på annoncepriserne ikke var nok til at dække bladets udgifter. Fra den 1. april ville avisen koste 3 kr. om året i abonnement. Det var avisens håb, at læserne ville forstå dette, da man mente, at bladet havde opnået *»almindelig anerkendelse som eksistensberettiget og at ingen ville vægre sig ved at yde sin støtte ved at tegne abonnement«*. Den 10. juli nærmede man sig 1000 abonnenter. Selv om redaktøren erklærede, at det var ham magtpåliggende at gøre bladet så læseværdigt som muligt, betød de to nye ejere ikke den store forandring for avisen. De fortsatte den upolitiske linie, men tog dog klar afstand fra den yderste venstrefløj. En del artikler blev stadig hentet fra andre aviser og blade. Noget nyt var en føljeton af Charles Dickens. Avisen indeholdt flere illustrationer end tidligere. Annoncerne fyldte omkring halvdelen af avisen.

SØLLERØD TIDENDE 3. JANUAR 1920 - 28. FEBRUAR 1920

Område: Søllerød Kommune. Udgivere: *Arne Hammer* og *Alex Kappel*. Redaktør: *August Elnæs*, Holte. Redaktion: Stationsvej, Holte. Oplag: Ca. 2000. Udgivelseshyppighed og -tid: 1 g/uge, lørdag. Pris: gratis omdelt til alle skatteydere i Søllerød Kommune

SØLLERØD TIDENDE 6. MARTS 1920

Område: Søllerød Kommune. Udgiver: *August Elmæs*. Redaktør: *August Elmæs*, Holte. Redaktion: Stationsvej, Holte. Oplag: Ca. 2000. Udgivelseshyppighed og -tid: 1 g/uge, lørdag. Pris: gratis omdelt til alle Skatteydere i Søllerød Kommune

SØLLERØD TIDENDE 13. MARTS 1920 - 27. MARTS 1920

Område: Søllerød Kommune. Udgivere: *August Elmæs* og *A. Lauridsen*. Redaktør: *A. Lauridsen*, Holte. Redaktion: Stationsvej, Holte. Oplag: 2200. Udgivelseshyppighed og -tid: 1 g/uge, lørdag. Pris: gratis omdelt til alle Skatteydere i Søllerød Kommune

SØLLERØD TIDENDE 10. APRIL 1920 - 30. DECEMBER 1920.

Område: Søllerød Kommune. Udgivere: *August Elmæs* og *A. Lauridsen*. Redaktør: *A. Lauridsen*, Holte. Redaktion: Stationsvej, Holte. Oplag: 2200. Udgivelseshyppighed og -tid: 1 g/uge, lørdag. Pris: 3 kr. for årligt abonnement.

Den efterfølgende samling af artikler er afskrift fra avisen og er gengivet med de evt. trykfejl, der måtte være.

TUGTHUSFANGE NR. 619

31.01.1920

En meget farlig Forbryder, Frederik Leicht Jensen, satte sidste Lørdag Nat en slem Forskrækkelse i Beboerne i Holte og Omegn. – Leicht Jensen, der er flygtet fra en Sindsygeanstalt i Aarhus, hvor han var indlagt til Observation, har altsaa forstaaet at undgaa Politiet, uagtet han gik meget aabenlyst til Værks og alle Steder, hvor han brød ind, opgav sit Navn.

At han er naaet saa langt uden at blive fanget, maa vel nærmest have sin Aarsag i Telefonstriken. Telefonen er Politiets bedste Vaaben ved Efterretningsvæsenet, og man hjælper sig saa under Striken, saa godt man kan, skriftlig; men her er altsaa igen et Bevis for, at Telefonen er meget nødvendig for hele Samfundet, og at de Strikende daglig faar et større og tungere Ansvar at bære. –

Leicht Jensen brød ind tre Steder i Skovridergaardens Villaby uden dog at faa noget særligt stort Udbytte. Det ene Sted stjal han to Revol-

Det var her i Skovridergårdens Villaby, at tugthusfange nr. 619 brød ind tre steder. Fotografiet, hvor vi ser mod syd i retning Lyngby, er optaget af Frida Madsen 1917. (By)

vere, der dog ikke var ladte, men den ene var en simpel Hundepistol, og den kastede han fra sig paa Landevejen, hvor Politiet fandt den. – Med den anden Revolver, der var udmærket, men uladt, kørte Leicht Jensen op over Geels Bakke og videre ad Kongevejen; men det er jo opad hele Vejen, og et Stykke oppe ligger Fiskehandler Nielsens Villa, der er som skabt til et Indbrud. – Tyven slog en Rude ud og gik lige ind i Soveværelset, hvor Familien laa og sov. Tyven satte Revolveren paa Hr. Nielsens Kind og holdt Tyvelygten lige op til Ansigtet, derved vaagnede Hr. Nielsen og spurgte: hvem er det?

Tyven svarede: Det er Tugthusfange Nr. 619; hvor er Deres Penge? naa skynd Dem; ja, Pengene ligger vel for resten under Deres Hovedpudder. Og derefter stak han Haanden ind under Puderen og tog Hr. Nielsens Tegnebog, hvori var 500 Kr. og nogle Papirer. –

Han sorterede Papirerne fra og lod dem ligge, og derefter tog han et Guldur samt et Sæt Tøj. Han tog et Par Støvler og spurgte Hr. Nielsen, hvilket Nr. han brugte, men da han ikke kunde passe dem, kastede han dem hen ad Gulvet, og idet han gik ud, stadig med Revolveren rettet mod Nielsens Ansigt, sagde han: De kan sige til Statspolitiet, at det er Leicht Jensen, der har været her.

Hr. Nielsen, der hele Tiden ikke turde røre sig, (at Revolveren var uladt, kunde han jo umulig tro) sagde til Tyven, at han havde saa haardt

Fiskehuset

Vilhelm Nielsen.

Tlf.294. Stationsvej, Holte. Tlf.294.

Første Kl. Varer.
Fisk bringes overalt.

Annonce for fiskehandler Nielsen, der blev udsat for det voldsomme røveri i sin villa på Kongevejen. Annonce i Søllerød Tidende 28. februar 1920. (By)

Brug for sine Penge, hvor til Tyven svarede: Nu har jeg været indespærret i Tugthuset i 5 Aar, nu er det min Tur til at faa Penge; Tabet af Pengene kommer De nok over. –

Det er jo en hel Film, der her er foregaaet, – og det er for en Filmsforfatter en udmærket Dessin, men det er en Selvfølge, at Beboerne den næste Nat ikke fik ret megen Søvn, og det var en stor Lettelse at erfare, at den farlige Tyv var anholdt i Næstved af Statspolitiet. Politiet var paa Jagt efter Tyven hele Søndagen og Natten med, men Leicht Jensen er selvfølgelig kørt bort fra Egnen paa sin stjaalne Cycle. Han gjorde ogsaa Indbrud i Rudersdal og Birkerød samt Lyngby, og alle Vegne med stor Frækhed.

Der spørges, hvorfor Hr. Nielsen ikke slog Revolveren fra Tyven, og nu bagefter viser det sig jo, at det godt kunde lade sig gøre, men bagefter er vi jo alle saa kloge, og hvis man selv havde været i den farlige Situation, var det jo ikke afgjort, at man slog fra sig, navnlig da der jo udmærket godt kunde have været flere Forbrydere udenfor, og det er jo ogsaa begrænset, hvad der kan udrettes naar man ligger ned.

Den farlige Forbryder er nu under sikker Bevogtning, hvad Beboerne i Holte og Omegn kun kan være tilfredse med.

SKATTELIGNINGEN

31.01.1920

I næste Maaned kan man vente Sogneraadets Indbydelse til »Frokost«, det vil sige, det samme som at hvis ikke Sogneraadet tror paa Selvangivelsen, faar man en tilsigelse til, overfor Sogneraadet at godtgøre Rigtigheden af det angivne. – Disse »Frokoster« betaler sig som Regel godt for Kommunekassen, da langt de fleste af de tilsagte bliver sat betydeligt op i Indkomst- eller Ejendomsskat.

HJØRNEGRUNDEN VED KONGEVEJEN

06.03.1920

Den meget omtalte Hjørnegrund ved foden af Geels Bakke i Ny Holte er stadig staaende Samtaleemne hos Beboerne. Det maa oprigtigt beklages, at Kommunen endnu ikke har Ejendomsretten over denne Grund, og for uindviiede ser det mærkeligt ud, at Sagen endnu ikke er i Orden. Men kun faa aner hvilket Taalmodighedens Arbejde der er forbundet med Erhvervelsen af dette Stykke Jord.

I sin Tid gik Bølgerne højt, fordi man tænkte at købe Grunden til Brug for et nyt Raadhus, men her sejrede dog den sunde Fornuft, saaledes at vi slap for denne enorme Udgift, og der toges rimeligt Hensyn til Beboernes Ønsker fra den østlige Del af Sognet.

Senere besluttede Sogneraadet at købe Grunden til Brug for et Apothek, en Teknisk Skole og et Kommunebibliotek m. m., og man tog i den Anledning fat med at forhandle med Landbrugsministeriet om Købet. Det trak ud med disse Forhandlinger, da Sagen baade skal til Skovrideren, Fredningsvæsenet og meget mere, og endnu i Dag er Købet ikke i Orden, hvad der er meget uheldigt.

Spørgsmaalet: Apothek er nu løst af privat Vej, væsentlig paa Foranledning af Holte Grundejer og Kommunalforening i Forbindelse med samtlige Sognets andre Grundejerforeninger, men denne Sags Løsen bør ikke bevirke at Kommunen mister Retten til at købe Grunden.

Man har da Lov at haabe, at Sogneraadet stadig viser sin Interesse for denne Sag og om muligt blot sikrer sig almindeligt Forkøbsret eller blot paa anden Maade bliver medbestemmende om Bebyggelsen.

FLAGENE

13.03.1920

bør i Morgen, Søndag den 14. Marts, vaje fra hver Flagstang i Sognet, som et Vidnesbyrd om, at vi er med i det historiske Øjeblik, da vore Brødre og Søstre i Syd afgive deres Stemme om at ville hjem – hjem til Danmark.

REDNINGSMANDEN THORUP

13.03.1920

Hvem denne Overskrift tager Sigte paa aner maaske de færreste, og dog er samme Mand en af vore Sognebørn og har været det i over tyve Aar. Mange har sikkert kendt ham fra hans Tid som Baadeudlejer ved Vejle- og Furesøen.

»Redningsmanden Thorup« kom til Holte i 1896 efter et begivenhedsrigt sømandsliv, der blandt andet havde indbragt ham redningsmedaljen. Henrik Jacob Thorup (1843-ca.1925) slog sig ned som bådudlejer i Holte, et virke han havde helt frem til 1916. Her ses han ved sin bådudlejning ved Vejlesø i 1915. Foto Th.A. Collin. (By)

Nu er Thorup gammel og nyder sit »Otium« paa Alderdomshjemmet i Søllerød, og i Anledning af, at han forleden Dag fyldte sit syv og halvfjerdsindstyvende Aar, er det, at her skal fortælles lidt om de Fortjenester, han har indlagt sig ved Livredning. Vel faa her i Landet har reddet saa mange Mennesker fra Døden som netop han, og det ofte med Fare for sit eget Liv. – Som Søn af en Skagboer var Thorup i Besiddelse af et jernstærkt Helbred, der kunde tillade ham – selv ved Vintertid – at tage en Dukkert i det kolde Vand, naar Omstændighederne og Pligtfølelsen krævede det af ham - - men det var om hans Redningsfortjenester her skulde fortælles, og han må nu selv fortælle:

»Det var i 1860, at jeg første Gang optraadte som Redningsmand; min Hjælpsomhed var dog ikke kærkommen, thi vedkommende – en Kvinde – havde selv søgt Døden ved at springe ud fra Langebro. Lidt komisk var forøvrigt Situationen, idet omtalte Dame bar Krinoline, der i Springet virkede som Faldskærm og hindrede hende i at synke.

At min Hjælpsomhed ikke belønnedes siger sig selv. Ligeledes næste Gang, et Aars Tid derefter, da et elskende Par frivilligt søgte Døden ved at springe i Vandet. Med en Pilkesnor havde de sammenbundet sig for at sikre sig at de led samme Skæbne. – Forsøget mislykkedes altsaa ved min

Tilstedekomst, men bevirkede dog, at den unge Mands Fader – for øvrigt en kendt Oliegrosserer – gav sin Tilladelse til, at det unge Par fik Lov til at følges ad i det Liv, de saa brutalt havde tænkt at give Afkald paa.

Aaret efter – paa selve Juleaften – var det en Fader og en Søn, jeg redede fra at drukne, og atter efter et Par Aars Forløb vovede jeg Pelsen for at redde et Par Tvillingebrødre med deres Kærester, to Tvillingesøstre, mærkeligt nok. De var kuldsejlede under en Lystsejlads. Det lykkedes mig kun at redde Mændene.

- Næste Affære foregik i Køge Bugt, hvor en Fader og Søn ufrivilligt var kommet til Søs ved Isens Skruning. – Faderen døde mellem Hænderne paa mig, medens Sønnen reddedes; men desværre i vanvittig Tilstand. Dette var min værste Tur og varede i 7 Timer.

Ogsaa næste Episode, hvor jeg optraadte som Redningsmand, foregik i Køge Bugt. En Skypumpe væltede et Lystfartøj med 8 Personer, som det alle lykkedes mig at redde. Det fortjener at bemærkes, at jeg som Løn for Hjælpen fik Lov til at betale 2 Drosker, der kørte de Skibbrudne bort, da vi var naaet ind til Land.

Saavidt Hr. Thorups Fortælling, der nok ved udførligere Beretning om de forskellige Episoder kunde give Stof til en hel Roman. - - Først efter en Del Aars Forløb kom en »Tak for Daaden« i Form af Redningsmedaillen og et lille Pengebeløb.

- Som ovenfor meddelt tilbringer Hr. Thorup sine sidste Dage paa det gamle, smukke Alderdomshjem ved Søllerød Sø. Her foretrækker

Den store stigning i antallet af motorkøretøjer krævede vejudvidelser og ny belægning på vejene. Her er det et vejarbejde på Trørødvej, der er i gang. Foto ca. 1920. (By)

han i Ro at være fremfor hos sine velhavende Børn. Fra sit lille Værelse, »Kahytten«, som han kalder det, kan han sidde og overskue Søllerød Sø; men ingen Raab derudefra fra Kuldsejlere eller fortvivlede Elskende paakalder hans Hjælp.

UDSAT ARBEJDE

20.03.1920 En paatænkt Udvidelse af Strandvejen i Vedbæk ved Enrum er udsat indtil videre. Aarsag: Mangel paa Moneter.

HAN FALDT I SØVN

10.04.1920 Forleden Dag fandt en Dreng en Mand siddende opad et Træ paa Vejlesøvej – dybt sovende. Ved Siden laa en Motorcycle. – Da det stedlige Politi kom til, lykkedes det at faa »Herren« vækket. – Det viste sig, at han til daglig var Tjener – paa et københavnsk Hotel – men havde følt Trang til at give Partiet, hvilket nutildags jo blandt andet sker ved at optræde pr. Motor. – Efter en bevæget Dag, stillede Naturen Krav om Hvile. – Herren fortsatte den afbrudte Søvn i Detentionslokalet, og Motorcyclen, som viste sig at være Tyvegods, kom tilbage til sin retmæssige Ejer.

HOLTE BOLDKLUB

24.04.1920 Paa Banen ved Grünersvej spillede i Søndags Kl. 12 en Træningskamp mellem Islands Brygges Idrætsklub og Holte Boldklub. Førstnævnte Klub sejrede uden særlig fin Kamp med 5 Maal mod 2. – Da Banen paa Grund af det stærke Regnskyl var blevet saa opblødt, blev den ganske umulig at spille paa. Udførlig Referat af Kampen synes at være overflødig, da begge Holdene endnu manglede Træning i Sammenspil, og det daarlige Vejr gjorde sit til at ødelægge Spillet. En ny Holtespiller ved Navn Bille viste sig at være i særlig god Form. Kampen endte, som før nævnt, med en Sejr for Islands Brygges Idrætsklub.

VALGAFTENEN

24.04.1920 Paa Ny Holte Hotel vil man Valgafteftenen kunne nyde Musik af den faste Duo og holde sig underrettet om Valgudfaldet, idet Hotellet har sikret sig Ritzaus Telegrammer. – Antagelig erholder Hotellet Polititilladelse til at holde aabent udover den sædvanlige Lukketid. – Der vil sikkert blive stort Besøg, og forhaabentlig vil alle optræde med Ro og Orden.

HOLTE FOREDRAGSFORENING

15.05.1920

Det har været Tanken at bringe Medlemmerne en underholdene og fornøjelig Aften, idet den meget kendte Tegner Storm Petersen, som i øvrigt bor herude paa Mothsgaard, har lovet at ville assistere; Hr. Storm Petersen har imidlertid hidtil været forhindret; et Engagement i Gøteborg og en Udstilling i Tivoli har lagt Beslag paa hans Tid; men som sagt, Medlemmerne kan sikkert glæde sig til at opleve en fornøjelig Aften i nær Fremtid.

GENFORENINGSDAGEN

12.06.1920

Endnu ved Redaktionen Slutning er det ikke fastslaaet, hvilken Dato der bliver den officielle Genforeningsdag; derimod kan vi med Hensyn til, hvad der vil ske oplyse følgende: Der vil under Medvirkning af ca. 30 Foreninger fra Sognet, politiske og upolitiske, blive afholdt en *Folkefest* ved Nærum Kostskole i dennes Park.

Hovedsamlingssteder bliver ved Vedbæk Hotel og ved Søllerød Hotel Genforeningsdagen Kl. 12 med Afmarsch Kl. 12½ til Festpladsen under Musik. Efter at der er budt Velkommen, vil der blive talt for Kongen, hvorefter Hovedtalen finder Sted. Afslutningen foretages af Sognepræsten.

Løbesedler om, hvad Dag Festen holdes, vil blive uddelte til Beboerne ved Spejderne, som ligeledes mod Afgivelse af Kontrolmærke for Belø-

Veteranerne fra krigen 1864 ved den store genforeningsfest i Søllerød Kommune. På trods af det stort anlagte arrangement, hvor mere end 30 foreninger medvirkede, mødte mindre end tusind mennesker op på festpladsen ved Nærum Kostskole. Foto fra Søllerød Tidende 17.07.1920. (By)

bet er bemyndiget til at modtage Bidrag fra de, som maatte sympatisere med Sagen.

Festkomitéen meddeler, at den vil sætte megen Pris paa, at der møder saa megen kvindelig Ungdom som muligt, hvidklædte med Dannebrogsgflag. Det er Meningen at dette levende Dannebrogsgflag skal danne Spidsen af Folketoget.

- - -

Vi skal i Tilknytning til ovenstaaende føje følgende Henstilling til Beboerne: Enige i noget og uenige i meget, lad os dog være enige i et: Paa Genforeningsdagen samles vi alle i Endrægtighed og Fordragelighed til en Tak for den skønne Gave, som denne Dag skænker vort Folk og med Villie til i Fremtiden at gøre hver sit til, at der skabes vore genvundne Brødre og Søstre Følelsen af og Forvisningen om, at dets gamle Moder: Danmark med Tåknemmelighedens Taarer blandet med Smil tager imod dem og vil holde trofast fast ved dem og alt, hvad dansk er.

Mød alle og gør Dagen til en smuk Dag, til en minderig Dag.

VALGMØDERNE I SOGNET

10.07.1920

At det her i Sognet gaar varmt til ved disse Møder fremgaar af at to Talere ved et Møde i Mandags i Holte kom i Klammeri og at den ene gav den anden en Lussing. Begge Talere slog dog koldt Vand i Blodet, og inden Mødet sluttede var Forligsmanden unødvendig.

KAFFE OG KAGER

04.09.1920

Forleden Dag var en Klasse københavnske Kommuneskolebørn paa Skovtur med deres Lærer; da Børnene passerede Rudegaard, fremkom en af dem med den Bemærkning, at det vilde have været rart, om man skulde have drukket Kaffe der; Ejeren, Hr. York, som tilfældigvis opholdt sig i Nærheden og hørte Bemærkningen, lod resolut Ønsket efterkomme og inviterede hele Flokken indenfor. – At Invitationen modtoges, og at man kvitterede for Traktementet med et dundrende Hurra, er en Selvfølge.

FRU ELNA FENSMARK

11.09.1920

som for et Par Aar siden afhændede sit Kursus i København og slog sig ned her i Holte, kan lige saa lidt som kendte sceniske Kunstnere give helt Afkald paa sin tidligere Virksomhed. I Foraaret foretog hun en vellykket Tourné til Aarhus, Odense og Sydfyn med sine omspurgte

Fru Elna Fensmark der lagde provinsen ned med sin ekvilibristiske håndtering af nål og tråd. Foto fra Søllerød Tidende 11.09.1920. (By)

Demonstrationskursus i Kjølesyning.

Om kort Tid lægger hun ud paa ny og denne Gang bliver hendes Rejse af længere Varighed, da saa spredte Byer som Storehedinge, Kerteminde og Hammel med Længsel imødeser hendes Ankomst.

Fru Fensmark nævnes i de fynske Referater som Ekspert og Kunstner paa sit Omraade. Paa ufattelig kort Tid lærer hun sine Elever at klippe og sy mere end en halv Snes forskellige hypermoderne Kjoler, beregnet for ældre og yngre, saavel som Børn. Hendes Undervisning er klar og tydelig, afpasset efter hver Elevs Smag.

HOLTE BOLDKLUB

09.10.1920

I Morgen Søndag Kl. 11 skal H. B. I kæmpe deres farligste Kamp i denne Turnering. Modstanderne Skovshoved I er det Hold, vores egne har mest Respekt for, og man vil sikkert faa en god Kamp at se paa Grünersvej i Morgen. H. B.s første Hold er for Tiden i fin Træning, og vil Holdet blot vise den nødvendige Energi og placere sig lidt bedre end sidste Søndag, er det ikke umuligt det kan sejre

Holte Boldklubs førstehold, der ifølge Søllerød Tidendes reporter, ville have opnået meget bedre resultater, hvis de ikke altid var forfulgt af uheld, partiske dommere og dårligt vejr. Foto fra Søllerød Tidende 09.10.1920. (By)

Sejren er næsten det samme som at vinde Turneringen, og det maa anbefales Beboerne at overvære denne Sportsbegivenhed for at overbevise sig om, at Holte Boldklub virkelig er i Stand til at spille Fodbold som er værd at se paa.

AUTOMATISK BENZIN-TANK

30.10.1920

Brødrene Hedetoft, Holte Automobilcentral, har ved deres Forretningslokale ved Nyholte Hotel ladet indrette en automatisk Benzintank. Anlægget, der er foretaget af det danske Petroleumsselskab, er tip-top, nyeste nyt paa dette Omraade. – Benzinpriserne er de for København gældende, og der vil blive stor Søgning. Beliggenheden er jo ogsaa fortrinlig.

Announce i Søllerød
Tidende. 16.
oktober 1920. (By)

Mit Kursus i Chalithenics

begynder

Tirsdag d. 19. Oktober

paa Ny Holte Kommuneskole Program kan afhentes paa Skolen hos Hr Pedel Jacobsen hver Dag imellem 3—4.

Ærbødigst
Charles Scheiding.

GUMMI FOR EN VILLA

11.12.1920 Det forlyder, at en større Villa-Ejendom her paa Egnen er solgt for et Beløb af ca. 138,000 Kr., som erlægges i Form af Gummiringe.

GASFORSYNINGEN

11.12.1920 Der klages fra flere Sider stadig over den mangelfulde Gasforsyning; det er at haabe, at der bliver saa meget Tryk paa Tilførselen til den forestaaende Jul, at Hjemmene kan stege deres Gaas eller Flæskesteg samt bage deres Kager. — Ellers bliver Bagerne jo overbebyrdede.

SOGNET RUNDT

30.12.1920 Det har nu i flere Aar af og til været på Tale, at det af mange Grunde vilde være ønskeligt, om der fandtes bedre Forbindelsesforhold mellem Sognets østlige og vestlige Del.

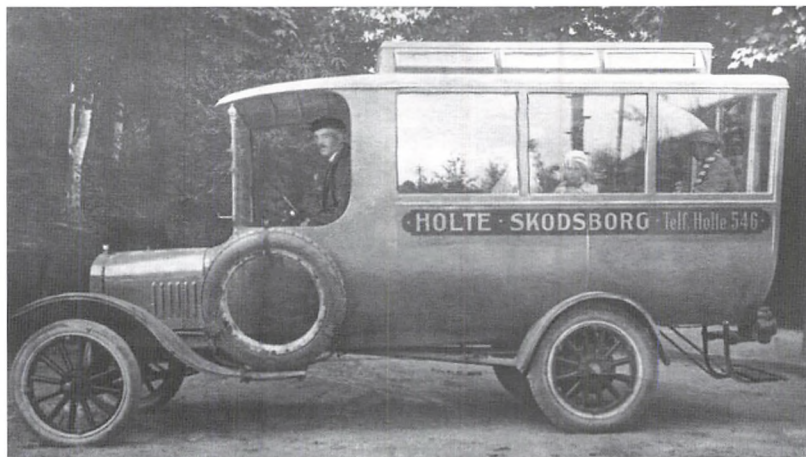
Dette foranledigede – som det vil erindres – at Bestyrelserne for Sognets Grundejerforeninger tog sig for at søge Sagen løst ved Rejsning af en Kapital blandt Beboerne, og selv om dette – saa vidt vi ved – ikke er lykkedes, fortjener de Herrer dog Tak, fordi de har bragt Spørgsmaalet frem og nu er naaet saa vidt, at Opgaven nødvendigvis maa realiseres, eftersom deres Aktion har foranlediget, at der fra flere Næringsdrivendes Side er rettet Henvendelse til Sogneraadet om at erholde Tilladelse til for egen Regning at sætte fast Rutekørsel i Gang – ja, en Enkelt af Ansøgerne er – efter hvad vi har bragt i Erfaring – allerede saa vidt, at han har Vogn parat til at køre og har haft dette i de sidste 10 Dage.

Ikke desmindre sker der intet, og dette til Trods for, at Sogneraadets Formand i Raadets sidste Møde paa Foranledning af en Forespørgsel fra Hr. Overlærer *Lorentzen* oplyste, at det kunde ventes, at Kørselen meget snart vilde blive paabegyndt.

Det er os uforstaaeligt, at Sogneraadet eller rettere det af dette nedsatte Udvalg ikke har kunnet mande sig op til at træffe en Beslutning, da det véd, at store Dele af Befolkningen kræver en Ordning, og der tillige foreligger Tilsagn fra flere Hold om at træde til.

Nu maa der handles. Befolkningen har billigt Krav derpaa. Der er snakket nok.

Fredag den 13. maj 1921 blev der holdt prøvetur med den nye Skodsborgbus for sogneråd og presse. Der var enighed om, »at det var en dejlig vogn med god ventilation og bekvemme sæder«. 15. maj, pinsedag, åbnede Holte-Skodsborg ruten. Den blev straks en succes, med syv ture i hver retning. Bussen, en Ford T, blev kaldt kanarifuglen på grund af dens gule farve. På billedet fra 1921 har bussen chauffør Grant ved rattet. (By)

30.12.1920

Atter er et Tidsafsnit paa Hæld. Vi kan se tilbage paa en Række Begivenheder og haabe, at de indvundne Erfaringer maa have gjort os rigere og bibragt os den dybere Forstaaelse og Resignation, vi alle har behov.

Nationalt har Aaret bragt os den største Glæde, vi overhovedet har turdet nære Haab om at opleve; de danske Sønderjyders Tilbagevenden.

Politisk har vi været paa Randen af Opløsning, men dog holdtes de ubesindigste og mest yderliggaaende Kræfter nede, saa det lykkedes at bevare den ydre Ro. Økonomisk betegner Aaret et Vendepunkt. Vi er fra Højkonjunktur paa Vej til den modsatte Tilstand. Ser vi nu fremad, da sker det med Ængstelse og Uhygge. Overalt i Verden gærer det; der er Uro og Nød, Opløsning, Dyrtid, Arbejdsløshed, Raadløshed hos Regeringsmyndighederne. Lad os haabe, at vi her hjemme i vort gamle Fædreland maa kunne bevare Roen og Besindigheden og være besjælede af en Samfølelsens Redebondhed til ved forenede Kræfter at gøre vort yderste for at fri vort Land frelst igennem Tidens Brændinger.

Med dette Haab bringer vi vore Læsere Ønsket om
Et glædeligt Nytaar og
En Tak for det gamle Aar.

Red.

NOTER

- 1 Kommunens badeanstalter i 1920: Ny Holte Skole. Åben hver lørdag kl. 16-20. Nærum. Åben hver anden lørdag. Kl. 15-18 for kvinder og 18-20 for mænd. Vedbæk. Åben hver lørdag. Kl. 16-18 for kvinder og 18-20 for mænd. Prisen var 25 øre for brusebad og 50 øre for karbad.
- 2 Otto Liebe, 1860-1929, dansk jurist, som blev højesteretssagfører i 1889 og opnåede ry som en fremragende procedør. Kong Christian den 10.'s advokat. Liebes forretningsministerium sad fra 29. marts til 4. april 1920.
- 3 Der er tale om arealet, hvor Søllerød Rådhus ligger i dag. Her lå i 1920 et gammelt stråtækt skovløberhus. Kommunen var interesseret i at erhverve huset og hele marken, der hørte til. Jfr. Sandfeld: Fra Røjels bom til Holte Midtpunkt, s. 194 ff.
- 4 Viggo Sten Møller (1897-1990), arkitekt. Søn af overlærer ved Øverød Skole Josef Møller (se Søllerødbogen 2004, s. 171). Viggo Sten Møller har tegnet en del gode småhuse i Københavns omegn og en række feriehusene for Dansk Folkeferie, bl.a. *Middelfart ferieby* (nu nedrevet).
- 5 Jens Steger (1871-1928), købmand. Født i Falslev sogn ved Mariager. Købte i 1900 ejendommen med eksisterende købmandsforretning »Nye Holtehus« Stationsvej 14 i Holte. Opførte i 1911 en ny og større bygning samme sted. Yderligere tilbygning i 1915. Han var medstifter af Holte Bank og af Holte Grundejer- og Kommunalforening,

- bestyrelsesmedlem begge steder samt formand for sidstnævnte i en årrække. Medlem af Søllerød Sogneråd 1. april 1913 - 31. marts 1917, valgt på borgerliste som repræsentant for Det radikale Venstre. Genopstillede ikke i 1917. Jfr. Sandfeld: Det kommunale Styre i Søllerød, bd. II, s. 259 ff.
- 6 Carl Michelsen (1853-1921), hof- og ordensjuveler. Født i København. Tog studentereksamen ved Metropolitanskolen i 1872. Overtog ved faderens, hofjuveler Anton Michelsens, død i 1877 dennes forretning. En række store og kunsthåndværk udførte arbejder udgik fra hans værksted. På de store verdensudstillinger hævdede firmaet sig som et af de førende i hele Norden. Carl Michelsen, der blev hofjuveler i 1880 og ordensjuveler i 1898, deltog aktivt i arbejdet for dansk kunstindustris udvikling. Var en af initiativtagerne til Det danske Kunstindustrimuseum, der blev oprettet i 1894. Bosat i Skodsborg fra 1888 og senere mangeårig formand for Skodsborg Kommunalforening arbejdede han meget engageret for at værne om stedets skønhedsværdier (se Søllerødbogen 2002, s. 155 & 159). Medlem af Søllerød Sogneråds større del 6. marts 1906 - 31. marts 1909 og af Søllerød Sogneråd efter den ny kommunallov af 1908 1. april 1909 - 31. marts 1913, valgt på borgerlig fællesliste som repræsentant for Højre. Jf. Sandfeld: Det kommunale Styre i Søllerød, bd. I, s. 172ff.
 - 7 Christian Riber Hedetoft (1885-1960). Søn af mejeriejer P. Jensen Hedetoft, Dronninggård Mejeri i Holte. Chr. Hedetoft var oprindelig mejerist, men skiftede erhverv i 1918. Han lejede Ny Holte Hotels gamle rejsestald, der af ejeren H.P. Nielsen i 1919 var blevet ombygget til bilværksted. Her åbnede Chr. Hedetoft *Holte Automobil Central*. Ud over at have autoværksted, benzintank og garage udlejedes hyrevogne og en sygetransportbil (se Søllerødbogen 2005, s. 107 & 109). I 1923 omdannedes staldbygningen til salgs- og udstillingslokale, og bag denne opførtes et stort, helt moderne, autoværksted. I 1932 blev udstillingsbygningen nedrevet for at give plads for en udvidelse af Kongevejen med cykle- og gangstier. I stedet opførte Chr. Hedetoft i 1934, på den gamle hotelgrund, en stor fleretagers ejendom med udstillingslokaler nederst og lejligheder øverst. Ud mod Kongevejen opførtes et moderne, overdækket benzintankanlæg. I 1937 åbnede han en filial i Villa Rosenhøj på Vedbæk Strandvej, og i 1947 udvidede han i Holte med endnu en stor ny værkstedsbygning. Holte Automobil Centrals afdeling på Kongevejen lukkede i 1980. Benzintanken og værkstedsbygningerne er væk, men hovedbygningen Kongevejen 40 eksisterer endnu.
 - 8 Sognerådet besluttede 15. januar 1921 at tildele Chr. Hedetoft, Holte, kørslen på en rute fra Holte over Søllerød og Nærum til Skodsborg og Niels Baadsgaard, Søllerød, kørslen på en rute fra Holte til Vedbæk over Øverød, Gl. Holte og Trørød. Den 15. maj 1921 åbnedes ruten Holte – Skodsborg. På grund af store vejarbejder blev Vedbækkruten forsinket, og Baadsgaard sprang fra. Chr. Hedetoft overtog derfor også denne rute. Først sidst på sommeren 1922 kunne kørslen Holte – Vedbæk påbegyndes. Jf. Michael Sinding: De Blaa Omnibusser, 4ff.
 - 9 Jf. Søllerødbogen 2005, s. 111.
 - 10 A. Lauridsen, redaktør af Søllerød Sogns Tidende 19. januar til 20. februar 1915 og igen 1. januar til 31. december 1916. Jf. Søllerødbogen 2001, s. 137, og 2002, s. 149. Grundlagde Søllerød Tidende 1918 og var redaktør for samme 16. februar 1918 til 8. februar 1919. Jf. Søllerødbogen 2004, s. 161.

Søllerød Museum – Mothsgården

Beretning 2005

Af Niels Peter Stilling og Jens Johansen

Året 2005 har været præget af flere forhold, som har krævet særlig opmærksomhed, ud over den daglige drift med modtagelse og behandling af nye genstande, udstillinger, foredrag og guidede ture. Først og fremmest har den forestående kommunesammenlægning krævet møder og notater og overvejelser om den fælles fremtid for museumsvesenet i den kommende RUDERSDAL KOMMUNE. Indtil videre fortsætter museumsvirksomheden i Søllerød som hidtil og inden for de rammer, museumsloven udstikker for et statsanerkendt museum.

UDSTILLINGER

Fra 2004 fortsatte udstillingen ALLE TIDERS TRÅD til udgangen af februar 2005. Man kan sige, at succesen med den kvindeorienterede udstilling, hvor vi atter har taget udgangspunkt i vores store samling af kvindetøj, blev gentaget. På de to vintermåneder fik vi næsten ¼ af årets besøg. 2005 var jo også året, hvor H.C. Andersens 200-års dag skulle fejres. Søllerød Museum markerede digteren på flere måder: I foråret vistes en udstilling med kunstneren *Erik Bagges* festlige og skarpe illustrationer baseret på såvel kendte som mindre kendte eventyr af vores nationaldigter. HANS CHEMISKE ATMOSPHÆRE kaldte vi udstillingen med henvisning til Bagges moderne fabulering over H. C. Andersens eventyr tilsat nutidens »mekanik«. I efteråret formede ét eventyr grundlaget for en udstilling fortrinsvis henvendt til børn: NATTERGALEN SYNGER SÅ SMUKT tog afsæt i »Børn og voksnes nattergalebilleder« inspireret af H. C. Andersens smukke fortælling om Nattergalen. Kunstterapeut *Agnete Wendelboe* henvendte sig til børn på flere alderstrin og lod dem illustrere eventyret. Der blev arrangeret »maledag« og »male-workshop«, *Maria Stenz* læste eventyret op, og *Tom McEwan* afsluttede udstillingen som auktionarius ved salget af værkerne på udstillingens sidste dag. Til årets H. C. Andersens arrangementer på Museet hørte også en vandring i H. C. Andersens fodspor gennem det gamle Søllerød, som digteren besøgte i somrene 1864 og 1865.

Ved åbning af udstillingen »Nattergalen synger så smukt« den 7. oktober 2005 fortalte sognepræst i Gl. Holte og næstformand i Kulturudvalget, Kim Jacobsen, om H.C.Andersen. Udstillingens initiativtager, Agnete Wendelboe, berettede om udstillingens ide, mens Jens Johansen »forklædt« som kineser genfortalte eventyret »Nattergalen« ultrakort. Til lejligheden var inviteret et par skoleklasser – som altid et dejligt publikum.

Foto: Farrokh i avisen Det grønne Område (dgo) den 11. okt. 2005.

Årets mest ambitiøse udstilling handlede om VISITKORTÆSKER eller KUNSTEN AT PRÆSENTERE SIG, som udstillingen kom til at hedde. Den enestående udstilling var baseret på en samling af over 400 æsker fra 17- og 1800-tallet tilhørende teaterinstruktør *Wladimir Herman*. Få havde før hørt om visitkortæsker, - men efter udstillingen er der mindst 2.000, der har set de små vidundere i kunsthåndværk. Der kom jævnligt gæster fra fjerne lande, som havde hørt om udstillingen. I forbindelse med udstillingen udgav Museet Wladimir Hermans pionerværk: »Collecting Visiting Cards«. Det er gennemillustreret – og viser flertallet af de 400 visitkortæsker i smukke farveillustrationer – ofte mere indgående end de kunne ses på udstillingen. Bogen er på engelsk med dansk og tysk resumé. Der indløber fortsat bestillinger på bogen fra fjerne steder. Man kan hævde, at »visitkortæsker« ikke lige præcis er et lokalt fænomen i Søllerød – på den anden side kom der flere gæster og fremviste egne eksemplarer – så måske alligevel. I hvertfald falder temaet ind under det, der er et af Muse-

I Museets have samledes man bl.a. om den fine bog om visitkorttæsker, der blev udgivet samtidig med åbningen af udstillingen »Kunsten at præsentere sig«. Her er det grafikereren Grazyna Schindler, udstilleren Wladimir Herman, museumsinspektør Niels Peter Stilling og Erik Mollerup, formanden for Kultur- og Fritidsudvalget i Søllerød Kommune.

Foto: Irving i dgo den 26. juni 2005.

ets kerneområder: Borgerskabets vækst i den industrielle tidsalder i løbet af 1800-tallet. I øvrigt knyttede udstillingen sig til Museets interesse for de »små« ting i sølv og andre håndværksbearbejdede materialer – jf. tidligere udstillinger om servietringe, buketholdere, hovedvandsæg med mere. Flere af den type udstillinger står på programmet i de kommende år.

Det har i efterhånden mange år været en tradition, at juletiden markeres med en udstilling, der under en eller anden form er knyttet til højtiden. DET LEVENDE LYS har vi kaldt årets juleudstilling. Det er en udstilling, der er blevet til i samarbejde med den lokale antikvitethandler *Tine* og hendes store samling af lysestager suppleret med stager fra Museets egne gemmer. Stagerne blev oprindeligt samlet af Tines mor, *Lissi Plantener Pedersen*, der havde forretning i »Rønnebærhuset« bagved det nuværende Holte Midtpunkt. Hendes datter *Tine*, der har forretning på Dronninggårdsvej 2, Holte (»Tine Antik«), har med stor ildhu, sammen med Museets *Kirsten Schmidt*, sat udstillingen op. Emnet rummer mange aspekter: Kunsten at få en brændbar væske til at brænde kontrolleret ved

en væge, fra olielampen til stearinlyset; lysestager, fra det tørrede ler til de skønneste stager af sølv. Forbavelsen over, at man helt frem til for blot 100 år siden for det meste var henvist til lyskilder, der ikke havde ændret sig væsentligt i tusinder af år. Udstillingen fortsætter (med justeringer) til påske 2006, og interessen er voksende – der har været afholdt to velbesøgte fyraftensrundvisninger i januar 2006.

I 2006 planlægges derudover tre særudstillinger: Forår og sommer »Far til Fire's Far«. Tegneren Kaj Engholms populære stribe fra 1940'erne til ind i 1970'erne mindes ved en udstilling af de originale forlæg til tegneserien udlånt af Kaj Engholms søn *Ole Engholm*. I Reprisen arrangeres samtidig en kavalkade med »Far til Fire« - film. I efteråret vil vi vise et udpluk af de seneste års erhvervelser, gaver, køb og dermed vise, hvad Museets »daglige« arbejde også drejer sig om. Ved juletid planlægges en udstilling om vifter, der åbner den 1. december 2006.

BESØGSSTATISTIK FOR SØLLERØD MUSEUM PÅ MOTHSGÅRDEN 2005

Udstilling	Periode	Antal dage	Brutto- besøg	Netto- besøg	Netto- besøg i % af året	Netto- besøg pr. dag
ALLE TIDERS TRÅD *	1.1.-27.2	58	1.983	1.983	22,1	34,2
Ingen udstilling	28.2.-15.3.	16	2.190	207	2,3	13,0
HANS CHEM. ATMOSFÆRE	16.3.-22.5.	68	3.993	1.803	20,1	26,5
Ingen udstilling	23.5.- 15.6.	24	4.625	632	7,0	26,3
KUNSTEN AT PRÆSENTERE SIG	16.6.-25.9.	102	7.083	2.458	27,4	24,0
Ingen udstilling	26.9.- 6.10.	11	7.189	106	1,2	9,6
NATTERGALEN	7.10.-13.11.	38	7.989	800	8,9	21,1
Ingen udstilling	14.11.-1.12.	18	8.269	280	3,1	15,5
DET LEVENDE LYS**	2.12.-31.12.	30	8.977	708	7,9	23,5

* Fortsat fra 2004. Museet blev under ALLE TIDERS TRÅD besøgt af i alt af 3.614 gæster.

** Fortsætter i 2006

Af det samlede besøg var 2.738 i (i alt 63) grupper.

DET SAMLEDE BESØG PÅ MUSEETS TRE AFDELINGER 2005:

Mothsgården	8.977	heraf i grupper	2.738
Vedbækfundene	8.077	heraf i grupper	3.083
Byhistorisk Arkiv	2.599	henvendelser	

I alt 19.653

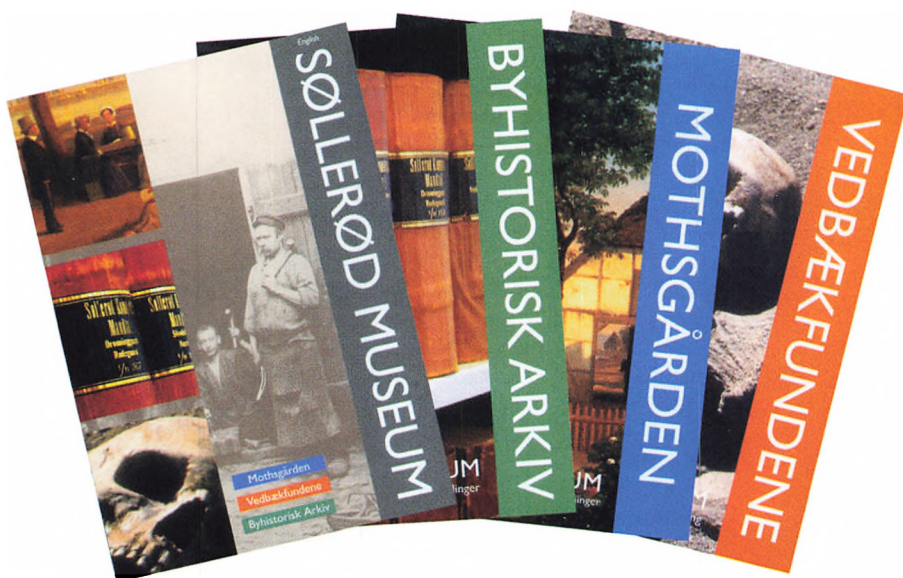
Som følge af bestemmelser fra Kulturarvsstyrelsen vil besøgstallet for de kommende år udskille børn under 18 år, såvel som enkeltbesøgende som i grupper (klasser og lign.).

I alt fik Mothsgården i 2005 8.977 besøgende – dvs. ganske som i 2004 (hvor der optaltes 9.006). Spredningsvejene for »nyheden« om en udstilling er vanskelige at udgrunde. Selv den ambitiøse udstilling om visitkort-æsker, der altså havde hidkaldt gæster fra fjerne lande, »gav« kun netop 27,4 % af årets besøg i 27,9 % af årets dage. De relativt mange besøgende i perioderne uden udstilling skyldes først og fremmest Museets andre arrangementer som foredrag og rundvisninger, men vi forsøger også at tælle de gæster, der kommer i andet ærinde til Museet, f.eks. for at få opklaret historiske spørgsmål, med gaver eller for at indhente materiale om egnens historie. Det skal således fremhæves, at Søllerød Museum har åbent året rundt – også i de perioder, hvor vi nedtager og opbygger særudstillingerne.

MUSEETS PR-BESTRÆBELSER

Uanset »besøgslykken« det enkelte år gør vi os bestandigt overvejelser om, hvorledes vi gør os kendte i omverdenen. Om ikke andet, så når vejviser-, kalender-, telefonbogs-, og brochureudgivere melder sig med lokkende tilbud om at blive verdenskendt med en kostbar annonce. I det senere år er PR-virksomheden blevet endnu mere uoverskuelig med de

Museets nye brochurer. Der er udarbejdet en for hver afdeling og en samlet – den er til gengæld på engelsk.

hastigt voksende elektroniske muligheder. Museets hjemmeside - www.sollerod.dk/musark - blev fornyet og kraftigt forbedret i foråret 2005. I spidsen for projektet stod *Peter M. M. Christensen*, der også fremover redigerer og løbende opdaterer hjemmesiden for Museets tre afdelinger.

En længe planlagt brochureserie for de tre institutioner under Søllerød Museum: Mothsgården, Vedbækfundene og Byhistorisk Arkiv samt en samlet brochure på engelsk blev trykt og udgivet i begyndelsen af 2005, samtidig med at vi må erkende, at netop sådanne brochurer snart vil blive overhalet »indenom« af elektronikken.

Den bedste PR-effekt opnås dog fortsat, når den lokale avis omtaler udstillinger, arrangementer og andre begivenheder – og allerbedst, hvis det også lykkes at få særudstillingen omtalt i en af de større danske aviser eller TV. Det kan straks mærkes på besøg og i telefonopringninger. Kommunesammenlægningen har indvarslet ændringer også på dette område, idet opsplitningen i de lokale aviser har betydet en mere uoverskuelig behandling af kulturstoffet. Og selv om vi nu har fået den ny Rudersdal Avis, er »det grønne område« (dgo) fortsat en vigtig sparringspartner for os, da Søllerød Museum gerne vil bevare sit opland i den store Lyngby-Taarbæk Kommune. Vi har til gengæld i 2005 oplevet en stigende interesse fra Birkerødborgere og håber, at det vil fortsætte, når vi i 2007 bliver til Rudersdal Kommune. Det må tilføjes, at det kan mærkes, når en dgo-journalist er mere end almindeligt interesseret i Museets aktiviteter. I de sidste 20 år har vi haft stor glæde af et konstruktivt samarbejde med *Arne Ipsen*, der desværre nu er gået på pension den 1. februar 2006.

Igennem en årrække har journalisten Arne Ipsen været en kyndig og engageret formidler af kulturstof i den lokale avis »det grønne område« (dgo). Men fra nytåret 2005/2006 er det slut. Hans portræt ses sjældent i avisens spalter – men her er det ham selv, der står bag en kulturbegivenhed, nemlig en bog om Frederiksdal i nabo-kommunen Lyngby-Taarbæk. Den blev præsenteret i avisen den 25. maj 2005 – i selskab med fru Annette Ipsen og borgmester Rolf Aagaard-Svendsen. Foto: Farrok (dgo), maj 2005.

Et noget mere usædvanligt »PR-fremstød« foregik i forbindelse med den amerikanske præsident *George W. Bush's* besøg i Danmark. Hans hustru, *Laura*, besøgte den institution i Øverød, hvor statsministerfruen, *Anne-Mette Rasmussen*, arbejder. Under besøget overrakte lederen af institutionen, *Anders Kokkenborg*, præsidentfruen forskellige gaver, herunder bogen »Danske Herregårde og Amerika«, som Søllerød Museum udgav i 2003. Den handler om den danske maler *Ferdinand Richardt* (1819-1895), der var opvokset her på egnen og senere udvandrede til USA. Et af hans malerier findes i Det Hvide Hus, så på den måde var gaven indlysende, selv om PR-værdien nok kan diskuteres.

SAMLINGERNE

Museets samlinger, som vi til stadighed kan glæde os over, er øget ved gaver og ved enkelte køb. Gaverne er mangfoldige og giver hver gang et bidrag til den lokale historie – og somme tider af den bredere historie. Mangfoldigheden – nogen vil måske kalde det en blandet landhandel – fremgår af nedenstående alfabetisk ordnede liste over indgåede genstande - og temaer - til Søllerød Museum i 2005:

- Beredskabsrationeringskort (efterkrigstid)
- Besættelsestiden
- Broderiarbejder og klæder
- Bøger til Museets bibliotek
- Gartneri (skilte fra Vedbæk og indbo fra Vasevej, Rudersdal)
- Genforeningsplakater 1920
- Glas og Porcelæn, herunder et Berberisstel
- Himmelseng
- Industri (hattefabrikation, plastvirksomhed, tekstilproduktion)
- Malerier
- Personalia (bl.a. vedr. Alfred Christensen, Nærum)
- Skolemateriel
- Smykker
- Sommerhus
- Visitkortæsker

Det vil føre for vidt at kommentere alle gaver og erhvervelser i 2005. I alt er oprettet 51 nye journalsager med tilhørende godt 700 genstande. Blandt de nyindkomne sager bemærkes det kønne – og ret sjældne – Berberisporcelæn, som en lokal familie, *Gertrud og Carsten Pramming*, over-

Skilte for to gartnere, der arbejdede for den kendte havearkitekt Erstad-Jørgensen fra omkring 1915 til 1945. Vidnesbyrd dels om selvbevidste gartnere, dels om selvbevidste bygherrer, der skulle have gode folk til anlæggelsen af haven til det store hus på Vedbæk-egnen. Søllerød Museum.

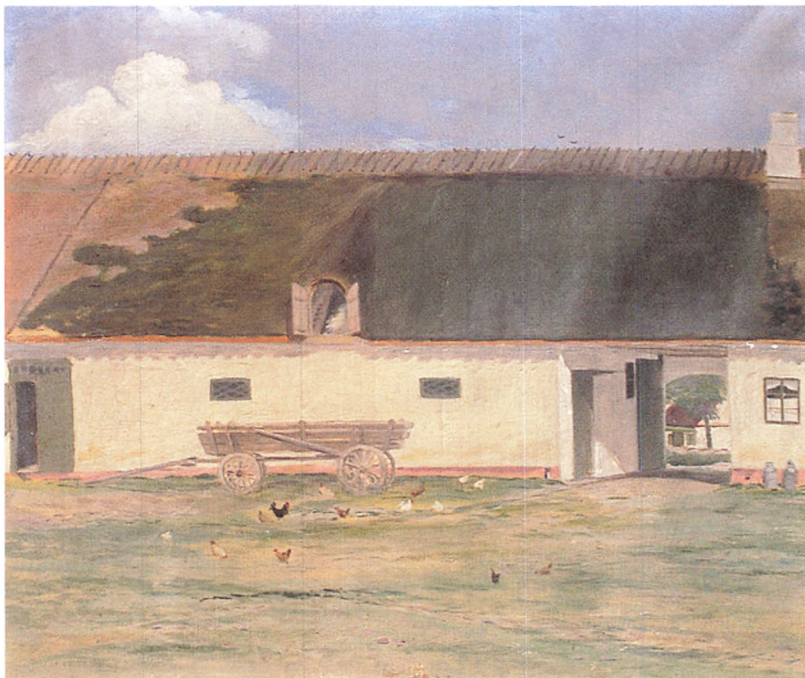
drog til Museet i forbindelse med vor juleudstilling »Det levende lys«.

Skilte kan også fortælle historie. To gartneriskilte fra Vedbæk vidner om anlæggelsen af haver til de store villaer ved Strandvejen. Det ene stammer fra gartner *Chr. Merløe* (1886-1926), der i parentes bemærket var far til boghandler og lokal arkæolog i Vedbæk *Poul M. Merløe* (1920-2001). Merløe virkede som overgartner i *Erik Erstad-Jørgensens* anlægsgartnerafdeling, bl.a. ved anlæggelsen af Bakkehusets »barokhave«. Det andet skilt bærer navnet *E. Johansen*. Johansen arbejdede også for Erstad-Jørgensen i Vedbæk og Omegn. Han var far til givener af skiltene, gartner i Søllerød Kommune, *Andreas (Dres) Johansen* (f. 1947). Erstad-Jørgensen var den første herhjemme, der antog titlen havearkitekt.

Malerisamlingen er blevet suppleret både ved gaver og køb. Fra *Peter Birger-Christensen*, Trørød, har Museet modtaget i alt seks malerier med lokale motiver bl.a. fra »Trørødhøj« på Rosenvej, Lindevangen ved Trørød Torv (nedrevet 1966), sprøjtehuset i Trørød og et åbent landskab neden for Høje Sandbjerg.

Museet har på auktion købt et ret stort maleri af den her på egnen kendte kunstner *Harald Pryn*. Stedsangivelsen var »Rudersdal«, og vi antog i begyndelsen, at der var tale om Rudersdalvej ved Rudeskov. Men da vi fik det hjem, blev det klart, at det snarere burde kaldes Kongevejen ved Skovrød – en bebyggelse og et gammelt brostenslagt vejforløb, som sta-

Gården Lindevangen i Trørød (nedrevet 1969) malet omkring 1910 af Harald Birger Christensen (1870-1939). Han var grosserer og amatør-maler og farfar til giv-eren Peter Birger Christensen. Maleri på Søllerød Museum.

dig kan findes som en afsnøret del af Kongevejen nordvest for Lollikhus i Birkerød Kommune.

I tidligere beretninger er omtalt den ganske særlige museumsgenstand: *Sneglehuset*, som har sit navn efter dekorationer af snegle (se Søllerødbogen 2004, s. 186). Den hidtidige ejer ser fortsat gerne det fine hus udskiftet med et mere praktisk, f.eks. en skurvogn. Museet har derfor været på udkik efter en sådan. Men sådanne er helt forsvundet – man bruger specialcontainere i vore dage. Det er dog lykkedes at finde en egnet afløser i form af et selvbygger-skur, og næste skridt er myndighedsgodkendelser af placeringen af Sneglehuset i Museets have – og af det nye skur, hvor det gamle stod. Sagen bliver forhåbentlig løst i 2006.

Blandt gaverne er ofte dokumenter og billeder. Disse overføres efter modtagelsesregistrering til Byhistorisk Arkiv for Søllerød Kommune, mens genstande forbliver i Mothsgårdens varetægt.

MAGASINER, REGISTRERING OG KONSERVERING

I disse år anvendes betydelige ressourcer på at forbedre magasinforholdene på de danske museer, mange steder som samarbejde mellem flere museer.

Museets magasin under Dronninggård-skolen (det tidl. Holte Gymnasium) rummer et stort antal møbler og andet inventar fra borgerskabets hjem i Søllerød fra 18- og 1900-tallet. Foto Peter M.M. Christensen, Søllerød Museum.

Den slags planer har lange udsigter i hovedstadsregionen, så foreløbig arbejder vi på at få det bedste ud af det, vi har - og det er såmænd heller ikke så ringe endda. Vi har i det forløbne år deltaget i et landsdækkende projekt, der skal gøre status over de danske museers magasinforhold, og selv om vi, så vidt det kan skønnes - rapporten er endnu ikke helt færdig - langt fra hører til de bedste, så lever vore magasiner i det mindste op til minimumskravene for museumsmagasiner.

Der har i de senere år været stigende opmærksomhed omkring danske museers samlinger. Det er ikke længere nok, at tingene kommer ind i samlingerne, og at de bliver behandlet og sikret mod tidens tand og anbragt i sikre magasiner. Om få år er det et ufravigeligt krav for et statsanerkendt museum, at samlingerne er tilgængelige for enhver, om ikke fysisk, så dog som digitalt billede med tilhørende oplysninger. Når kendskabet til museernes samlinger øges, så øges også ønsket fra forskere og andre interesserede om at se genstandene »i virkeligheden«. Følgelig bliver også kravene til materialets bevaringstilstand, og til præcision og detaljerighed i dokumentationen af deres historie og anvendelse større. Vores kunder vil simpelthen have mere at vide om flere og flere ting. Alene den øgede eksponering, som er sket gennem Søllerød Museums hjemmeside i det forløbne år, har været glædelig og mærkbar.

Ligesom flertallet af danske museer har Søllerød Museum et meget begrænset budget til restaurering og konservering. Det er et område, hvor der vil blive behov for nytænkning i fremtiden. Der vil blive stillet krav om kvalitetsvurdering af samlingerne med henblik på at koncentrere konserveringsindsatsen omkring særligt truede og særligt bevaringsværdige genstande, og der vil skulle træffes nogle vanskelige beslutninger omkring bevaring eller kassation af de genstande, der ikke lever op til kvalitetskravene.

På museets hjemmeside findes et afsnit om samlingerne og en præsentation af vores magasiner. Under overskriften »Nyerhvervelser« kan man kort efter modtagelsen på Museet se et udvalg af de nye genstande, der er indkommet. På hjemmesiden vil der også løbende blive redegjort for nye tiltag på magasinområdet.

FORSKNING – FORMIDLING

Projektgruppen ved Mothsgården, som higer og søger i kommunens historie (med mere) arbejder fortsat ivrigt. Gruppen har p.t. 17 medlemmer samt to faste fra Museet – mødelederen Niels Peter Stilling og referenten Jens Johansen samt *Morten Trommer* fra Byhistorisk Arkiv. I 2005 har flere møder handlet om *Marie de Conincks* i alt fem dagbøger, skrevet i årene omkring 1800. De originale dagbøger, som vi erhvervede ved en bogauktion i 2001 (Se Søllerødbogen 2002, s. 205ff), bliver af cand. mag. *Torsten Søgaard* oversat fra det håndskrevne fransk med henblik på at blive »genfortalt« i Søllerødbogen. Måske i 2007. Af andre emner, der er blevet behandlet, kan nævnes Aggershvile-fredningen (Se nærværende Søllerødbog), industrihistorien samt sognerådsformand *Frederik Clausens* virke i Søllerød 1925-1943.

Udsprunget af projektgruppens arbejde er endvidere et i december 2005 vedtaget projekt, hvor fire forfattere planlægger en bog om Søllerød Kommunes sidste år fra etableringen af det ny rådhus i 1942 til kommunens »nedlæggelse« 31. december 2006. Bogen, der redigeres af forfatterne til nærværende beretning, vil indeholde fire hovedkapitler: Befolkningsudviklingen, bebyggelsesudviklingen, bygningskunsten og den politiske udvikling. Ud over de nævnte redaktører bidrager arkitekten *Finn Monies* og juristen *Ernst Goldschmidt* til bogen, der forventes at udkomme sidst på året 2006.

Det er vigtigt for Søllerød Museum at understrege, at vor virksomhed ikke er begrænset til Museets arealer på Mothsgården. Tværtimod prioriterer vi den udadvendte virksomhed, hvad angår rundvisninger, fore-

drag og andre engagementer, rundt omkring i kommunen meget højt. Med mange forskellige samarbejdspartnere har vi i 2005 arrangeret heldagscykelture for kommunens pædagoger, lokalhistoriske vandreture og busture i kommunen. Målene har været det gamle Vedbæk, Skodsborg fra Hotel Skodsborg Søbad til Strandmøllen, rundvisninger på Søllerød og Vedbæk kirkegårde, vandreture omkring Næsseslottet i den romantiske landskabshave, udflugt med bådfarten på Furesøen, vandringer i H. C. Andersens fodspor fra Holte Station til Olufshøj i Søllerød, præsentation af Erstad-Jørgensens haveanlæg ved Bakkehuset, vandringer gennem Frydenlund Park og endelig foredrag om kalkmalerier i Gl. Holte Kirke og i Birkerød Kirke. Det sidste er – indrømmet – et udensøgsarrangement, hvor vi har tilladt os at tage forskud på glæderne ved sammenlægningen, hvor en af landets mest interessante middelalderkirker, hvad dens 1300-tals kalkmalerier angår, fra 2007 bliver en del af Rudersdal Kommune.

Til Museets forsknings- og formidlingsarbejde hører også deltagelsen i det foreningsstyrede lokalhistoriske arbejde. Det tætte samarbejde med Historisk-topografisk Selskab for Søllerød Kommune er en central del af vort virke. Det daglige samarbejde rækker fra sekretariatsbistand til udgivelsen af Søllerødbogen. Her imellem ligger endvidere en udbredt foredragsvirksomhed og samarbejde omkring bevaring. Til det sidste hører den »Monument-bevaringsgruppe«, der i 2004 blev nedsat i kølvandet

Den genfundne og istandsatte »Carl Michelsens Kilde« ved havehuset, Skodsborg Strandvej 175 – nedenfor Skodsborgparken. Foto Niels Peter Stilling, 19. juli 2005.

Wevers vase i Enrum Park. Vasen er i 1784 opsat af Enrums ejer Conrad Fabricius de Tengnagel til ære for hans ven og kompagnon Wilhelm Wever. Foto Niels Peter Stilling 20. marts 2003. (Se i øvrigt »Monumentguiden s. 48).

på udgivelsen af folderen om historiske monumenter i Søllerød (2003). Ud over at tilse og vedligeholde monumenter søger gruppen også midler til at istandsætte nedbrydningstruede monumenter. Det er sjældent en let sag at rejse penge til formålet, men forhåbentlig er det bemærket, at flere monumenter i 2005 er blev frisket op – og med tilskud fra en lokal fond er i hvert fald ét forsvundet monument blevet genfremdraget og istandsat, nemlig Carl Michelsens kilde i Skodsborg. Det rekonstruerede kildested findes i Skodsborgskrænten bagved de stråttækte huse, Strandvejen 175, neden for Skodsborgparken.

Søllerød Kommunes særdeles aktive pensionister er en anden gruppe aktive sparringspartnere. I 2005 har vi således medvirket til færdiggørelsen af en dvd-film, »Kend din Kommune«, som blev produceret af et hold pensionister med *Inger Slente* som den drivende kraft. Den fine præsentation af Søllerød Kommune i kulturhistorisk lys er optaget og redigeret af et hold bestående af syv lokale pensionister og med en historisk redegørelse indtalt af museumsinspektør Niels Peter Stilling. Endelig bør også nævnes mange års fortrinligt samarbejde med den lokale radiostation: Radio Mølleå.

Vej og Park-afdelingen i Søllerød Kommune står for produktion og opsætning af historiske tavler og foldere. Museet bidrager gerne med teksterne til såvel tavler som foldere om kommunens mange seværdigheder. I 2005 har vi produceret og genproduceret tekster til tavler i Enrum Park (Wevers vase), Kongevejen og Holte Havn. Tavlerne forventes opsat i 2006.

Den kulturhistoriske formidling handler også om deltagelse i »uden-sogns« projekter. Søllerød Museum er repræsenteret i to organer, der forsvinder med kommunalreformens gennemførelse ved årsskiftet 2006/2007, nemlig Københavns Amts Museumsråd og Kulturmiljørådet i samme amt. Førstnævnte er en museal samarbejdsorganisation med rødder i udbygningen af det danske museumsvesen i 1960'erne og 1970'erne. De statsanerkendte museer vil givetvis fortsætte deres gode samarbejde efter 2006, men kontakten til det politiske bagland vil forsvinde med amtsmuseumsrådenes nedlæggelse. Det er ærgerligt, da samspillet mellem politikerne som folkets repræsentant og museerne er afgørende for den langsigtede strategi inden for museumsverdenen.

Kulturmiljørådene er en forholdsvis ny foreteelse skabt i 1990'erne med henblik på rådgivning i bevaringssspørgsmål, der rækker ud over enkeltbygninger. Man kan håbe, at regeringens opfordring til at danne lokale kulturmiljøråd bliver fulgt. I Søllerød søgte vi i december 2005 på vegne af den kommende Rudersdal Kommune at blive anerkendt af Kulturarvsstyrelsen som en kulturarvskommune i det nye kommunale land-

skab. Det lykkedes ikke at opnå statslig støtte til projektet, da Hvidovre vandt konkurrencen om at være den bedst egnede forstadskommune ved København, først og fremmest begrundet i det faktum, at kulturarven her skulle ophjælpes, modsat i Søllerød, hvor flere generationers arbejde blev belønnet med karakteristikken: »I har jo allerede skabt en kulturarvskommune«. De tre øvrige kulturarvskommuner fandtes i Jylland: Ålborg, Hjørring og Haderslev.

O. J. Rawert (1786-1851): Toldstedet Alexandria i det sydlige Vedbæk, 1824.
En af Ole Jørgen Rawerts mange billeder fra Søllerødegnen, der er gengivet i den nye bog om "En malerisk Danmarksrejse"
Original på Det kgl. Bibliotek.

Inden for den danske museumsverden har Søllerød Museum spillet en aktiv rolle i de landsdækkende netværk, der handler om magasiner, dragtsamlinger, hvor Søllerød Museum som tidligere nævnt råder over en særdeles fornem samling og endelig i den såkaldte »herregårdspulje«, hvor Museets leder i en årrække har markeret Søllerød på kortet over slotte og herregårde i Danmark. Her på egnen findes jo både mere fornemme repræsentanter som Næsseslottet og Frydenlund og mere beskedne slotte som det såkaldte Søllerød Slot og Skodsborg Palæ. Dertil kommer egnens fremtrædende landstedskultur, hvis lige kun findes få steder i landet.

Bogproduktionen omfatter flere nye værker. I sensommeren 2005 udkom N. P. Stillings storværk »*En malerisk Danmarksrejse*«. Bogen har været 20 år undervejs. Det begyndte med den af forfatteren arrangerede udstilling på Gammel Holtegaard i 1984: »*Rawerts maleriske rejse*«. Udstillingen viste et udvalg af Det kgl. Biblioteks samling på over 1.600 akvareller udført af industrimanden Ole Jørgen Rawert på hans rejser rundt i Danmark og det øvrige Europa i 1800-tallets første halvdel. Siden da har Stilling næret en drøm om at publicere disse små, herlige amatørværker fra en verden længst forsvunden. Efter års indsats lykkedes det lederen af det kulturhistoriske forlag »Skipershoved«, *Jesper Laursen*, at rejse pengene til at producere den smukke bog. Udgivelsen af O.J. Rawerts danske billeder er støttet af Augustinusfonden, Bergiafonden, Dronning Margrete og Prins Henriks Fond, Det Hielmstjerne-Rosencroneske fond, Finks fond, Ny Carlsbergfondet og Aage og Johanne Louis-Hansens Fond.

Tilsvarende førte interessen for herregårdshistorien til, at Museets leder blev anmodet af Carlsen-Langes Legatstiftelse om at skrive en bog om hovedgården Gammelkjøgegaard. Denne bog udkom sidst på året 2005. Værket blev tilrettelagt af forfatteren og produceret af S.L. Møller i Holte, der også varetager Søllerødbogens produktion. Arbejdet med herregårdskulturen har ført til andre interessante kontakter i 2005. På det smukt beliggende Rosenkrantz'ske gravsted på Søllerød Kirkegård er begravet herregårdssagens sidste stridsmand, baron og forfatter *Palle Rosenkrantz* (1867-1941), der voksede op på Miramare i Vedbæk. Et barnebarn af denne farverige person, *Bente Arendrup*, har generøst afleveret et stort materiale om Palle Rosenkrantz til Museet/Arkivet. Dertil kommer, at hun har samarbejdet med Museet, kirkegårdsledelsen og Rådvad Stenhuggeri om istandsættelsen af den pompøse gravsten på Søllerød Kirkegård for baron *Iver Rosenkrantz* (1813-1873).

Blandt Museets øvrige samarbejdspartnere skal her nævnes Vejhisto-

risk Selskab (foredrag om Kongevejen 23. sept.), Historisk Samfund i Høje Tåstrup (bustur til Skåne 5. maj), Seniorforlagsklubben (bustur til Skåne 26. maj). Gl. Holte Kirke ved sognepræst *Kim Jacobsen* (bustur til Skåne 6. juni) og Haslev Højeskole (bustur til Skåne 14. sept.). Andre busture omfattede en heldagstur i Søllerød: »Kend din Kommune« 9. juni og en tur rundt i dele af kommunen med Kommunekredit 26. august 2005. Med Det danske Bibelselskab som arrangør forestod vi en rundvisning såvel til lands på Næsset som til vands på Furesøen. Endeligt er det glædeligt, at den forestående kommunesammenlægning med Birkerød har ført til flere arrangementer og rundvisninger i Søllerød bl.a. for Rotary-klub i Birkerød og Birkerød Miljøforening.

Til foredragsvirksomheden nævnes endeligt foredrag om Møns kirker, kongehusets boliger, Skånes kulturminde i Hjørring, Fredensborg, Høje Tåstrup, Glimmingehus, samt kulturhistoriske kontakter til Canadas Ambassade på Dag Hammerskjølds Allé, den Italienske Ambassade i Amaliegade og det Italienske kulturinstitut i Hellerup. At Museets virksomhed også giver genklang uden for kommunegrænsen ses af, at museumsinspektøren fra 2005 er optaget i *Kraks Blå Bog*.

Arkæologen Jens Henrik Jønsson fra Museet Kroppedal ved en søgegravning efter Frederik den 2.s kongevej i Geel Skov. Stedet er lidt nord for Søllerød Rådhus – og resultatet var positivt. Vanskeligt at se på billedet – men de opgravne sten beviser befæstelsen af vejen, der blev anlagt 1580'erne. Foto den 13. december 2005, Jens Johansen, Søllerød Museum.

Arkæologisk har samarbejdet omfattet en historisk-arkæologisk undersøgelse af *Frederik den 2.s Kongevej*, som blev omtalt i Søllerødbo-gen 2005, s. 141-142. Arkæolog ved Kroppedal Museum, *Jens Henrik Jønsson*, foretog en udgravning af to snit i den formodede linieføring i begyndelsen af december 2005 og konstaterede derved vejens placering under skovbunden i Geelskov. Derved synes vejen vel påvist fra Skovridergården/Milepælsvej (meget synlig ved store flade sten på vejen), via P-pladsen øverst på Geels Bakke og en linieføring på skrå ned mod Søllerød Rådhus. Det er håbet, at Jægersborg Skovdistrikt, Københavns Amt og kommunen ved en fælles indsats etablerer en ryddet og markeret sti i vejens forløb ned til Kongevejskrydset. En skiltning overvejes – men måske vil det være bedre at udarbejde en »Vandreture i Statsskovene«-brochure om Geelskov – idet den rummer så mange arkæologiske og historiske minder, at et skilt næppe vil gøre fyldest. Frilæggelsen af denne stump vej kunne blive kommunens bidrag til markeringen af *Renæssanceåret 2006*. Bortset fra altertavlen i Søllerød Kirke og maleriet af Santi di Tito i Vedbæk Kirke (ca. 1580) findes der næppe offentligt tilgængelige renæssanceminder i Søllerød.

Arkæologen *Viggo Nielsen* foretog i november 2005 arkæologiske undersøgelser i Søllerød Kirkeskov med henblik på påvisning af forskellige stenalder-agersystemer, som han for 45 år siden påviste i Geelskov. Med sit trænede øje påviste han relativt let flere systemer spredt ud over skovens sydlige del.

I fortsættelse af Museets engagement mht. gravminder har kommunens nye kirkegårdsinspektør, *Kjeld Øder*, sammen med Museet overvejet hvorledes lapidariet (en samling af gravminder, fjernet fra den oprindelige plads efter udløb af betalingsperioden) burde behandles. Lapidariet blev for nogle år siden placeret under en gruppe træer, hvilket har medført, at stenene hurtigt er blevet stærkt algebelagte. Museet har foreslået nogle af gravminderne (ca. 20) flyttet enten til den oprindelige gravplads eller til et sted med lys og luft, der modvirker algerne. Blandt de 20 mindesmærker noteres gravstenen over kunstmaleren *Paul Fischer* (1860-1934). Stenen blev allerede i 2005 flyttet tilbage til sin oprindelige plads. Andre fremragende gravminder er rejst over *Johannes Henrik Monrad* (1849-1915), der var pioner på mejeriområdet i Danmark og USA, eller sognerådsformand *Chr. Petersen* (1877-1939), der som muremester i Holte stod bag et stort antal offentlige bygninger i begyndelsen af 1900-tallet. Desuden flere p.gr. af kunstnerisk interesse eller p.gr. af monumentets karakter i det hele.

I 2005 er igangsat et lokalhistorisk projekt »*Hvordan formede livet sig*

aktive ældre skriver værdifuld historie

ubeskrevet område: Livet på fabrikerne i Nærum bliver nu et af ældre i Søllerød kommune

en af de mest værdifulde historier er den om de gamle fabriker i Nærum. Den er skrevet af en gruppe aktive ældre, som har samlet og bearbejdet historien om livet på fabrikerne i Nærum fra 1930 til 1950. De har skrevet en bog, som er en værdifuld kilde til den lokale historie. Bogen er udgivet af Søllerød Kommune og er en del af serien "Aktive ældre skriver værdifuld historie".

Brüel & Kjær, Danalys og Ferroplerm. Brüel & Kjær fungeret stadig, de andre nævnte blev mod århundredets slutning flittet eller lukket.

Historien om disse fabrikkers tid bliver nu skrevet i takket være et fint initiativ taget af to medarbejdere på Vangebo Aktivitetscenter: Lotte Laulund, etnolog og aktivitetsmedarbejder, og Lizzie Sørensen, socialrådgiver i Det Opsøgende Team i Søllerød Kommune.

De leder arbejdsgruppen, der foreløbig består af omkring 15 ældre borgere, som mødes en gang om ugen til udveksling af minder.

Lotte Laulund og Lizzie Sørensen havde i 1999 et succesrigt samarbejde som ledere af et projekt i Café Ny Holte Port, hvor ældre medarbejdere samlede fotos og oplysninger omkring butikker på Holte Stationsvej og Øverødvej i tiden 1930-1950.

Skolepark-bog inspirerede

I mellemtiden har Lotte Laulund sammen med Birgit Lindberg Schelde fra Det Opsøgende Team i Søllerød kommune stået i spidsen for et erindringsprojekt om livet i det sociale boligområde Skoleparken i Gl. Holte 1948-2004. Dette resulterede i en virkelig interessant bog med titlen "Stormfulde højer", som udkom i slutningen af 2004.

Denne bog indeholder en beretning om "Nylonbussen", som har været en medvirkende til inspiration til den aktuelle bog. Beretningen indledes med følgende oplysninger:

"Hver morgen kl. 6.00 startede 'Nylonbussen', som vi kaldte den. Den kørte med dem, der arbejdede på fabrikerne i Nærum og Skodsborg: Nærum Nylon, Brüel & Kjær, Danalys og Ferroplerm i Nærum; Hattefabrikken og Krimo-

linen i Skodsborg. Den kørte fra Holte Station, ud af Øverødvej via Skoleparken til Nærum og Skodsborg."

Arbejdsgruppen på Vangebo-Centret startede i begyndelsen af september med et inspirerende foredrag af Søllerøds museumschef, Niels Peter Stilling, der besøgte Vangebo-Centret, hvor han havde et inspirationssammenhæng med arbejdsgruppens medlemmer. Gruppen mødes hver mandag, og de var fra DCO foreleden besøgte arbejdsgruppen på Vangebo-Centret, holdede forelærelsen gennem lokalet.

Det blev fortalt, at Nærum Nylon på et tidspunkt havde ca. 500 ansatte, her kunne en strik i 1950'erne fremstille 16 duzin nylonstrømper, dvs. 192 stk., pr. dag.

En anden deltager, der senere i sin tilværelse blev offentlig, fortæller om dengang han var arbejdsdræng på en af fabrikerne. Han var så lille og "grøn", at han blev gemt på toiletet, når fabriksinspektoren kom på besøg. Det gik ikke an, at så lille en fyr stod og arbejdede maskiner.

En tredje fortalte om Danalys, hvis bygninger, den serpegende direktør Farlov havde bygget med egne hender.

Medlemmer af den flittige arbejdsgruppe på Vangebo Aktivitetscenter sammen med gruppens ledere stående i bageste række: Vi venstre Lizzie Sørensen, derefter Lotte Laulund.

(Foto: F)

Og til daglig så man for det meste direktøren på rundt i beskidt tøj og med en trillebar foran sig.

Vi glæder os til at høre mere og derefter til at læse den bog, der efter planen bliver resultatet af det erindringsprægede arbejde.

Traditioner hos B&K

Arbejdsgruppen har fået de første skriftlige beretninger.

to af dem handler om Brüel og Kjær, skrevet af arbejdsgruppens Lisy og Kurt i Høldbo, Nærum.

Kurt, som var ansat hos B&K fra 1937 til 1994, fortæller om de faglige klubber på B&K og om virksomhedens private sygekasse, som gik 10 kr. pr. dag. Og Kurt husker en strejke grundet et lønkrav. Formanden for Dansk Metal, Georg Poulsen, blev tilkaldt, og han sagde til smedene: "I er nogle

Chivas Regal smedel" for hos B&K var lønningerne altid noget højere end andre steder.

Lisy, som var ansat på B&K gennem 19 år, fortæller mæltende om de store, glade juletræsfester i de første mange år blev fejret i hallen uden for "huset", på Lyngbygårds Hotel og hos Røkkubben Kvik. Men da B&K fik tilbygninger, kom der en stor kantune med plads til fester.

Der var god mad, frisk dansk ost og kage og mange med Nissefar og Nisse som var gode til at undde bornene. Arbejdsgruppens medlemmer og gamle fotos i dire interesserede. Og nu tager i gruppen er velkomne. De kan kø Lotte Laulund, tlf. 45 80 eller Lizzie Sørensen, tlf. 06 33.

I dgo den 18. oktober 2005 kunne man læse, at "aktive ældre skriver værdifuld historie". Artiklen belyser, at den vigtige side af livet, som arbejdslivet udgør, nu er på vej til historieskrivningen. Her er det især de mange industrivirksomheder i Nærum, der tages op – meget aktuelt, idet 2007 i museumssammenhæng er udpeget til at være "industriens år".

Foto: Farrok, dgo.

på datidens fabrikker i Nærum« på Vangebo Aktivitetscenter. Man mødes hver mandag kl 13-15. Niels Peter Stilling gav på den første mødedag (5. sept.) en introduktion til Nærums industrihistorie. Det er håbet, at gruppen vil indsamle og nedfælde erindringer om den industri, der med Brüel & Kjær og Nærum Nylon i spidsen udviklede sig i efterkrigstiden – ikke mindst med henblik på, at 2007 er udnævnt til industrihistoriens år.

Tilsvarende projekter med »folkelig« forankring i lokalområdet foregår i Trørød og i boligkvarteret omkring Nærumgårdsvej og Pile Allé i Nærum.

PERSONALE

Den faste stab har ikke ændret sig væsentligt bortset fra, at Jens Johansen er udtrådt af denne som følge af alder. Indtil videre fortsætter Jens Johansen dog som frivillig tre dage om ugen med opgaver som hidtil. Den faste

stab på Mothsgården er herefter: Museumsinspektør *Niels Peter Stilling*, souschef *Svend Christensen*, museumssekretær *Inge Lund Andersen*, registrator og magasinansvarlig *Peter M.M. Christensen* og udstillingsarkitekt og ansvarlig for Museets store tekstilsamling *Kirsten Schmidt*. Som almindeligt i museumsverdenen består personalet af en relativt lille fast ansat gruppe, som via diverse arbejdsmarkedsordninger suppleres med en uundværlig arbejdskraft. Dertil kommer et velkomment bidrag fra frivillige, normalt pensionister, som varetager særlige opgaver.

Kustode-jobbet er i 2005 blevet varetaget af *Astrid Jensen*, *Kirsten Eg-muth* og *Vivian Bendtsen*. *Robert Schmidt* fortsatte som havemand, mens *Henrik Lærum* på free-lance basis har løst særlige tekniske opgaver, og *Ole Tage Hartmann* fortsatte som Museets fotograf.

Fra Mothsgårdens dejlige have en sommerdag den 14. juni 2005 ved fejringen af Ena Bergs 70 års dag.

Foto: Kirsten Schmidt, Søllerød Museum.

Grete Hoppe, Ena Berg, Lone Larsen, Bente Nørregaard og Bjarne Petersen gav som frivillige gode timer til Museet - med pasning af en række vigtige opgaver: Museets scrapbog, ordning af lysbilleder, registrering, fremstilling af valnøddesnaps (af valnødder fra et træ i museumshaven), arkivering og en hjælpende hånd ved udsendelser af åbningsindbydelser, pasning af museumsbutikken, modtagelse af gæster, vedligeholdelse af museets blomster og have med meget mere. Vi betaler intet for deres frivillige indsats for egnehistorien, det er derfor rart, når vi en sjælden gang på anden vis kan belønne deres indsats, som da vi f.eks. den 14. juni 2005 stillede Mothsgårdens have til rådighed for fejringen af Ena Bergs 70 års fødselsdag.

BYGNINGER OG ANDRE RAMMER FOR ARBEJDET

Den længe påtænkte istandsættelse af Mothsgårdens tegltag og overetage har gennem 2005 været under forberedelse – ikke mindst den tekniske side af sagen. Den sammenhængende proces med at renovere loftsetagen er omkostningskrævende. Der er gennemført analyser af såvel den tekniske som den historisk-antikvariske side af sagen, ligesom der er indhentet tilbud på projektet og gennemførelsen er drøftet. Men den nuværende bevilling dækker ikke, hvorfor bygningens ejer, Søllerød Kommune, har drøftet økonomien og foreløbig udsat projektet til efter sammenlægningen med Birkerød Kommune.

NYE TIDER

Den store omstrukturering, der forestår pr. 1. januar 2007 – STRUKTURREFORMEN – berører kommunernes opgaver og betyder for de fleste kommuner også ændrede grænser. Søllerød lægges sammen med Birkerød til den nye RUDERSDAL KOMMUNE. Tilhøret til Københavns Amt ophæves, og den ny Hovedstadsregion får hjemsted i Hillerød. Amtets opgaver fordeles på stat og kommune. Det betyder, at det statsanerkendte museum i Søllerød bliver til Rudersdal Museum med ansvar for hele kommunen i henhold til museumsloven. Fremtidsvisionen handler om to museumsafdelinger for henholdsvis Birkerød og Søllerød, således at den lokale identitet fortsat tilgodeses inden for rammerne af Rudersdal Kommune. De arkæologiske opgaver skal formentlig også fordeles på en ny måde. I skrivende stund er det ikke afgjort hvordan, men meget tyder på et fremtidigt samarbejde med nabomuseet i Hørsholm, der arkæologisk set har sin styrke inden for jægerstenalderen, ganske som Søllerød.

I anledning af kommunesammenlægningen har Kulturministeriet lagt energisk ud. Som nævnt ovenfor har man igangsat et projekt om »kulturarvskommuner«, som skal promovere kulturarven i den pågældende kommune. Desuden er gratisprincippet ved at vende tilbage på de danske museer. Således er det nu gratis at gå på f.eks. Nationalmuseet og Frilandsmuseet. For de statsanerkendte museer er børns frie adgang til kulturarven i første omgang blevet indskærpet ved, at gratisprincippet er blevet hævet til alle under 18 år. Et andet bud fra vor statslige tilskudsgiver er indførelsen af »Historiens Dag«. Den første blev afholdt 22. maj 2005 med udgangspunkt i ideen om at fremvise lokale »historiske steder« for alle der havde lyst – børn såvel som voksne. I Søllerød var det Historisk-topografisk Selskab, der arrangerede, og mange besøgte såvel kendte som mere ukendte steder i kommunen. I 2006 er motivet »Børns leg i historien«, - eller historien i legens lys – som ministeren siger; fra småsten til avancerede computere. Hvordan det udvikler sig ved læseren, for dagen bliver den 30. april, ca. en måned før Søllerødbogens udgivelse.

Vedbækfundene

Beretning 2005

af *Jens Hallin*

PERSONALET

Personalet på Vedbækfundene er det samme, som det har været siden sommeren 2003. Det nye er, at *Anette Langhoff* er gået på pension fra november 2005, men fortsætter her som frivillig torsdage og fredage. Ud over arbejdet på Vedbækfundene fører Anette Langhoff også lister over køb og salg af kioskvareer på Museets tre afdelinger. Herudover består personalet af *Klaus Hvid*, der er vikar for *Jens Bruhn*, og *Jens Hallin*, der er daglig leder. I weekender og helligdage arbejder studentermedhjælperne *Marie-Louise Holm*, *Anne Louise Johansen*, *Maria Dalskov* og *Maria Berg* som museumsværter. Maria Dalskov har desuden undervist på de arbejdende værksteder, mens Maria Berg har gennemført enkelte omvisninger.

BESØGENDE

Vi havde i alt 8.077 besøgende i 2005. Det er ca. 500 mindre end i 2004, men ca. 750 flere end 2003. I alt har vi haft besøg af 4.349 voksne og 3.728 børn.

SKOLEKLASSER

Vedbækfundene har i årets løb haft besøg af 2.654 skoleelever fordelt på 135 klasser. 121 klasser fik omvisning/undervisning, hvilket de skulle betale 270 kr. for. En omvisning kombineres, efter vores anbefaling, med løsning af opgaver i tilknytning til udstillingen. Det er vores erfaring, at eleverne har stor lyst til denne del af besøget, og at de får et stort udbytte. Opgaverne er under løbende justering og udvikling.

Ud over skoler har vi i år haft besøg af 396 børn, der er kommet sammen med deres børnehave eller dagpleje. Herudover har 530 børn besøgt Vedbækfundene.

Arbejdende værksteder 2005. Der var stor aktivitet af skolebørn fra hele hovedstadsområdet i uge 34. Børnene fik demonstreret både skind- ler- og stenarbejde. De to første færdigheder fik de lov at prøve kræfter med i praksis. På billedet er det Maria Dalskov som indfører børn fra Grydemose skole i lærerbejdets mysterier. Foto: Ole Tage Hartmann. Søllerød Museum.

ARBEJDENDE VÆRKSTEDER

På baggrund af de erfaringer vi fik sidste år, hvor vi genoptog de arbejdende værksteder efter nogle års pause, afholdt vi i 2005 værkstederne i uge 34. *Esbén Kannegaard*, der til daglig arbejder på Ebeltoft Museum, var flintesmed som sidste år. Maria Dalskov stod for lerværkstedet, og Klaus Hvid stod for skindværkstedet. Der var besøg af 180 børn fordelt på 10 klasser, 2. - 4. klassetrin.

Budgettet var på ca. 28.000 kr. Deltagerbetalingen udgjorde 5.000 kr. BG Bank i Lyngbys Fond gav 12.000 kr. Det betyder at det kostede Museet ca. 11.000 kr. BGBank i Lyngbys Fond sponsorerede også projektet sidste år (2004). Uden den støtte var det ikke muligt at gennemføre ar-

Alle Børnene fik mulighed for at lave en stenalderkniv, som de måtte tage med hjem, og der blev gået til sagen med stor iver. Stenarbejdet var overladt til Espen Kannegaard fra Ebeltøft Museum, men børnene skulle selv forarbejde en gren med et stenredskab. Her diskuteres opgaven indgående.

Foto: Ole Tage Hartmann. Søllerød Museum.

rangementet. Både Museet og de deltagende skoleklasser er meget glade for projektet, men skolerne har ikke penge til at betale, hvad det i virkeligheden koster.

Seks klasser var på venteliste. Et hold meldte fra, og først nr. 6 på ventelisten kunne træde til i stedet. Der var ingen deltagere fra Søllerød Kommunes skoler, heller ingen henvendelser. Deltagerne kom fra Helsingør, Rødovre, Espergærde, Ledøje-Smørum, Slagslunde og Hellerup.

ANDRE AKTIVITETER

Vi har en emnekasse, der indeholder kopier af forskellige redskaber fra jægerstenalderen. Meningen med redskaberne er, at børnene kan få lov

til at have dem i hænderne, men ikke arbejde med dem. Det er redskaberne for sarte til. Hidtil har vi udlånt kassen til skoleklasser og institutioner, og vi har selv meget glæde af den. Vi har imidlertid været nødt til at stoppet udlånet, fordi det har slidt for meget på redskaberne. I flere tilfælde har de været misbrugt og har lidt skade. Redskaberne fremstilles ikke længere, hvilket betyder, at går der redskaber i stykker, kan de ikke erstattes.

Kultur-kompagniet havde et stort arrangement for kommunens børn i marts 2005. Ved den lejlighed deltog vi på Mariehøjcentret sammen med de øvrige tilbud til børnene en fredag eftermiddag. Her præsenterede vi forskellige kopier af genstande fra jægerstenalderen. Blandt andet havde vi nogle dyreskind samt emnekassen med.

HISTORIENS DAG DEN 22. MAJ 2005

Som noget nyt havde kulturministeren besluttet, at der i 2005 skulle afholdes en »Historiens Dag« den 22. maj. Historisk-topografisk Selskab for Søllerød Kommune stod (i samarbejde med Søllerød Museum) for omvisninger rundt omkring i kommunen. På Vedbækfundene var det vores nu pensionerede pædagogiske medarbejder, *Ole Sørensen*, der fortalte om udstillingen og stammebådsprojektet, som han var med til at gennemføre for mange år siden.

KULTURNATTEN

fandt sted fredag den 2. september 2005. Vedbækfundene havde åbent fra kl. 12.00 til 21.30. På Gl. Holtegård havde vi besøg af Rudersdal Koret, og parken var åbnet i samme anledning. Der kom 108 gæster om aftenen, heraf en del fra Birkerød, der var interesseret i kulturen og historien i Søllerød.

ARKÆOLOGIGRUPPENS UDSTILLING

Da »amatørarkæologen« *Ole Rafns* keramik den 23. januar 2004 blev præsenteret (jf. Søllerødbogen 2004, s. 210-211), opstod tanken om at vise et udvalg af fund, som arkæologigruppen, hvor Ole Rafn er medlem, havde gjort her i Søllerød Kommune. Det projekt blev realiseret og præsenteret 29. april 2005. 39 personer mødte op til arrangementet. Fundene vises i dokumentationsrummet i de små udstillingsrum ved siden af jernaldermanden, kaldet Jacob. Her fortælles også om gruppens historie og øvrige arbejde.

Arkæologigruppen har i en årrække indsamlet viden om Søllerødegens oldtid gennem deres overfladefund fra forskellige lokaliteter i Søllerød Kommune. Her er det medlemmer af gruppen som med øvede øjne ”scanner” en nyplojet mark for de første tegn på vores forfædres aktivitet. Privat foto, Søllerød Museum.

GL. HOLTE UDSILLING

I forbindelse med Byhistorisk Arkivs udstilling om Gl. Holte i billeder i foråret 2005, viste vi billeder fra Gl. Holtegård fra ca. 1900. Billederne blev vist i forrummet til Vedbækfundene.

ØRESUNDSFOLK

»Øresundsfolk« er et projekt under Nationalmuseet, der »går ud på at skabe en virtuel udstilling på nettet om mennesker, der har levet ved Øresund siden oldtiden og har haft regionen som en del af deres aktivitetsfelt. Web-udstillingen kommer til at bestå af livshistorier og temaer, der belyser rammerne for bevægelser og aktiviteter over Sundet i historisk tid.

Selv om vores tema – jægerstenalderen – umiddelbart faldt uden for den oprindelige problemstilling, er vi dog siden blevet inddraget i projektet, efter at det viste sig, at netop jægerens og fiskernes liv i de ældste tider vidnede om en nær kontakt over Sundet for 7.000 år siden. Projektet har til huse ved Nationalmuseets forsknings- og formidlingsafdeling

og medfinansieres af INTERREG IIIA Øresundsregionen - EU - Den Europæiske Fond for Regionaludvikling, Københavns Amt, Region Skåne, Nationalmuseet, Centrum för Danmarksstudier og Historiska institutionen, Lunds universitet.

SAMARBEJDET MED KROPPEDAL

Museet på Kroppedal (der ligger i Vestskoven, nær Vridsløsemagle) har det arkæologiske ansvar for hele Københavns Amt og således også for Søllerød Kommune. Vi har også i det forløbne år haft et godt samarbejde med arkæologerne på Kroppedal. Samarbejdet har omfattet gensidig orientering, udlån af billeder og bidrag til historiske informationstavler. Dertil kommer et høringssvar i forbindelse med dispensation fra fredningsbestemmelserne i Maglemosen – oldtidens Vedbækfjord - i forbindelse med kommunens etablering af et regnvandsbassin og genopretning af Maglemoserendens løb.

NATIONALMUSEET ØNSKER EN GRAV

I forbindelse med en fuldstændig fornyelse af udstillingen om Danmarks oldtid har Nationalmuseet rettet henvendelse til Søllerød Museum med henblik på at få den ene af gravene fra Bøgebakken i Vedbæk tilbage til Nationalmuseet. Det drejer sig om kvinden med barnet fra Gøngehusvej 7 eller alternativt grav 10 - den gamle jæger på kronhjørtegevir og med sten på benene. Der findes ikke en mandsgrav fra vores område, der er i lige så god stand. Vi er utrolig kede af at skulle af med en af gravene, fordi de på fremragende vis supplerer hinanden og indgår i den samlede formidling af Vedbækfundene til skolebørnene og andre gæster på vort lille formidlingsmuseum. Ingen andre steder i Skandinavien kan de besøgende komme så tæt på gravfund af mennesker fra jægerstenalderen.

NYVANG-FUNDET – MEN HVOR ER DET ?

Et foto af Nyvang-fundet skulle bruges i en bog om oldtiden i Københavns amt. Samlingen består af fem økser og fem kornsegl fra bondestenalderens slutning, fundet i Nyvang nord for Trørød i 1957. I den aktuelle anledning henviser Nationalmuseet til, at fundet burde befinde sig hos os. Nyvangsamlingen blev deponeret på Søllerød Museum fra 1961 – dengang det private museum, der blev indviet den 20. februar 1961, lå på Ungdomsgården i Nærum. I 1968 blev fundet returneret til Natio-

Det er denne grav, nr. 10 fra Bøgebakken i Vedbæk, der for tiden forhandles om, idet Nationalmuseet ønsker graven retur, så den kan indgå i deres nye permanente udstilling om Danmarks oldtid på Nationalmuseet i København.
Foto: Søllerød Museum.

nalmuseet. Fundet er siden blevet aftegnet af Svend Aage Knudsen til hans bog »Landskab og oldtid« fra 1982 (jf. s. 73-74) på Nationalmuseet. Ingen husker at have set genstandene i forbindelse med Vedbækfundene, og det antages, at fundet er leveret tilbage til Nationalmuseet, længe før Vedbækfundene blev etableret i 1984. I øvrigt repræsenterer Nyvangfun-

det ikke jægerstenalderen, men bondestenalderen.

Hvis nogen kender noget til fundets skæbne, vil vi meget gerne høre derom.

HJEMMESIDEN

I maj måned ændrede Søllerød Museum sin hjemmeside. Det betyder, at alt det materiale, som vi pr. automatik sendte ud til skolerne ved bestilling af en omvisning, nu findes på Museets hjemmeside. Den enkelte lærer kan derved uafhængig af kontakten til os gå direkte ind og finde præcis det materiale, der skal bruges i undervisningen. Endvidere undgår vi at sende materialet ud til lærere, der i forvejen har materialet. Det har reduceret omkostningerne til trykning og porto samt det store arbejde det er at kopiere hele materialet.

PJECER FRA AMTET

Vi har i år og tidligere år modtaget en del fremragende brochurer fra Københavns Amts Tekniske Forvaltning. Brochurerne er i samme format som Skov- og Naturstyrelsens »Vandreture i statsskovene« og fungerer på samme måde. Der er udgivet følgende brochurer vedrørende vores område:

- På vandretur (Høje Sandbjerg - Rygård Overdrev, Vedbæks landsteder, Vaserne - Frederikslund Skov ved Holte).
- På cykeltur (Vedbæk - Grisevæn - Bøllemosen, langs Mølleåen fra Sorgenfri til Skodsborg).
- På tur med små ben (Vandhulstur i Søllerød Naturpark). Guide til landskab og historie (kulturhistorie) (Maglemosen og Høje Sandbjerg, Slotte og landsteder på Nordegnen).

Endvidere er et sammendrag i bogen »Ture i Københavns omegn – kulturhistorie – natur – landskab« - meget værdifuldt for borgere, der er interesseret i natur, landskab og kulturhistorie i områderne. Det store spørgsmål er nu: Hvem viderefører udgivelserne, og hvem reviderer dem, når amterne efter 2007 ikke længere eksisterer?

ØKSEN FRA BONDESTENALDEREN

Som omtalt i Søllerødbogen 2004 (side 209) modtog Søllerød Museum i 2003 en bjergartsøkse fra overgangen mellem jægerstenalder og bondestenalder som gave fra *Hans Rye*. I forbindelse med præsentationen af

arkæologigruppens fund blev øksen udstillet i forrummet til Vedbækfundene, hvor den fortsat kan beses af de besøgende.

PLANER

I det kommende år vil vi arbejde videre med udbygningen og revision af vores opgavesæt til skoler og institutioner. Desuden undersøger Maria Berg muligheden for at skabe et formidlingsprojekt om bondestenalderen på vor egn. Det er tanken, at udstillingen skal sættes op, hvor Ole Rafns krukke fra bronzealderen nu vises. De smukt formede keramiske krukke vil vi gerne have tilbage, og det er aftalen, at de kan genopsættes, når bondestenalderudstillingen afsluttes.

Byhistorisk Arkiv

Beretning 2005

af Morten Trommer

Byhistorisk Arkiv – Søllerød Museum har i årets løb modtaget 2.499 henvendelser fra borgere inden og uden for kommunen og fra de kommunale forvaltninger og institutioner. Dertil kommer en række henvendelser fra virksomheder og foreninger. Henvendelserne har været meget forskelligartede og vidner om bred interesse for lokalhistorien. Denne interesse afspejles også på Museets hjemmeside, hvor der fra maj har været 19.666 sidevisninger. Det giver et anslået antal sidevisninger for hele året på ca. 30.000. En klar stigning i forhold til 2004, hvor tallet var 7.939. Mange har ligeledes besøgt Arkivets udstillinger, men det er ikke er muligt at tælle besøgende på udstillingsarealet foran arkivet.

ARKIVSAGER

I 2005 har Arkivet oprettet 182 indkomstjournaler. Disse journaler indeholder 1798 underposter eller sagt på en anden måde: Arkivet har i årets løb foretaget 1798 registreringer. Hertil kommer ca. 200 registreringer i allerede eksisterende journaler. De 182 journaler dækker over nytillkommet materiale samt en mindre mængde uregistreret materiale, der allerede befandt sig på arkivet. Tallene er fordelt på følgende måde:

Personarkiver: 23

Foreningsarkiver: 8

Erhvervsarkiver: 6

Kommunale forvaltninger og institutioner: 10

Institutioner uden for kommunen: 1

Samlinger: 6

I alt 53 arkivfonds

Fotos: 5 album samt 1491 enkeltfotos

Film: 2

Video og dvd: 1 dvd

Lydbånd: 1
Tegninger: 4 skitsebøger samt 4 enkelttegninger
Plakater: 51
Kort og bygningstegninger: 14

Hertil kommer en ikke opgjort vækst i bogbestanden og i samlingen af småtryk. Ikke mindst den sidstnævnte er vokset betydeligt i årets løb grundet et stort antal avisartikler om den forestående kommunesammenlægning mellem Birkerød og Søllerød.

AFLEVERINGER

Arkivet modtager materiale fra borgere bosiddende både i og uden for kommunen. Dertil kommer materiale afleveret af erhvervsdrivende, foreninger og kommunale institutioner. Her følger nogle smagsprøver på afleveringer til arkivet.

Arkivalier

Kjeld Petersen har i forbindelse med sin afgang som kirkegårdsinspektør afleveret en stor mængde arkivalier fra kirkegårdskontoret. Materialet indeholder både korrespondance, regnskaber og diverse sager, samt tegninger og planer over kommunens kirkegårde i en periode fra 1919 til 1996. Blandt andet materiale vedrørende anlæggelse af Vedbæk Kirkegård i 1925 og dennes udvidelse i 1943. Værd at nævne er også en projekteret, men aldrig virkeliggjort kirkegård ved Rundforbivej i Nærum. I 1950'erne oplevedes en kraftig befolkningstilvækst i Søllerød Kommune. Kirkegårdskontoret mente, der var behov for flere kirkegårde i fremtiden og udfærdigede derfor i 1953 planer for en kirkegård ved Nærum Kirke. 2007 er blevet udpeget som industrikulturens år. Det er derfor heldigt, at stadig flere i de senere år har afleveret arkivalier og fotos fra både ældre og nyere industrier i Søllerød Kommune. I 2005 modtog vi bl.a. materiale fra Skodsborg Hattefabrik indsamlet af *Torben Senn* i forbindelse med hans artikel om hattefabrikken i Søllerødbogen 2005. Materialet supplerer tidligere afleverede samlinger fra denne betydelige industri i Søllerød mellem 1913 og 1970.

Drostholm-firmaet i Trørød i 1960'erne og 1970'erne er en af vores nye industrier. Virksomheden producerede især maskiner til fremstilling af endeløse glasfiberarmerede plastrør. Fra opfinderen *Hilmar Drostholms* enke, *Else Borresen*, har Arkivet modtaget dokumenter og fotos samt forskellige genstande, der er anbragt på Museet.

Det skal nævnes, at de fleste udstillinger på såvel Arkivet som Museet afstedkommer større og mindre afleveringer af lokalhistorisk materiale.

Det var på dette område mellem Skyttebjerg og Rundforbivej i Nærum, at kirkegårdskontoret i 1953 udfærdigede en plan for en kirkegård. Dengang regnede man med et befolkningstal for Søllerød Kommune i 1965 på 43.500 indbyggere. Byplanafdelingen afslog imidlertid forslaget. På trods af befolkningsprognosen forventede de, at der med de stigende antal urnebegravelser, samt tilflytternes unge alder, først ville være behov for en ny kirkegård i begyndelsen af 1970'erne. Til den tid ville arealet i Nærum imidlertid være for lille. Byplanafdelingen mente derfor at en ny kirkegård burde anlægges på Frydenlund eller Holtegaards jorder. Foto Air focus 1973.

Kai Østerby i sit es foran sin forretning, Kongevejen 47, omgivet af Holtes håndboldkvinder for hvem, han var sponsor.

Foto ca. 1985, Byhistorisk Arkiv. (By)

Enkelte af disse afleveringer er nævnt under afsnittet om udstillinger. (s. 177).

Fotosamlinger

Fra automobilhandler *Kai Østerbys* enke, *Vibe Østerby Hansen*, har Arkivet modtaget en stor samling fotografier. Fotografierne viser Kai Østerbys virke som forretningsmand i Holte. Han opførte tre ejendomme på Kongevejen, bl.a. Alfa-Lancia Huset på Kongevejen 47 i 1979. Fotografierne viser også Kai Østerby som racerkører, hvor han havde banelicens i over 25 år. Endelig dokumenteres hans store engagement i den lokale sportsverden, hvor han i mange år var sponsor for Holte Idrætsforenings afdeling for badminton, håndbold og volleyball.

Fotoalbum

Arkivet har fra *Svend Karlsen* modtaget et fotoalbum, der skildrer Vedbæk Kano & Kajakklubs første år. Giveren var, sammen med andre fra

Der musiceres foran Vedbæk Kano- og Kajakklubs klubhus i Vedbæk. Både tøjet og bilerne på kajen er sidste nye skrig. Foto 1956. (By)

den lokale ungdom, med til at starte klubben i 1956, og fotoalbummet viser på enestående måde de unges liv i og omkring klubben.

Film

Igen i år har vi modtaget interessant materiale fra etnologen *Lotte Lauhund* og hendes erindringsgrupper ved Vangebocenteret. Denne gang har Arkivet modtaget en 16 mm smalfilm med optagelser fra Nærum Nylon. Filmen, der er sat sammen af rester fra en reklamefilm optaget i 1950'erne, indeholder flere sjove scener, bl.a. følger kameraet de ansattes tur over markerne fra Nærum Station til Nærum Nylon. Filmen forventes digitaliseret i begyndelsen af 2006.

PERSONALE

Året 2005 har været præget af en del omskiftelser. Arkivets leder *Jesper Boysen* forlod Arkivet 14. april for at tiltræde en lederstilling inden for Foreningen Norden. Registratør *Morten Trommer* blev herefter konstitueret leder af Byhistorisk Arkiv. Cand. mag. *Birgitte Kjølbj* var ansat som vikar ved Arkivet fra 1. februar til 30. september. Den 1. december

Holte Gymnasiums orkester optrådte adskillige gange i udlandet. I sommeren 1981 gik turen til USA. Orkestret gav flere koncerter i Washington, blandt andet en koncert på trappen til Det hvide Hus. Som det ses, er certifikatet udstedt og underskrevet af præsident Ronald Reagan. Dokumentet befandt sig i den omtalte aflevering fra Holte Gymnasium. (By)

blev *Kirsten Egmuth* ansat, i foreløbig 1 år, som arkivsekretær. Derudover har ph.d. *Sisse Finken* fra 28. februar været tilknyttet Arkivet.

Arkivets frivillige medarbejdere har igen i år ydet en stor indsats. *Jørgen Vagn Jensen* har snart tilendebragt den manuelle registrering af Arkivets gamle fotosamling. Derudover har han »klippet aviser« til småtrykssamlingen. *Jørgen Berg* har i 2005 ordnet nogle store afleveringer. Her kan nævnes en stor samling fotos fra Yachtklubben Furesøen, Socialdemokratiets arkiv og en aflevering indeholdende »resterne« fra Holte Gymnasium. Et stort og blandet arkivmateriale hvis ordning og manuelle registrering er ved at være færdiggjort.

REGISTRERING AF SØLLERØD KOMMUNES NYERE KUNST

Mag.art. i kunsthistorie *Jonna Hansen* afsluttede i februar 2005 sin registrering af Søllerød Kommunes nyere kunst. Databasen er overdraget til Museet, hvor den fremover vil befinde sig.

Fra det dansk-canadiske par Inge og Bill Chalk har Byhistorisk Arkiv modtaget flere fotos i årets løb. Inge Chalks forældre udvandrede fra Danmark i 1957. Inge Chalks mormor og morfar kom til Holte ca. 1916. Hendes morfar, Lauritz Vilhelm Jensen, arbejdede ved Holte Taxa, og familien Jensen boede til leje på første sal i Vejlehus på hjørnet af Holte Stationsvej og Ellensvej. Her ses familien Jensen i forhaven til Vejlehus. Fra venstre: Inger Jürgensen (plejebarn), Aage Jensen, Ruth Jensen (Inges mor), Karla Jensen (mormor), Gerda Jensen og Lauritz Vilhelm Jensen.

Foto ca. 1933. (By)

DIGITALISERING

Det omfattende arbejde med at digitalisere Arkivets samlinger fortsatte i 2005. I fotosamlingen er nyttilkomne fotos samt dele af den gamle samling blevet digitaliseret. Derudover er en række private fotosamlinger, der blev lånt til indscanning i 2004 nu blevet færdigbehandlet og registreret. Dette skyldes ikke mindst Sisse Finken, der har stået for digitalisering af fotosamlingen og har en stor andel i, at Arkivet i begyndelsen af 2006 kan lægge 2847 nye fotos på Internettet.

Internettet

Museets hjemmeside, der tidligere blev varetaget af Arkivet, er fra maj 2005 overtaget af museets registrator *Peter M.M. Christensen*. Hjemmesiden vil fremover indeholde en øget mængde aktuelt stof. Et stigende antal henvendelser til Arkivet er sket via internettet. Disse henvendelser har også betydet kontakter med udlandet. Det har især drejet sig om emigranter fra Søllerødegnen, der nu søger oplysninger om deres fami-

lies hjemstavn. Denne kontakt har betydet en livlig korrespondance med udveksling af beretninger og fotos. Især det dansk-canadiske par *Inge og Bill Chalk* har holdt kontakten vedlige og er blevet en slags »husvenner«. Parret har planlagt at besøge Byhistorisk Arkiv sommeren 2006.

Folketælling

I november er påbegyndt en digitalisering af Folketællingen 1880. Dette arbejde udføres af frivillig medarbejder *Jens-Ulrich Nielsen*. Planen er, at folketællingen skal lægges på museets hjemmeside til glæde for alle. I samme forbindelse har Arkivet udarbejdet en skabelon, der vil kunne bruges til indtastning af folketællinger fremover.

FORMIDLING

Igen i år har Arkivet samarbejdet med projektmedarbejder ved kommunens ældrecentre, *Lotte Laulund*, som har samlet en erindringsgruppe på Vangebocentret. Gruppen beskæftiger sig med industrierne i Nærum og har i den forbindelse fået en introduktion til brug af Arkivet. Dette samarbejde vil fortsætte i 2006.

Arkivet har i 2005 afholdt kursus for kommunens skolelærere. Kursets mål er, at de relevante faglærere på kommunens skoler får øjnene op for lokalområdets spændende historie og bliver inspireret til at bruge Arkivet i undervisning og opgaveløsning. Arkivet har derudover haft et tilbud, både for lærere og elever kaldet »De 5 Kufferter«. Her vil eleverne få mulighed for at gå på »opdagelse« i fem store kufferter, der indeholder eksempler på en række af de materialer, som findes i Arkivets og Museets samlinger. Tilbuddene vil blive gentaget og er at finde i Fælles Pædagogisk Centers kursuskatalog for 2006. Endvidere er vi i dialog med Fælles Pædagogisk Center omkring fremstilling af undervisningsmateriale i form af plancher, m.m. Dette arbejde vil ligeledes fortsætte i 2006.

UDSTILLINGER

Stille Petter

Årets første udstilling »*Stille-Petter*« - tegninger udført af banearbejder *Henning Petersen*. Udstillingsperioden var 15. november 2004 - 20. januar 2005. Udstillingen affødte yderligere aflevering af skitsehefter med *Henning Petersens* underfundige tegninger fra livet som ansat på Holte Station. Arkivet har derudover modtaget en række fotos fra Holte Station taget i 1950'erne.

Gl. Holtebilleder

Udstillingen »*Gl. Holtebilleder*« - fotos fra det »rigtige« Holte, var den næste i rækken af udstillinger med fotos fra kommunens bydele. Udstillingsperioden var 28. januar - 25. april. Fotografierne kom også »hjem«

Byhistorisk Arkiv markerede 60 årsdagen for Danmarks befrielse med en fotografisk udstilling, der skildrede den dramatik, der udspillede sig i Søllerød Kommune i dagene omkring befrielsen. Her ankommer internerede til Søllerød Rådhus. Foto 5.maj 1945. (By)

til lokalområdet, da en lille del af udstillingen i samme periode kunne ses på Vedbækfundene. Udstillingen var, som de andre »bydelsudstillinger«, en kæmpe publikumssucces, og lang tid efter dens ophør har der været gæster på arkivet, der ønskede at se »Gl. Holtebilleder«.

Befrielsen

I anledning af 60-års dagen for befrielsen arrangerede Arkivet udstillingen »Majdage i Holte« - en række spændende fotografier optaget i Holte i de dramatiske dage, der fulgte efter den tyske kapitulation. Udstillingen var oprindeligt planlagt til at løbe fra 4. maj - 15. juni, men blev forlænget til 1. juli. Udstillingen blev modtaget med stor interesse hos borgerne, hvoraf flere kunne genkende både sig selv og andre på fotografierne, så lysten til at fortælle og tale om fotografierne var stor. Udstillingen affødte også aflevering af en stor og alsidig samling fra besættelsestiden. Materialet stammer fra grosserer *Henning Arnold*, der var

byleder ved 5. kompagni i Holte, og er skænket Arkivet af sønnen *Niels Arnold*. Afleveringen indeholder, ud over materiale fra faderens indsats som frihedskæmper, fotos og tryksager. Fra besættelsestiden har vi endvidere modtaget en større samling dokumenter og tryksager fra *Bo Bergstrøm*, søn af *A. Bergstrøm*, der i 1930'erne og 1940'erne var ansat ved Egebækgårds mejeri i Gl. Holte.

Billedbladet

Næste udstilling udsprang af en stor samling af Billedbladet, der oprindeligt blev afleveret til Hovedbiblioteket i Holte. Ved bibliotekar *Fytte Johansens* mellemkomst blev bladene overdraget til Arkivet. Udstillingen »Billedbladet« - *et stykke kulturhistorie fortalt gennem forsider fra Billedbladet 1938-1961* viste forsider fra Billedbladet og leverede et spændende og underholdende stykke dansk kulturhistorie. Ud over de udstillede forsider var der lagt forskellige årgange af Billedbladet frem til frit gennemsyn. Udstillingen løb fra 12. juli til 23. september og var en kæmpesucces. Folk tog familiemedlemmer og bekendte med på Arkivet og snakken gik over de fremlagte blade.

Hunden

Årets sidste udstilling »Hunden« - *mennekets bedste ven*, viste fotos af hunde i samspil med mennesker. Det specielle ved fotografierne af hundene er, at de alle er taget på let genkendelige steder i Søllerød Kommune eller at hundene er i selskab med »kendte« søllerødborgere. Situationsbillederne blev krydret med en række fremragende »hundefotos« fra *Johanne Hesbecks* atelier. Udstillingsperioden var 7. oktober - 31. januar 2006.

Fra udstillingen: Hunden – menneskets bedste ven: Borgmester Erik Øigaard (1908-1992) i et afslappet øjeblik foran sit hjem ”Bjerget” mellem Sandbejrg og Trørød. Erik Øigaard var medlem af Søllerød Sogneråd fra 1943 og borgmester for Søllerød Kommune 1959-1974. Foto ca. 1970. (By)

LOKALE TIDSSKRIFTER

Fra december 2005 opbevarer Byhistorisk Arkiv samtlige lokale tidsskrifter. Hvor biblioteket før modtog de nye lokale tidsskrifter, som de samlede i én årgang og derefter afleverede til Arkivet, modtager Byhistorisk Arkiv nu de lokale tidsskrifter løbende.

FREMTIDEN

Året har været præget af den forestående kommunalreform, og sammenlægningen med Birkerød Kommune har haft en central plads i dagligdagen. Arkivet har i en årrække arbejdet på at få digitaliseret sine samlinger. Dette målrettede arbejde ses i det store antal registreringer, der er foretaget i 2005. Den digitale registrering vil fortsætte i 2006, hvor Arkivet tilstræber at få samtlige arkivalier ordnet og digitaliseret, således at samlingerne er klargjorte til starten af den ny Rudersdal Kommune.

I efteråret er også taget tilløb til en formalisering af Byhistorisk Arkiv som stadsarkiv, dvs. med lovhjemlet ansvar for ordning, opbevaring, registrering og kassation af den del af det kommunale arkivmateriale, der er gået ud af daglig brug på det kommunale styre. Her er der således også taget afsæt mod den kommende Rudersdal Kommune, således at vi fra starten er med til at opbygge den nye kommunale identitet med henblik på sikring af fremtidens it-producerede arkivalier.

Historisk-topografisk Selskab for Søllerød Kommune

Beretning 2005

Af Palle Schiff

Perioden, der dækkes af denne beretning – mellem generalforsamlingerne den 31. maj 2005 og den 31. maj 2006 – omfatter dels traditionelle arrangementer, dels aktiviteter affødt af tidens udfordringer.

RUDERSDAL KOMMUNE

Mest vidtgående er nok overvejelserne, der følger af de forestående kommunesammenlægninger – hvor det jo nu er alment kendt, at Søllerød og Birkerød Kommuner slås sammen til én: RUDERSDAL KOMMUNE. Med Selskabets nære tilknytning til Søllerød Kommune, som allerede navnet viser, stiller det Selskabet over for vitale afgørelser, som må finde sin løsning inden den næste beretning. Vi har i årenes løb haft et glimrende samarbejde med den tilsvarende forening i Birkerød: Birkerød Lokalhistoriske Forening. F.eks. har vi kunnet købe hinandens publikationer til favørpris, ligesom der har været arrangeret ekskursioner i fællesskab »over kommunegrænsen«. Foreløbig vil vi, som private foreninger, fortsætte vores tilværelse side om side. Selskabets fremtidige navn vil blive taget op ved generalforsamlingen. Selskabets fremtidige forhold er tæt forbundet med fremtiden for Søllerød Museum – men her er langt fra alt afklaret i skrivende stund.

MONUMENTER I KOMMUNEN

Igennem nogle år har Selskabet, ved et underudvalg, arbejdet med kommunens monumenter. Først med en registrering, som affødte udarbejdelsen af »Monumentguiden«, der udkom i 2003. Siden da har vi haft et godt samarbejde med de kommunale myndigheder om sikring og be-

I juni 2005 kunne den genopdagede og istandsatte kilde bag »Havehuset«, Skodsborg Strandvej 175 »indvies« i overværelse af de implicerede fra venstre: direktør Peter Birger Christensen, Erik Møllerup, formand for Kultur- og Fritidsudvalget i Søllerød Kommune og Palle Schiff, formand for Historisk-Topografisk Selskab for Søllerød Kommune. Foto Farrok, i dgo den 21. juni 2005.

varing af offentligt tilgængelige monumenter i vores kommune. Selskabet har oprettet en særkonto (Nordea - reg.nr. 2253 - 6267 540 339) til opsamling af frivillige bidrag til dette formål. Vi ved, hvad der skal gøres omkring vedligeholdelsen af det enkelte monument – men har ikke midler til at gøre det. Det er meget frustrerende, og vi håber på, at fonde og private bidragydere viser sig i den kommende tid.

Det ser dog ud til, at der i den nærmeste fremtid vil blive foretaget en gennemgribende restaurering af GRØTTEN I SKODSBORG. Ikke langt derfra har Selskabet, i nært samarbejde med direktør Peter Birger-Christensen, kommunen og Museet, fået retableret den KILDE, der tidligere var »aktiv« bag Ældrerådets hus, Skodsborg Strandvej 175. Fra kilden randt for 100 år siden det herligste vand, som Peter Birger-Christensens oldefar hofjuveler Michelsen dagligt besøgte for at give sin hund frisk vand at drikke. Det er en familiefond, der bestyres af Peter Birger-Christensen, der har støttet genskabelsen af kildeanlægget.

De to mest påtrængende renoveringsopgaver er VENSKABSMONUMENTET i Næseparken og KONG CARLS KILDE i Enrum Park, som vi håber at finde en løsning på inden alt for længe.

LOKALPLAN FOR HEGNSGÅRDEN

Bevaringsudvalget under Selskabets bestyrelse tager sig bl.a. af kommentarer til forslag til lokalplaner. I årets løb har især planerne for udvidelse af plejehjemmet »Hegnsgården« i Nærum kaldt på kommentarer. Der var tale om ombygning af de eksisterende bygninger samt opførelse af nye bygninger i den kønne lille park. Nettoresultatet ville kun blive et par lejligheder flere end i dag. Udvalget anbefalede, at man skånedes parken mest muligt – og det ser nu ud til, at man arbejder med en løsning, der friholder parken fra yderligere byggeri.

HISTORIENS DAG

I 2005 introducerede kulturminister *Brian Mikkelsen* en ny »dag«; »Historiens Dag«. Herved ønskede man at gøre opmærksom på kulturarven og dens betydning for alle borgere - ikke mindst børn og unge. Selskabet tog udfordringen op, idet otte bestyrelsesmedlemmer på hver sit sted var parat til at fortælle om det pågældende steds lokalhistorie for fremmødte borgere. Dagen var søndag den 22. maj 2005 – vejret var det bedste – og ved Grotten i Skodsborg, ved Skodsborg Station, på Vedbækfundene, Bystævnet i Øverød, Næsseslottet, Drewsens Hospital og Hulvejen, Søllerød Kirkegård og Søllerød Museum i Mothsgården blev der i et par timer om eftermiddagen fortalt, vist og diskuteret gode spørgsmål om

SOLLERØD MUSEUM

Forude | Det sker på Søllerød Museum | Åbningstider/ansøkt | English | Abonnement

Du er her: Søllerød Museum > Historisk-topografisk Selskab for Søllerød Kommune

Historisk-topografisk Selskab for Søllerød Kommune

Historisk-topografisk Selskab for Søllerød Kommune er en selvstændig frivillig forening, som har til formål at udbrede kendskabet til og vække interesse for Søllerød Kommunes historie og topografi.

Søllerød gamle skole - Du kan finde mere om skolen og lærer Josias Petersen i den nye Søllerøddag, som er under produktion.

Klik på "NYT fra lokalhistorien" i den grønne menu til venstre for et se indholdet af vores lille medlemskrift, hvis du ikke kan finde det derhjemme - der kan også være noget nyt, som ikke var med i bladet.

Vi ser frem til: Søllerødbogen 2006

Bestyrelsen
Foreningens love
Generalforsamling
Medlemspublikation
Monumentgruppen
Bogliste (Mus+Histop)
Søllerødbogen 2006
Aktivitetskalender
Bliv medlem

Nye arrangementer i Aktivitetskalenderen.

Selskabets generalforsamling 2006 afholdes på Søllerød Sognegård den 31. maj.

Udsnit af Museets hjemmeside, med omtalen af Historisk-Topografisk Selskab, udarbejdet af Peter M.M.Christensen, Søllerød Museum.

stedet med i alt 185 gæster. Det var en god førstegangs-begivenhed. I 2006 (den 30. april) er emnet »Børns leg i historien«.

»NYT« OG HJEMMESIDE

I årets løb har Selskabet udsendt to numre af »Nyt fra lokalhistorien«, hvori der dels annonceres kommende arrangementer, dels fortælles lidt aktuel lokalhistorie (ofte i tilknytning til foredrag m.v.). Desuden kan man komme i kontakt med Selskabet via Museets hjemmeside, som er: www.sollerod.dk/musark.

GENERALFORSAMLINGEN

Selskabets ordinære generalforsamling fandt sted tirsdag den 31. maj 2005 kl. 19.30 i Sognegården i Søllerød. Efter at *Erik Helmer Petersen* var valgt som dirigent og havde erklæret generalforsamlingen for lovlig indkaldt, aflagde jeg traditionen tro beretning om Selskabets virksomhed i 2004.

Ud over at omtale de stedfundne aktiviteter fandt jeg også grund til at omtale årets Søllerødbog. Samtidig med som vanligt at kunne rose holdet bag bogen kunne jeg i år nævne den gode idé, det var med at bogen havde fået stift bind – en forbedring som jeg i øvrigt efterfølgende har fået mange positive tilkendegivelser om. Jeg omtalte også »Historiens Dag« (se ovenfor) ligesom jeg annoncerede årets sensommerudflugt til Midt-Vestsjælland (se nedenfor).

Jeg gjorde opmærksom på, at Selskabets hjemmeside er flyttet til Søllerød Museums hjemmeside, således at al oplysning om lokalhistorien nu er samlet her. *Peter M.M. Christensen* som administrerer den for os fik – og skal stadig have – stor ros for sit vedholdende arbejde hermed.

Dernæst gjorde jeg rede for den store hjælp, som 12 medlemmer frivilligt ydede ved omdelingen af årets Søllerødbog – det sparer os for store portoudgifter, og jeg håber meget, at der fremover også kan regnes med denne indsats og meget gerne med et større antal »bude«. I samme forbindelse nævnte jeg det meget uheldige i, at medlemmer, som ønsker at melde sig ud, først gør det, når de har modtaget Søllerødbogen. Det ville være meget rigtigere - og klart billigere for Selskabet – hvis man meldte sig ud i det tidlige forår, INDEN udsendelsen af Søllerødbogen gik i gang.

Jeg afsluttede min beretning med en stor tak til Selskabets daglige sekretær *Inge Lund Andersen* for hendes omhyggelige arbejde.

Efter beretningen ville et medlem, *Axel Madsen*, gerne vide, hvilke planer der ligger for Frederik den 7.s grotte i Skodsborg. Svaret blev, at

grotten skal restaureres – især trænger gulvet til en omlægning. I skrivende stund har fagfolk defineret såvel, hvad der skal foretages som udgiften hertil, og Augustinusfonden har stillet sig positivt til sagen.

REGNSKAB OG KONTINGENT

Efter at beretningen var godkendt, aflagde kassereren regnskab og budget for 2005. Årets regnskab udviste et underskud, som *Henrik Støtt* forklarede hovedsageligt hang sammen med en omlægning af medlemsadministrationen til et professionelt selskab. Kontingentforhøjelsen for 2005, som blev vedtaget på sidste års generalforsamling, vil dog genskabe balancen. Budgettet for 2006 viser ikke store udsving og forventes at udvise et overskud pga. den øgede kontingentindtægt. Efter en enkelt bemærkning blev såvel regnskab som budget godkendt. Under næste punkt foreslog jeg en uændret kontingentindbetaling på kr. 250. Dette blev vedtaget.

VALG TIL BESTYRELSEN

Da der ikke var indkommet yderligere forslag til dagsordenen, gik vi over til valg ifølge vedtægterne. På valg var *Henrik Støtt*, *Carl Steen Berggreen*, *Anita Mikkelsen*, *Gunnar Wallevik* og *Ole Sørensen*. Alle blev genvalgt. Efter *Eigil Koefoeds* død er 1. suppleanten, *Gunnar Wallevik*, indtrådt i bestyrelsen, og *Birgit Hoé Knudsen* er rykket op som 1. suppleant. Der skulle derfor vælges en ny 2. suppleant. Jeg foreslog på bestyrelsens vegne *Anne-Grethe Thystrup*, Skodsborg, som blev valgt uden modkandidat.

Under punktet »eventuelt« kom medlemmet *Jens Brammer* med nogle bemærkninger vedrørende renoveringen af Grotten i Skodsborg, hvorefter generalforsamlingens formelle del sluttede. Efter en pause fortalte museumsinspektør *Niels Peter Stilling* i forbindelse med sin seneste bog om »Ole Jørgen Rawerts maleriske rejser i Danmark i begyndelsen af 1800-tallet«.

SENSOMMERUDFLUGTEN

Årets sensommerudflugt fandt sted søndag den 4. september i det dejligste vejr. Da turen startede kl. 9.00 fra vores lokale rådhusplads, var det dog meget tåget, men det klarede op i tide. Vort første mål var TERSLØSEGÅRD med Holbergs mindestuer. I dem blev vi på bedste vis guidet rundt af *fru Lorentzen*, som tidligere havde boet i huset. Da vi var 70 deltagere på turen, måtte vi deles i to grupper. Mens første gruppe så gården, var

den anden halvdel med Niels Peter Stilling i TERSLØSE SOGNEKIRKE, som lå tæt ved. Næste stop var TVEJE MERLØSE KIRKE. Kirken, som er opført af den sjællandske Hvideslægt i slutningen af 1000-tallet, er absolut et besøg værd. Niels Peter Stilling regner den som den fremmeste blandt vore landsbykirker. Herefter gik turen til GYRSTINGE SKOVKRO. Frokosten her blev en meget behagelig overraskelse – en storslået og veltillavet søndagsbuffet. Efter frokosten besøgte vi Sjællands eneste rundkirke: BJERNEDE KIRKE. Her fik vi en god og grundig indføring i kirken og dens historie af menighedsrådsformanden *Erik Nielsen*. Turens sidste mål var SCT. BENDTS KIRKE I RINGSTED. Her var truffet aftale med en af de faste rundvisere, som fortalte levende om kirkens historie, ikke mindst om den originale døbefont med høje relieffer, som stammer fra byens ældste kirke og er udført af den gotlandske stenhuggermester Sighraf. Det er den, som i kopi findes i Søllerød Museums have. Med en halv times forsinkelse på grund af dagens omkørsler – der er broer en dobbeltdækkerbus ikke kan komme under – nåede vi igen den hjemlige rådhusplads efter endnu en succesrig sensommerudflugt.

OMVISNINGER OG FOREDRAG

Søndag den 17. april 2005, i et smukt forårsvejr, mødte en større gruppe medlemmer op kl. 15.00 ved indgangen til SØLLERØD KIRKEGÅRD. Der

Klokken 9 søndag den 4. september 2005 var der afgang til årets sensommerudflugt fra Søllerød Rådhusplads, og man returnerede herved kl. 19 efter en fin tur til en række af Midtsjællands seværdigheder. Foto fra ankomsten til rådhuspladsen i Søllerød: Peter M.M.Christensen, Søllerød Museum.

var inviteret på kirkegårdsvandring med *Niels Peter Stilling*. Det blev en meget interessant vandretur gennem egnens historie og en spændende fortælling om mange af de personer, der ligger begravet her: Bønder og herremænd, industrimænd, stærke kvinder og kendte personer fra Danmarkshistorien, forfattere og velgørere, mordere, selvmordere, ja, alle grupper er repræsenteret på Søllerød Kirkegård. Som sædvanligt - når man er i følge med Niels Peter – en medrivende oplevelse.

Torsdag den 13. oktober 2005, kl. 16.30 foretog *Niels Peter Stilling* en omvisning på VEDBÆK KIRKEGÅRD. Jeg var desværre forhindret i selv at kunne deltage, men det nyvalgte bestyrelsesmedlem *Anne-Grethe Thystrup* har berettet om turen, der også omfattede et besøg i Vedbæk Kirke, der blev opført i 1871. I det lyse kirkerum virker det enestående maleri af Santi di Tito fra ca. 1580 af den hellige familie betagende. Desværre er det ophængt i en »skammekrog« bagerst i kirken, hvor kirkegængerne vender ryggen til. Også »De dødes Have« i Vedbæk, der blev anlagt i 1920'erne, er smuk, lys og venlig, selv en sen efterårsdag. Gravstederne fortæller historier om Vedbækborgerne siden 1925 – om lokale politikere, om fiskere og om forretningslivet i stationsbyen.

Tirsdag den 29. november causerede *Gunnar Wallevik* over de søllerødske landskaber på Sognegården i Søllerød. Det blev en meget berigende og anderledes aften. Anderledes fordi foredragsholderen foruden brug af lysbilleder også glædede os med en række musikalske indslag. Foredraget havde Gunnar Wallevik da også valgt at kalde: »Musikalske landskaber«. Han berørte mange emner, såvel generelle som (især) lokale. Områdets topografi, landskabskunst og bygningskunst fik gode kommentarer med på vejen, og naturparkens bagmænd borgmester *Erik Øigaard* og især arkitekten *Palle Suenson* blev rost for deres forbilledlige indsats. Det var en meget spændende oplevelse.

Slutteligt vil jeg vende tilbage til det samarbejde, vi har med kommunen omkring vores mange bevaringsværdige monumenter. Vi har i 2005 holdt fire møder herom. Her er især afdækket, hvilken aktuel tilstand de enkelte monumenter befinder sig i, og hvad der evt. bør gøres. Dette skyldes ikke mindst et utrætteligt arbejde fra de to Monumentguide-forfatteres side. Jeg vil derfor benytte lejligheden til at rette en varm tak til medlemmerne *Jens Hallin* og *Jørgen Langebæk* for deres store indsats. Det er blot ærgerligt, at det er så svært at skaffe de nødvendige midler til at iværksætte en restaurering, der hvor den er stærkt påkrævet.

Selskabets regnskab 2005

Af Henrik Støtt

Driftsregnskabet for perioden 1. januar - 31. december 2005
Balance pr. 31. december 2005

DRIFTSREGNSKAB	2005	2004
INDTÆGTER		
Kontingenter	230.975,00	197.400,00
Tilskud ¹	41.000,00	40.000,00
Bogsalg ²	6.627,00	9.395,50
Monumentvedligehold	0,00	-
Renter	1.197,47	938,67
Indtægter i alt	<u>279.799,47</u>	<u>247.734,17</u>
UDGIFTER		
Søllerødbogen ³	136.104,20	151.420,50
Medlemsinformation ⁴	17.260,25	16.949,25
Medlemsaktiviteter ⁵	2.954,00	3.539,25
Monumentvedligehold	0,00	-
Administration ⁶	74.332,37	79.221,12
Honorarer m.v. ⁷	567,05	1.566,70
Finansielle omkostninger ⁸	4.022,45	1.800,50
Udgifter i alt	<u>235.240,32</u>	<u>254.497,82</u>
Årets resultat	44.559,15	6.763,65
BALANCE		
EGENKAPITAL		
Egenkapital pr. 1. januar	228.175,11	234.938,76
Årets resultat	44.559,15	- 6.763,65
Egenkapital pr. 31. dec.	272.734,26	228.175,11
BEHOLDNING		
Driftskonto, Nordea	70.880,68	34.143,46
Driftskonto BG Bank	7.474,71	7.474,71

Monumentkonto, Nordea	0,00	-
Indskudskonto Nordea	193.095,87	185.556,94
Udlægskasse	1.283,00	1.000,00
Beholdning i alt	272.734,26	228.175,11

Holte, den 5. marts 2006

Henrik Støtt

Revisionspåtegning:

Vi har revideret årsregnskabet for Historisk-topografisk Selskab for Søllerød Kommune og har herunder konstateret, at regnskabet er i overensstemmelse med selskabets bogføring. Vi har endvidere konstateret tilstedeværelsen af selskabets kontante beholdning pr. 31. december 2005.

Regnskabet giver efter vor opfattelse et retvisende billede af selskabets resultat for 2005, dets aktiver og dets økonomiske stilling i øvrigt.

Revisionen har ikke givet anledning til bemærkninger.

Holte, den 28. marts 2006.

Som generalforsamlingsvalgte revisorer

Ena Berg Hans Holm

NOTER

	2005	2004
<i>1. Tilskud</i>		
Tilskud Søllerød kommune	41.000,00	40.000,00
Andre tilskud	0,00	0,00
Tilskud i alt	41.000,00	40.000,00
<i>2. Bogsalg</i>		
Søllerødbogen, div. årgange	5.172,00	6.350,00
Søllerød, som det var engang	1.210,00	3.240,00
Dreng i Holte	0,00	125,00
Limfjordsluft	0,00	0,00
Fra Røjels Bom	875,00	1.455,00
Skoleliv i Søllerød	0,00	0,00
Brandslukning i Søllerød	0,00	250,00
Poul Bergsøe og Kofoedsminde	0,00	0,00
Fr. de Coninck og Dronninggård	0,00	900,00
Søllerød set med malerojne	0,00	125,00
København-Vedbæk-Verden	0,00	100,00
Niartharum	720,00	260,00
Fra seks landsbyer til syv bydele	0,00	840,00
50 år i lokalhist. tjeneste	0,00	25,00

Frederik 7 og Skodsborg	0,00	0,00
14 malerier fra Søllerødeggen	0,00	150,00
Nærumbanen 1900-1975	110,00	410,00
Bygn.kunst i Søllerød, 1970	0,00	0,00
Gårdmandsliv i Gl. Holte	0,00	325,00
Kunstkort	0,00	0,00
Diverse	361,50	185,00
Boghandlerrabatter	- 1.821,50	- 5.344,50
Bogsalg i alt	6.627,00	9.395,50
3. Søllerødbogen		
Trykning	115.343,70	129.327,50
Særtryk	0,00	0,00
Forsendelse	15.784,00	14.543,00
Diverse	4.976,50	7.550,00
Søllerødbogen i alt	136.104,20	151.420,50
4. Medlemsinformation		
Trykning af »Nyt«	9.725,00	9.125,00
Forsendelse af »Nyt«	7.535,25	7.824,25
Diverse	00,0	0,00
Medlemsinformation i alt	17.260,25	16.949,25
5. Medlemsaktiviteter		
Sensommerudflugt		
Deltagerbetaling	15.290,00	13.800,00
Transport	- 6.875,00	- 7.687,50
Fortæring	- 7.452,00	- 7.953,35
Lokaleleje	- 700,00	- 0,00
Honorarer m.v.	- 850,00	- 1.065,00
Diverse	- 801,00	- 0,00
Sensommerudflugt i alt	- 1.388,00	- 2.905,85
Andre aktiviteter		
Deltagerbetaling	00,0	0,00
Lokaleleje	00,0	0,00
Fortæring, indkøb	- 667,00	- 483,90
Fortæring, salg	0,00	0,00
Honorarer m.v.	0,00	0,00
Diverse	- 899,00	- 150,00
Andre aktiviteter i alt	- 1.566,00	- 633,90
Medlemsaktiviteter i alt	- 2.954,00	- 3.539,75

6. Administration

Sekretærbistand	37.341,72	35.975,52
Porto	2.251,85	1.659,00
Kontorartikler.....	617,95	890,00
Annoncer	0,00	2.283,75
Møder	3.345,85	2.097,85
Kontingenter	3.420,00	3.420,00
IT-ydelser	27.135,00	32.610,00
Diverse	220,00	285,00
Administration i alt.....	74.332,37	79.221,12

7. Honorarer mv.

Honorarer, tjenesteydelser m.v.	0,00	0,00
Rejser og fortæring	0,00	0,00
Gaver.....	567,05	1.566,70
Honorarer i alt.....	567,05	1.566,70

8. Finansielle omkostninger

Gebyrer, bank m.v.	4.022,45	1.800,50
Finansielle omk. i alt.....	4.022,45	1.800,50

Valgt ved generalforsamlingen den 31. maj 2005

lektor Palle Schiff, *formand* tlf. 45 80 44 43
chefkonsulent Henrik Støtt, *næstformand og kasserer*; tlf. 45 42 36 81
pens. overlærer/museumspædagog Ole Sørensen, *sekretær*; tlf. 45 42 33 46
museumsinspektør PhD Niels Peter Stilling, *redaktør*; tlf. 45 80 20 46
etnolog Anita Mikkelsen
arkitekt MAA Jens Johansen
cand. mag. Peter M.M. Christensen
direktør Carl Steen Berggreen
cand. mag. Torsten Søgaard
etnolog MK Birgitte Schjærning Povlsen
arkitekt MAA Gunnar Wallevik.

SUPPLEANTER:

områdechef Birgit Hoé Knudsen
cand. jur. Anne-Grethe Thystrup

FORRETNINGSUDVALGET

Palle Schiff
Ole Sørensen
Niels Peter Stilling
Henrik Støtt

BEVARINGSUDVALGET

Anita Mikkelsen
Gunnar Wallevik
Jens Johansen

Historisk-topografisk Selskab for Søllerød Kommune
Søllerød Museum